

**BANKACILIK SEKTÖRÜ SPESİFİK
DEĞİŞKENLERİNİN MALİ BASKINLIĞA
ETKİLERİ: TÜRKİYE UYGULAMASI (1980-2012)**

AYŞEGÜL FİDAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İktisat Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER
2015
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKİTİSAT ANABİLİM DALI

BANKACILIK SEKTÖRÜ SPESİFİK DEĞİŞKENLERİNİN MALİ
BASKINLIĞA ETKİLERİ: TÜRKİYE UYGULAMASI (1980-2012)

(Effects to Fiscal Dominance of Variables Specific Banking Sector: Turkey
Application (1980-2012))

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül FİDAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER

GÜMÜŞHANE
Mart, 2015

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER danışmanlığında, Ayşegül FİDAN tarafından hazırlanan “Bankacılık Sektörü Spesifik Değişkenlerinin Mali Baskınlığa Etkileri: Türkiye Uygulaması (1980-2012)” başlıklı çalışma, 23 / 03 / 2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi :	İmza:
Doç. Dr. Bünyamin ER	.....
Jüri Üyesi (Başkan/Danışman):	İmza:
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER	.....
Jüri Üyesi :	İmza:
Yrd. Doç. Dr. Hikmet Gülçin BEKEN	.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

23 / 03 / 2015

Doç. Dr. Mevlüt ERTEN
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bankacılık Sektörü Spesifik Değişkenlerinin Mali Baskınlığa Etkileri: Türkiye Uygulaması (1980-2012)” başlıklı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezimin sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☒	Tezimin üç yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

23 / 03 / 2015

İmza

Öğrenci Adı Soyadı: Ayşegül FİDAN

ÖNSÖZ

Öncelikle tez danışmanım sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER'e tezimi yakından takip edip, kendi çalışmaları gibi titizlik ve hassasiyet gösterdiklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Tez çalışmamda, jüri üyeleri olarak bulunan sayın hocalarım Doç. Dr. Bünyamin ER ve Yrd. Doç. Dr. Hikmet Gülçin BEKEN'e çalışma süresince yardımlarını esirgemedikleri ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmadıkları için şükranlarımı belirtmek isterim.

Son olarak, eşime ve çocuklarıma tez döneminde gösterdikleri fedakârlıktan dolayı müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Gümüşhane – 2015

Ayşegül FİDAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
DIŞ KAPAK	
DIŞ KAPAK PENCERESİ	
İÇ KAPAK	I
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	II
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	III
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLOLAR LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
GRAFİKLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKACILIK SİSTEMİ	4
1.1. Türk Bankacılık Sistemi ve İşleyişi	4
1.1.1. Türkiye’de Sermaye Yapılarına Göre Banka Türleri	7
1.1.1.1. Kamu Sermayeli Bankalar	7
1.1.1.2. Özel Sermayeli Bankalar	9
1.1.1.3. Yabancı Sermayeli Bankalar	11
1.1.2. Türkiye’de Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri	13
1.1.2.1. Merkez Bankaları	14
1.1.2.2. Ticaret (Mevduat) Bankaları	19
1.1.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	20
1.1.2.5. Katılım Bankaları	22
1.2. Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları	23
1.2.1. Ekonomik İstikrarsızlık	24
1.2.2. Haksız Rekabet Koşulları	26

1.2.3. Teknolojideki Gelişmeler	27
1.2.4. Özkaynak Yetersizliği	28
1.2.5. Likidite Yetersizliği	30
1.3. Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi	32
1.3.1. 1980-1999 Yılları Arası Bankacılık Sistemi	32
1.3.2. 2000-2014 Yılları Arası Bankacılık Sistemi	35
1.4. Krizler ve Bankacılık Sektörüne Etkileri	39
1.4.1. Finansal Kriz Kavramı ve Krizlerin Sınıflandırılması	39
1.4.1.1. Para Krizleri	40
1.4.1.2. Bankacılık Krizleri	42
1.4.1.3. Sistemik Finansal Krizler	43
1.4.1.4. Dış Borç Krizleri	44
1.4.2. Türkiye’de Yaşanan Krizler ve Etkileri	44
1.4.2.1. 1994 Yılında Yaşanan Kriz ve Bankacılık Sektörüne Etkileri	45
1.4.2.2. 2000-2001 Yıllarında Yaşanan Krizler ve Bankacılık Sektörüne Etkileri	47
1.4.2.3. 2008 Yılında Yaşanan Küresel Kriz ve Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

2. MALİ BASKINLIK	56
2.1. Mali Baskınlığın Tanımı	56
2.2. Mali Baskınlığın Makro ve Bankacılık Sektörüne Etkileri	57
2.2.1. Mali Baskınlığın Enflasyon Üzerindeki Etkileri	57
2.2.2. Mali Baskınlığın Bankacılık Sektörüne Etkileri	61
2.2.3. Mali Baskınlığın Ekonomik Büyümeye Etkileri	64
2.3. Mali Baskınlık ve Finansal Piyasalar	67
2.4. Türkiye’de Mali Baskınlık Göstergelerinin Kullanımı	69
2.4.1. Literatürde Kullanılan Mali Baskınlık Göstergeleri.....	70
2.4.2. Türkiye’de Mali Baskınlık	71
2.4.2.1. Türkiye’de Mali Baskınlığın Önemi	72

2.4.2.2. Türkiye’de Mali Baskınlığın Verilerle İncelenmesi	73
2.5. Mali Baskınlığın Şekilleri ve Çerçevesi	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	78
3.1. Araştırmanın Modeli	78
3.2. Araştırmanın Kapsamı	80
3.3. Veri Toplama Araçları ve Yöntem	80
3.3.1. Bağımlı Değişkenler	81
3.3.2. Bağımsız Değişkenler	84
3.3.2.1. Makro Değişkenler	84
3.3.2.2. Bankacılık Sektörü Spesifik Değişkenleri	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUM	92
4.1. Verilerin Analizi	92
4.2. Bulgular ve Yorum	92
4.3. Sonuç ve Öneriler	99
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ	113

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BANKACILIK SEKTÖRÜ SPESİFİK DEĞİŞKENLERİNİN MALİ BASKINLIĞA ETKİLERİ: TÜRKİYE UYGULAMASI (1980-2012)

Ayşegül FİDAN

2015, XIII+113 sayfa

Türkiye’de 1980’den itibaren bankacılık sektörü gelişmesini hızlandırarak finansal sistem içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Finansal sistem içerisinde yer alan bankacılık kesimi işletmelerin fon ihtiyacını karşılayarak ekonomik hayatı olumlu yönde etkilerken mali baskınlık üzerinde de önemli etkilere sahiptir.

Bankacılık sektörünün mali baskınlık üzerindeki etkileri ile ilgili literatürde çok az çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, bankacılık sektörünün mali baskınlık üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır. 1980-2012 yılları arasında kapsayan 32 yıllık veriler kullanılarak üç bağımlı değişken için üç ayrı model kurulmuş ve bunlarla on üç bağımsız değişken arasında regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda; tüketici fiyatları enflasyonu ve bankaların gelir-gider yapısı değişkenlerinin özel sektör mali baskınlığına; sermaye yeterliliğinin kamu sektörü mali baskınlığına ve GSYH deflatörü değişkeninin Türkiye’nin toplam mali baskınlığına herhangi bir etkisi bulunmamıştır. Sermaye yeterliliğinin özel sektör mali baskınlığına; döviz kuru ve mevduat faiz oranının kamu sektörü mali baskınlığına ve bankanın aktif kalitesi ve bazı karlılık değişkenlerinin Türkiye’nin toplam mali baskınlığa etkilerinin anlamlı ve negatif yönde olduğu saptanmıştır. Döviz kuru, mevduat faiz oranı ve kredi değişkenlerinin özel sektör mali baskınlığına; tüketici fiyatları enflasyonu, kredi, bankanın aktif kalitesi, likidite ve gelir-gider yapısının kamu sektörü mali baskınlığına ve döviz kuru, bankanın aktif kalitesi ve bazı karlılık değişkenlerinin Türkiye’nin toplam mali baskınlığına etkileri ise anlamlı ve pozitif yönlü olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Mali Baskınlık, Bankacılık Sektörü, Para Politikası, Regresyon.

ABSTRACT

MASTER THESIS

EFFECTS TO FISCAL DOMINANCE OF VARIABLES SPECIFIC
BANKING SECTOR: TURKEY APPLICATION (1980-2012)

Ayşegül FİDAN

2015- XIII+113 page

In Turkey, the banking sector has been an important place in the financial system by speeding up the development since 1980. The banking sector located in the financial system affects positively to economic life to meet the funding needs of businesses and it has influence significantly on the fiscal dominance.

The banking sector has not been studied much about the effects on the fiscal dominance. This study was done to examine the impact on the banking sector of fiscal dominance. The regression analysis was made between thirteen independent variables and to set up three separate models for three dependent using of data 32 years covering the years from 1980 to 2012. As a result of the study; to fiscal dominance of the private sector of variables consumer price inflation and bank income-expense structure; to fiscal dominance of the public sector of variable capital adequacy; to total fiscal dominance of Turkey's of variable GDP deflator have been found any effects. To fiscal dominance of the private sector of variable capital adequacy; to fiscal dominance of the public sector of variables exchange rate and deposit rates and to total fiscal dominance of Turkey's of variables asset quality and profitability of the bank's have been found to be significantly and negatively. To fiscal dominance of the private sector of variables exchange rate, the variable interest rate on deposits and loans; to fiscal dominance of the public sector of variables consumer price inflation, credit, asset quality of bank's, liquidity and income-expense structure and to total fiscal dominance of Turkey's of variables exchange rate, certain of profitability and asset quality of the bank's have been found to be significantly and positively.

Key Words: Fiscal Dominance, Banking Sector, Monetary Policy, Regression.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1.	1980-2014 Yılları Arasında Faaliyet Alanlarına Göre Banka Çeşitleri.....	14
Tablo 1.2.	Yıllara Göre Banka Sayıları	27
Tablo 1.3.	1980-1999 Yılları Arası Banka ve Şube Sayıları	34
Tablo 1.4.	Bankacılık Sektörünün Yapısal Göstergeleri	35
Tablo 1.5	Türkiye: İşgücü Piyasası Göstergeleri	46
Tablo 1.6.	Kriz Rasyoları ve Türkiye	54
Tablo 3.1.	Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanımlamaları ve Kaynakları	79
Tablo 3.2.	Mali Baskınlık Göstergeleri	80
Tablo 4.1.	Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri	93
Tablo 4.2.	Bağımlı ve Bağımsız Değişken Arasındaki Regresyon Sonuçları	95
Tablo 4.3.	Bağımlı ve Bağımsız Değişken Arasındaki Korelasyon Sonuçları	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil No</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1.	Yeniden Yapılandırma Programı Şeması	49
Şekil 2.1.	Mali Baskınlığın Çerçevesi	77

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Grafik 1.1.	Bazı Kamu Bankalarının Aktiflerine Göre Sermaye Payları..	8
Grafik 1.2.	Bazı Özel Sermayeli Bankaların Aktiflerine Göre Sermaye Payları.....	10
Grafik 1.3.	Bazı Yabancı Sermayeli Bankaların Aktiflerine Göre Sermaye Payları.....	12
Grafik 1.4.	Türkiye’de Para Arzı.....	16
Grafik 1.5.	Türkiye’de Enflasyon Oranları.....	17
Grafik 1.6.	Ticaret Bankalarının Fon Kaynakları.....	20
Grafik 1.7.	Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Kullandıkları Krediler	21
Grafik 1.8.	Faaliyet Alanlarına Göre Banka Sayıları.....	23
Grafik 1.9.	Türkiye’de Ekonomik İstikrar Göstergeleri	25
Grafik1.10.	Türkiye’de Özkaynak Miktarlarının Gelişimi.....	29
Grafik1.11.	Türkiye’de Likid Aktif Miktarlarının Gelişimi	31
Grafik1.12.	Türkiye’de Banka ve Bankalarda Çalışanların Sayısı.....	37
Grafik1.13.	Türkiye’de Faaliyette Bulunan Bankaların Toplam Şube Sayıları.....	38
Grafik1.14.	Reel GSYH (%).....	52
Grafik1.15.	Mal ve Hizmet İhracatı (GSYH’nın Yüzdesi).....	53
Grafik 2.1.	Türkiye’de Enflasyon ve Mali Baskınlık.....	58
Grafik 2.2.	Mali Baskınlık ve Bankacılık Sektörü	63
Grafik 2.3.	Mali Baskınlık ve Büyüme Oranı.....	65
Grafik 2.4.	Emisyon-Devlet Borçları ve Bütçe Açıkları İlişkisi.....	68
Grafik 2.5.	Dış Borç Stoku (Milyar Dolar).....	71
Grafik 2.6.	Kamu Sektörü Dış Borç Stokunun GSYH İçindeki Yüzdesi.....	75
Grafik 2.7.	Toplam Dış Borç Stokunun GSYH İçindeki Yüzdesi.....	76
Grafik 4.1.	Bağımlı Değişkenlerin Minimum ve Maksimum Değerleri ..	94

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

<u>Kısaltma</u>	<u>Kısaltma Açılımı</u>	<u>Sayfa No</u>
AB	: Avrupa Birliği	9
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri.....	45
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	20
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler	13
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla	42
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	45
ROE	: Özkaynak Karlılığı	71
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği	8
TC	: Türkiye Cumhuriyeti.....	47
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	10
TL	: Türk Lirası	19
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu.....	22
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu.....	18
WDI	: Dünya Kalkınma Göstergeleri	64
YYP	: Yeniden Yapılandırma Programı	36
%	: Yüzde	6

GİRİŞ

Bankalar, ekonomik istikrarın sürdürülebilmesinde ve ekonomik yapının yenilenebilmesinde önemli etkilere sahip kurumlardır. Finansal yönetim açısından bankaların asıl amacı, kendisine yatırım yapan tasarruf sahiplerinin kazancını artırmaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için de kar elde etmeleri ve karlarını yükseltmeleri gerekir. Bankaların temel ekonomik işlevleri mali aracılıktır.

Güçlü ekonomik yapıların en önemli göstergelerinden birisi finansal sistem içinde sorunsuz işleyen bir bankacılık sistemidir. Türk bankacılık sisteminde bankalar sermaye yapıları ve faaliyet alanlarına göre çeşitlilik gösterirler. Özel sermayeli ticari bankalar daha büyük bir paya sahip olmakla beraber, sektörde özel ve kamu sermayeli bankalar birlikte faaliyet gösterirler.

1980 yılında yapılan değişikliklerle bankacılık sektöründe önemli gelişmeler yaşanmaya başlanmış fakat 2000’li yıllara gelindiğinde devam eden sorunlar ve eksiklikler sonucunda yaşanan krizler gelişmelerin yeterli olmadığını göstermiştir. 2008 yılında yaşanan küresel krizden Türk bankacılık sektörü az da olsa etkilenmiş ve bütün yaşanan krizler sonrasında sektörde yeniden yapılanmalar başlamıştır. Yeniden yapılandırma programları ve alınan önlemlerle bankacılık sektörü kuvvetli bir yapıya büründürülmeye çalışılmıştır.

Bankacılık sektörü ile ilgili yapılan bir çok çalışmada bankacılık sektörü spesifik değişkenleri kullanılmıştır. Bu çalışmalarda Akbulut ve Albayrak (2009), sermaye yeterliliği değişkeninin bankaların performansını etkilediği sonucuna varmışlardır¹. Artar ve Sarıdoğan (2012) yaptıkları çalışmalarında aktif kalitesi değişkeninin yaşanan krizlerden ne derece etkilendiğini belirlemeye çalışmışlardır².

---

¹ Ramazan Akbulut ve Ali Sait Albayrak, “Mevduat Bankalarında Performansın Mülkiyet Yapısına Göre Finansal Göstergelerle İncelenmesi”, **Finans Politik&Ekonomik Yorumlar**, 46(530), 2009, s. 27-40.

² Okşan Kibritçi Artar ve Ayşe Atılğan Sarıdoğan, “Küresel Finansal Krizin Türkiye’de Bankacılık Sektörü Mali Yapısına Etkileri”, **Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (2), 2012, s. 1-17.

Türkiye’de 1980 yılından itibaren başlayan finansal serbestleşme süreciyle, kamunun artan fon ihtiyacını bankacılık sektörünün karşılamaya çalışması ekonomide mali baskınlığa neden olmaktadır.

Mali baskınlık oranının artması finansal piyasaların işleyişini aksatmakta, aksayan sistem uygulanan para politikalarının verimliliğini azaltmakta, Merkez Bankası’nın fiyat istikrarını sağlama amacına odaklanmasını zorlaştırmaktadır.

Ekonomilerde borç stokunun yüksekliği mali baskınlık oluşturarak para politikasının etkinliğini zayıflatmakta ve bu para politikasının etkinliğinin sağlanması için de maliye politikası tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Mali baskınlığı önlemek için, maliye politikasının bütçeye uygun şekilde uygulanması gerekir.

Mali baskınlığın belirleyicileri ve etkilerinin incelendiği literatürdeki çalışmalardan, Çolakoğlu (2002) yaptığı çalışmada, enflasyon hedeflemesi stratejilerinin uygulanabilmesi için mali baskınlıktan kurtulmak gerektiğini belirtmiştir³. Ayrıca Barışık (2010) yaptığı çalışmada, mali baskınlığın para politikasının etkisini nasıl azalttığını incelemiştir⁴.

Bankacılık sisteminin mali baskınlık üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öncelikle Türk bankacılık sisteminin genel yapısı incelenmiş, banka çeşitlerine değinilmiş, bankacılık sisteminin genel sorunlarından bahsedilmiş ve son olarak da ekonomimizi etkileyen krizler ve alınan önlemlere değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde mali baskınlık hakkında genel bilgiler verilerek etkilerine değinilmiş ve bu bölümün sonunda Türkiye’deki mali baskınlıktan bahsedilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise bankacılık sisteminin mali baskınlık üzerindeki etkileri regresyon ve korelasyon analizi yardımıyla incelenmiştir.

---

³ Bayram Çolakoğlu, “Enflasyon Hedeflemesi Stratejisine Geçiş Bağlamında TC Merkez Bankası Bağımsızlığının Fonksiyonelliği”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4(2), 2002, s. 17-31.b

⁴ Salih Barışık, “Türkiye’de Finansal Serbestleşme Sürecinde Mali Baskınlığın Bankacılık Sektörüne Etkisi (1989-2007 dönemi ekonometrik analiz)”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, **Journal of World of Turks**, Vol. 2, No. 1, 2010, s. 429-447.

Literatürde bankacılık sektörünün mali baskınlığa etkisi fazla çalışılmadığından bu çalışmayla bankacılık sektörüne, mali baskınlığın azaltılabilmesi için yapabilecekleri konusunda yol gösterilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. Türk Bankacılık Sistemi ve İşleyişi

Ülkemiz mali sisteminin temelini oluşturan Türk bankacılık sektörü, tarihsel süreç içinde siyasi ve ekonomik koşullara ve gelişmelere göre yapılanarak değişim göstermiştir. Türk bankacılık sektörü günden güne ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve hızla artan finansman ihtiyacı doğrultusunda belli aşamalardan geçmiş, ekonomik, siyasi ve sosyal yapının gelişimine göre sürekli yapılanma içinde olmuştur. Ekonomik büyüme ve kalkınma çabalarında öncü rol üstlenen bankacılık sektörü, faaliyet gösterdiği Türkiye ekonomisinin koşullarındaki değişimlere en hassas olan sektörlerden birisi olmuştur. Ekonomide belirsizliklerin artması, makroekonomik koşullardaki istikrarsızlık, yüksek enflasyon dönemleri, katlanarak artan kamu kesimi iç borçlanma gereksinimi ve bu durumun finans piyasalarındaki yansımaları, Türkiye’de gerçek anlamda bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına ve etkin bir finans sisteminin oluşmasına engel olmuş; kaynakların reel sektöre ve milli gelirin artmasını sağlayacak alanlara aktarılmasında sorunlar yaşanmıştır⁵.

Kişiler harcamalarını her zaman dengede tutmakta zorlanırlar fakat bu kolay bir süreç değildir. Kişilerin gelir ve harcamaları dönem dönem farklılıklar gösterebilir. Harcamaların gelirlerden fazla olduğu dönemlerde kişiler fona ihtiyaç duyarlarken, gelirlerin harcamalardan fazla olduğu dönemlerde ise fon arzı oluştururlar. Devletlerde kişiler veya işletmelerle benzerlik gösterirler. Onların da yatırım yapmak ve cari harcamalarını karşılamak için paraya ihtiyaçları vardır. Genellikle devletlerin gelirleri harcamalarından daha az olur ve bu durumda bütçe açıkları oluşur. Devletler de bütçelerinde denge sağlamak amacıyla finansal sistem içerisinde fon arz veya talep eden birimler olarak yer alırlar. Fon talep eden birimlerle fon arz eden birimlerin karşılıklı işlem yapmalarını finansal piyasalar sağlar. Böylece finansal piyasalar ekonomide

---

⁵ Melih İpeker, “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Finansal Sistem İstikrarının Sağlanmasındaki Rolü”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002, s. 64.

üretim ve yatırımın olanaklarının artarak toplum refahının yükselmesinde önemli bir görev üstlenirler⁶.

Bir ekonomide likiditeye ihtiyacı olanlarla likidite fazlası olan birim ve kurumları bir araya getiren organizasyona finansal sistem denmektedir. Finansal sistem (mali sistem); araçlar, araçlar ve piyasalardan oluşur ve bu piyasaların işleyişi yasa, karar ve yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bu sistem içerisinde fon akışı mali araçlar yardımıyla mali araçlar tarafından gerçekleştirilir. Finansal sistem içindeki fon akışının, fon kullanıcılarından tasarruflara aktarımı, ihraç edilen dolaysız mali araçların pazarlamacı kurumlar vasıtasıyla iletilmesi yoluyla gerçekleşebilir. Broker, dealer ve yatırım ortaklıkları gibi mali araçların fon kullanıcıların ihraç ettikleri hisse senedi, tahvil gibi mali araçları fon kullanıcılara pazarlaması fon akışı sağlamanın birinci yoludur. Finansal sistem içerisinde mekanizmanın işleyişinde ikinci bir yol da mali araçlar tarafından fon aktarımının yapılması ve fon arz edenlerle fon kullananların karşılaşmadıkları durumdur. Bu şekilde işleyen sistemde mali araçlar likidite fazlası olan kesimlerden topladıkları fonları, fona ihtiyaç duyan kesimlere aktarırlar. Bu aktarım araçlarının ihraç ettikleri mevduat sertifikaları, mevduat hesapları ve kredi kartları gibi mali araçlar vasıtasıyla gerçekleşir. Bu şekilde fona ihtiyaç duyanlar mali araçlara borçlanmış olurlar⁷.

Finansal sistemin ve ekonominin düzgün ve verimli bir şekilde yürümesi bakımından önemli bir rol oynayan bankacılık sistemi, verimli yatırım fırsatlarına sahip kesime fon aktarımı konusunda aracılık yapar. Bu finansal faaliyet varlık dönüşümü olarak adlandırılabilir. Bir firmanın üretim süreci gibi düşünülebilen bu süreçte banka düşük maliyetle ürettiği hizmetleri satarak kar elde etme amacı güder. Elde ettiği kazancını farklı niteliklerdeki varlıkları satın almada kullanır⁸.

Belirli bir zaman içinde gerçekleştirilen faaliyetlerden kazanılan toplam gelirlerle bu faaliyetlerin gerçekleşme sürecindeki toplam maliyetler arasındaki olumlu

⁶ Nurhan Aydın ve diğerleri, **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, Yayın No: 2478, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 3.

⁷ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2012, s. 425.

⁸ Frederic S. Mishkin, **Para, Bankacılık, ve Finansal Piyasalar İktisadi**, (çev: Nazım Engin, Serçin Şahin, Serkan Çiçek ve Çiğdem Boz), Akademi Yayıncılık, 2011, s. 223.

fark, kar olarak adlandırılır. Bilanço yaklaşımı ve gelir yaklaşımına göre kar tanımları ve unsurları farklılık gösterebilir. Bilanço yaklaşımına göre kar; belirli bir dönem içinde işletmeden alınan ve yerine konan değerler sayılmamak kaydıyla, işletmenin dönem başı özkaynağı ile dönem sonu özkaynağı arasındaki olumlu farktır. Gelir yaklaşımına göre kar ise; bir işletmenin belirli bir dönem içerisinde elde ettiği brüt hasılatın, bu süreçte yapılan harcamaların çıkarılması sonunda bulunan miktardır⁹.

Bankacılık sistemimizde, kanunlarda belirlenmiş ve kurulma amaçlarına göre değişen çeşitli faaliyet alanları bulunmakla beraber yerine getirdikleri ortak görevleri de vardır. Bu görevler; bireylere ellerindeki nakdi saklayabilecekleri güvenli bir yer temin etmek, ticari senetlerin iskonto ve tahsili işlemlerini yapmak, menkul kıymet alım-satım işlemlerini yapmak, kiralık kasa hizmeti sunmak, kefalet ve teminat mektubu yazmak, çek ve akreditif muameleleri yapmak, kredi kartı ve seyahat çeki gibi konularda müşterilerine yardımcı olmak, gerektiğinde banka referans mektubu yazmak, vergi tahsil işlemlerini yapmak, Bağkur ve S.S.K. primleri, ev kirası, doğalgaz, su ve elektrik gibi işlemlerin tahsilini ve ödemesini gerçekleştirmek olarak sayılabilir¹⁰.

Ekonomide kaynak aktarımına aracılık etmesi sebebiyle tüm ekonomiyi etkilediği için bankacılık sektörü finansal sistemin en önemli unsurudur. Bankacılık sektörünün finansal sistemdeki payı ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılık, ülkelerin sosyal ve iktisadi gelişmişliğine göre belirlenir. Ülkenin gelişmişliği düzeyinde bankacılık sektörünün ağırlığı azalmaktadır. Türkiye’de de zamanla finansal sistem içindeki bankacılık sektörü payı azalmış, fakat hala yüksek seviyelerdedir¹¹.

Menkul Kıymet Aracı Kurumları, Emeklilik Fonları, Finansal Kiralama Şirketleri, Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı, Sigorta Şirketleri, Tüketici Finansman Şirketleri, Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları ve Menkul Kıymet Yatırım Fonları gibi

⁹ Ömer İskenderoğlu ve diğerleri, “Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7(1), 291-311, 2012, s. 294.

¹⁰ Ramazan Arslan ve Mustafa Hotamışlı, “Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Çevrenin Bankaların Yapı ve Uygulamaları Üzerinde Oluşturduğu Teşvik ve Kısıtlamalar”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 14(1), 195-208, 2007, s. 196.

¹¹ Türkiye Bankalar Birliği (TBB), **Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**, Yayın No:280, 2012, s. 28.

kurumlar Türkiye’de finansal sistem içinde yer alan diğer kuruluşlardır. Türkiye’de finansal sistem içerisinde yer alan diğer kollarda 2001 yılı sonrasında gelişmeler yaşanmakla birlikte bankacılık sektörü finansal sistem içinde bilanço büyüklüğünün %88,3’üyle ağırlığını korumaya devam etmektedir¹².

1.1.1. Türkiye’de Sermaye Yapılarına Göre Banka Türleri

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar sermaye yapılarına göre; kamu sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere üç şekilde ele alınabilir.

1.1.1.1. Kamu Sermayeli Bankalar

Kamu bankalarının ortaya çıkmasına neden olan çeşitli sebeplerden ilki, ekonomik kalkınmaya 1970’li yıllara kadar devletin öncülük etmesi prensibinin geçerli olması ve ekonomik kalkınma için devletin stratejik öneme sahip sektörlerde mülkiyet sahibi olmasının şart olduğu düşüncesinin hakim olmasıdır. Bu bankaların ortaya çıkma nedenlerinden ikincisi, ekonomide varolan dışsallıklar nedeniyle etkin kaynak dağılımında piyasa mekanizmasının yetersiz kalabileceği ve kredi tahsisinden bazı grupların yeterli pay alamadığı düşüncesidir. Kamu bankalarının ortaya çıkmasında bir diğer neden de, bankacılık hizmetlerinden kırsal kesiminde faydalanmasının sağlanmasıdır. Dördüncü neden olarak da kamu bankalarının kurulma amacı, ekonomik ve finansal istikrara katkıda bulunmak sayılabilir¹³.

T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası ve Halk Bankası gibi sermayelerinin hisselerinin büyük payı dolaylı olarak veya doğrudan devletin elinde bulunan bankalar kamu sermayeli bankalardır. Bu bankalar bankacılık sistemindeki bütün hizmetleri vermektedirler ve Türk bankacılık sistemi içinde önemli bir kaynağa sahiptirler¹⁴.

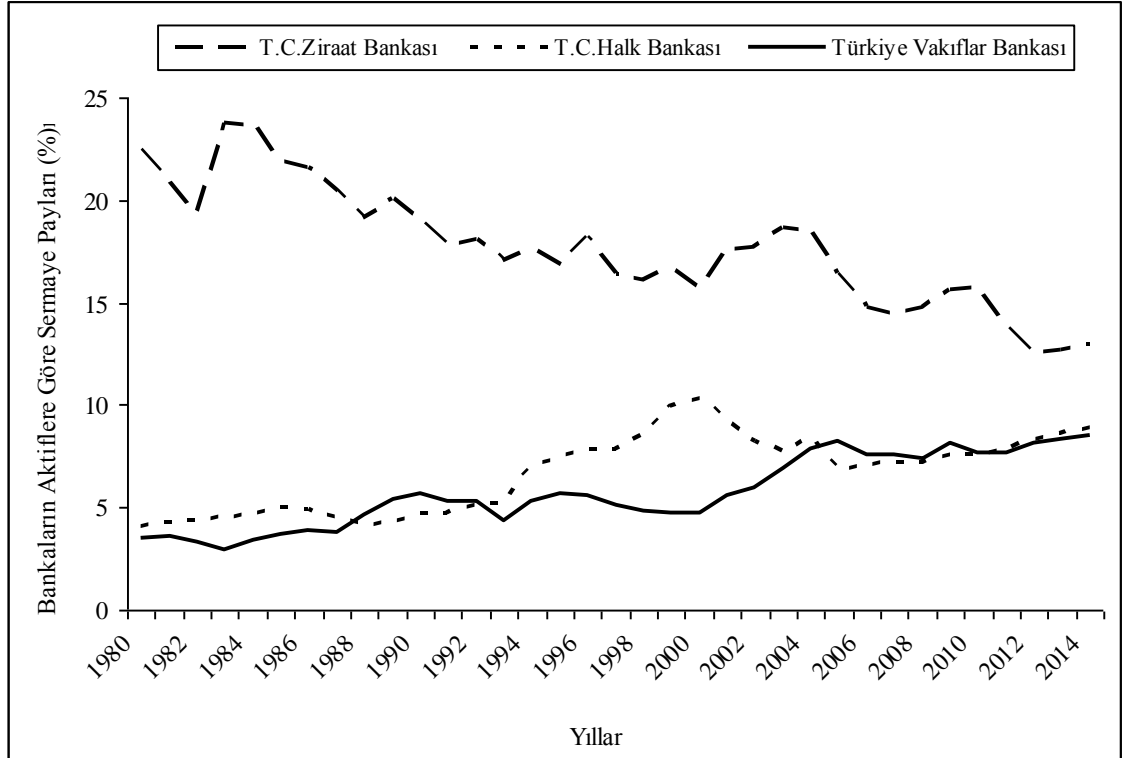
¹² TBB (2012), a.g.e., s. 28.

¹³ Sinem Uçarkaya, “Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, s. 9.

¹⁴ Arslan ve Hotamışlı, a.g.e., s. 197.

Kamu sermayeli bankalarda özellikle bir alanda uzmanlaşma vardır. Örneğin; Emlak Bankası'nın konut sektörüne verilen krediler içindeki payı, Halk Bankası'nın küçük ölçekli sanayi işletmelerine verilen kredi içindeki payı ve T.C. Ziraat Bankası'nın tarım sektörüne verilen krediler içinde payı diğer bankalara oranla daha yüksek miktarlardadır¹⁵.

Grafik 1.1. Bazı Kamu Bankalarının Aktiflerine Göre Sermaye Payları

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

1980-2014 yılları arasında Türk bankacılık sektörü içinde faaliyet gösteren kamu sermayeli bankalardan aktif büyüklüğü en fazla olan üç banka Ziraat, Halk ve Vakıflar Bankasının aktiflerinin sektör içindeki yüzdeleri Grafik 1.1.'de gösterilmiştir. Ziraat Bankası 1980'den itibaren bankacılık sektöründe en yüksek sermaye payına sahip kamu bankası olmuştur. Ziraat Bankası sektörde en yüksek payına 1983 yılında %23,8 ile ulaşmış daha sonraki yıllarda payı düşmeye başlamıştır. Halk Bankası ise yıllar içinde en yüksek orana 2000 yılında %10,3'le ulaşmış, daha sonra payı azalmıştır.

¹⁵ Ömer Faruk Çolak, **Finansal Piyasalar ve Para Politikası**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007, s. 296.

Türkiye Vakıflar Bankası sektör içindeki payında en yüksek seviyeye %8,3 ile 2013 yılında ulaşmıştır.

Mart 2013 dönemi itibariyle sektörde çalışan personelin %25,2'si (51.573 kişi) kamu bankalarında istihdam edilmektedir. 2013 yılı itibariyle sistemde dokuz kamu bankası faaliyet göstermekte olup, kamu bankaları bankacılık sektöründe toplam aktiflerin %27,2'sine sahiptir. 2012 yılında sektörün oldukça altında bir kredi artışı sergileyen kamu bankalarının, 2013 yılının ilk çeyreğinde sektörün üzerinde bir performans gösterdiği görülmektedir¹⁶.

1.1.1.2. Özel Sermayeli Bankalar

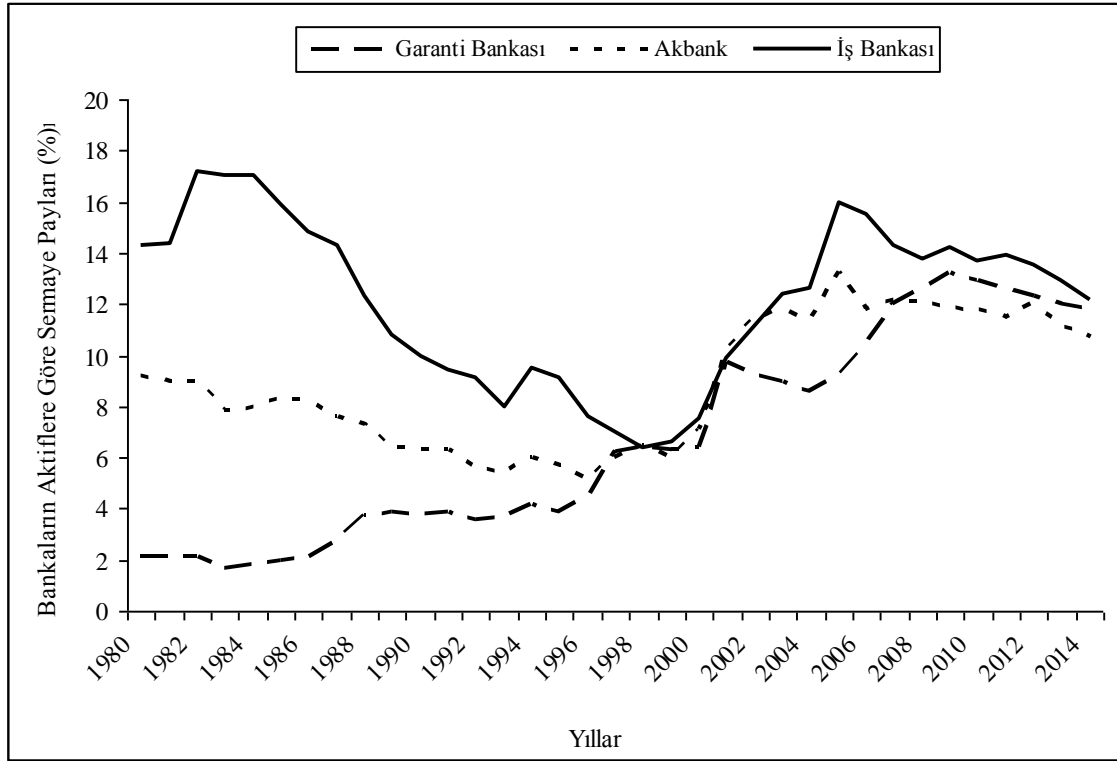
Sermayelerinde kamu payı bulunmayan, sermayelerinin özel kişi ve kuruluşların elinde bulunduğu bankalardır. Özel sermayeli bankalar genellikle ticaret veya yatırım bankası şeklinde kurulurlar. Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., ve Akbank T.A.Ş. gibi bankalar bunlara örnek olarak gösterilebilir¹⁷.

Sermayeleri, şube sayıları, aktif büyüklükleri ve faaliyet süreleri gibi özellikleriyle özel sermayeli ticari bankalar Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar içinde büyük önem taşımaktadır. Klasik bankaların yerine getirdiği bütün hizmetleri vermekte olan ve bankacılık sektöründe yaşanan yenilikleri uygulamada öncülük yapan büyük ölçekli kuruluşlardır¹⁸.

¹⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**, Sayı: 2013/2, 2013, s. 9.

¹⁷ Yıldız Ayanoğlu ve diğerleri, **Bankaların Yönetimi ve Denetimi**, Yayın no: 2746, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013, s. 6.

¹⁸ Arslan ve Hotamışlı, a.g.e., s. 197.

Grafik 1.2. Bazı Özel Sermayeli Bankaların Aktiflerine Göre Sermaye Payları

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Grafik 1.2.'de özel sermayeli ticari bankalar içinde en yüksek aktif büyüklüğüne sahip Akbank, Garanti Bankası ve İş Bankası'nın Türk bankacılık sektörü içindeki sermaye paylarının % olarak değişimleri 1980-2014 yılları arasındaki verilerle gösterilmiştir. 1980 yılında üç bankanın içinde en yüksek sermaye payına sahip olan İş Bankası iken, Garanti Bankası en düşük paya sahiptir. Bankaların sermaye payları 2001 yılında ise neredeyse eşitlenmiştir. 2001 yılından sonra ise sektördeki sermaye payları yükselmeye devam etmiştir fakat 2009 yılından sonra düşük seviyede de olsa düşüş yaşanmaya başlamıştır.

2013 yılı itibariyle Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankalar içinde 5.117 adet şube sayısı ile en fazla yere sahiptir. Özel sermayeli bankalarda 92.065 çalışan, sektörde istihdam edilen personelin %45'ine karşılık gelmektedir¹⁹.

¹⁹ BDDK (2013), a.g.e., s. 8.

1.1.1.3. Yabancı Sermayeli Bankalar

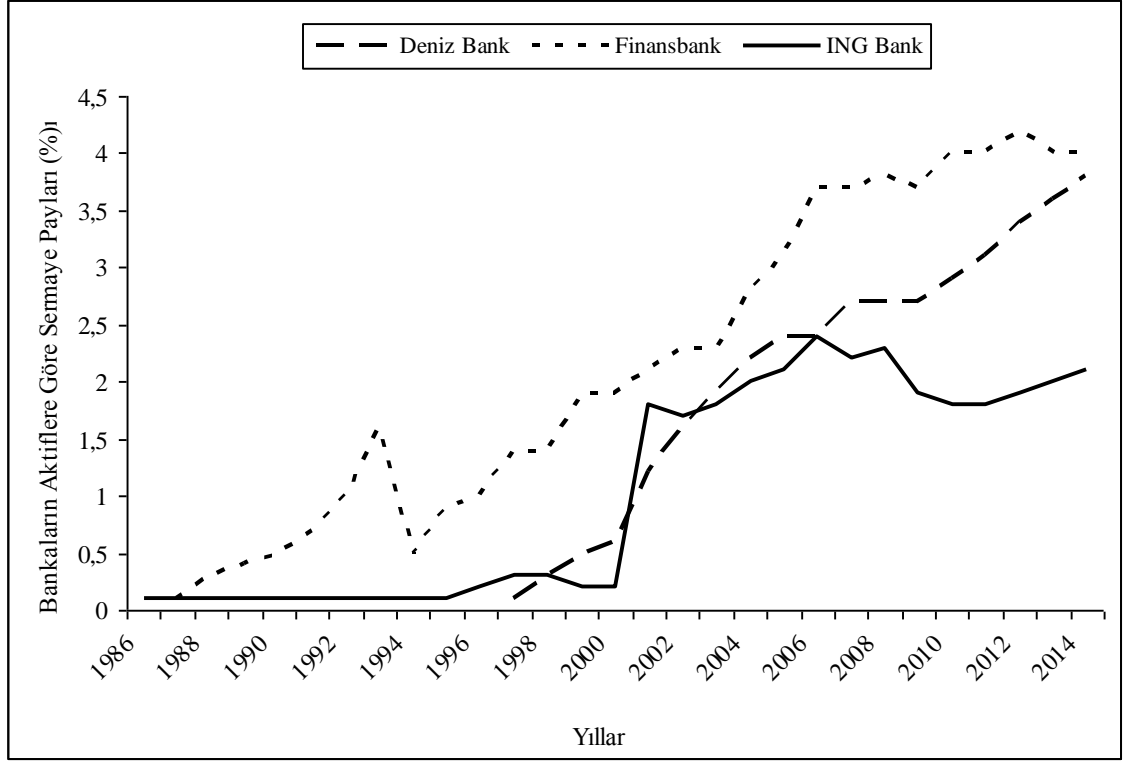
Makroekonomik konjonktür, mevzuat ve artan globalleşme çabası, yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü içindeki payını ve önemini artırmıştır. Bankacılık sektöründeki değişim ve gelişimler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yurtiçindeki kaynak eksikliği ve ihtiyaç duyulan yabancı sermaye nedeniyle ve daha da önemlisi yaşanan krizler sonucu finansal sistem içindeki yeni çözüm arayışları sonucu ortaya çıkmıştır. Üretilmiş çözümler içinde, zor durumdaki bankalara sermaye girişleri sağlayabilmek amacıyla yabancı sermaye üzerindeki sınırlamaların azaltılması da bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da, banka birleşme ve satın almaları ABD, Avrupa ve gelişmekte olan piyasalarda hızını artırmış, çok uluslu bankalar tüm ülkelerde bir rekabet ortamı oluşturmuştur²⁰.

Yabancı sermayeli bankalar yönetim ve denetimi kurulmuş olduğu ülkede yerleşik bulunan gerçek veya tüzel kişiler tarafından ya da bu kişilerin temsilcileri tarafından yürütülen ve sermayesinin %50'sinden fazlasının bu kişilere ait olduğu bankalardır. Yabancı sermayeli bankalar yabancı sermayeyle doğrudan o ülkede kurulmuş olabileceği gibi, merkezleri başka ülkede bulunan bir işletmenin şubesi olarak da kurulabilirler. ING Bank, Finansbank ve Denizbank ülkemizde bulunan yabancı sermayeli bankalara örnek gösterilebilir²¹.

---

²⁰ Vesile Çakar, “Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, s. 14.

²¹ Aydın ve diğerleri, a.g.e., s. 42.

Grafik 1.3. Bazı Yabancı Sermayeli Bankaların Aktiflerine Göre Sermaye Payları

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörü içindeki payları 1994 yılından sonra artmaya başlasa da bu pay fazla olmamıştır. Grafik 1.3.'de verilen yabancı sermayeli bankalardan en yüksek paya sahip olan Finansbank dahi 2012 yılında %4,2'lik bir pay edinebilmiştir. Grafik 1.3.'de de görüldüğü gibi genel itibariyle yabancı sermayeli bankaların sektörde edindikleri pay 1986-2014 yılları arasında artış yönünde olmuştur.

Son zamanlarda Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların satın alınması yoluna, yeni yabancı banka kurulması veya yabancı bankalarca Türkiye'de şube açılmasından daha fazla başvurulmaktadır. Böylece son zamanlarda, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankalar içindeki yabancı yatırımcıların payında önemli seviyede yükselmeler olmuştur. Bu şekilde yabancı yatırımcıların bankacılık faaliyetlerini

sürdürebilmeleri yeni şirket kurma, şube açma yanında faaliyeti devam eden şubelerin satın alınması şeklinde de olabilmektedir²².

Teknolojik yenilikler, uluslararası sermaye akımları ve bankacılık krizleri gelişmekte olan ülkelerde, özellikle bankacılık sektöründeki yabancı banka sayısını önemli miktarda artırmıştır. Birçok ülkede 1990'lı yıllarda uygulanmaya başlayan düzenlemeler ve serbestleşme politikaları sonucunda ülke içerisinde yabancı bankaların kurulması veya şube açılması kolaylaştırılmıştır. Avrupa Birliği (AB)'ne üyelik süreci Türkiye'de banka kurmak veya bankaları adına şube açmak isteyen yabancı yatırımcıların ilgisini artırmıştır. Son dönemlerde yabancı yatırımcılar bu durumu Türk bankalarının satın alınması şeklinde uygulamışlardır²³.

1.1.2. Türkiye'de Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri

Türk bankacılık sektöründe bankalar, faaliyet gösterdikleri alanlara göre; merkez bankaları, ticaret bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları olmak üzere dört kısımda incelenebilir.

---

²² Türkiye Bankalar Birliği (TBB), **Türkiye'de Yabancı Bankaların Vergilendirilmesi**, Yayın No:261, 2008, s. 26.

²³ Gamze Göçmen Yağcılar, **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, BDDK Kitapları No: 10, Ankara, 2011, s. 124.

Tablo 1.1. 1980-2014 Yılları Arasında Faaliyet Alanlarına Göre Banka Çeşitleri

	1980		1994		1999		2000		2001		2014	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat Bankaları	40	5948	55	6085	62	7660	61	6734	46	6481	34	11148
*Kamu Sermayeli	12	2469	6	2917	4	2865	4	2834	3	2725	3	3456
*Özel Sermayeli	24	3374	29	3063	31	3960	28	3783	22	3523	11	5426
*Yabancı Sermayeli	4	105	20	105	8	714	18	117	15	233	19	2265
*Fondaki Bankalar	-	-	-	-	19	121	11	-	6	-	1	1
Kalk. ve Yat.Bank	3	6	12	19	19	31	18	30	15	19	13	40
Toplam	43	5954	67	6104	81	7691	79	6764	61	6500	47	11188

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Tablo 1.1.'de 1980-2014 yılları arasında belirli yıllara ait, kamu sermayeli, özel sermayeli, yabancı sermayeli ve fondaki mevduat bankalarının, banka ve şube sayıları verilmiştir. Ayrıca kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı da gösterilmiştir. Tablo 1.1.'den de görüldüğü gibi 1980 yılı sonrası banka ve şube sayılarında artış yaşanmış 1994, 1999, 2000 ve 2001 krizleri bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise toplam banka sayısı 47 ve toplam şube sayısı da 11188 olarak gerçekleşmiştir.

1.1.2.1. Merkez Bankaları

Merkez bankası, ülkemizde parasal işlemlerin yönetiminden sorumlu kurumların başında gelmektedir. Şili Merkez Bankası Kanunu esas alınmak suretiyle çıkarılan 30 Haziran 1939 Tarih ve 1715 sayılı yasa ile kurulan “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası” daha sonra 14 Ocak 1970 Tarih ve 1211 sayılı kanun ile çağdaş ve daha geniş yetkilerle donatılmıştır. Böylece Merkez Bankası, parasal işlemler konusunda gerekli

düzenleme önlemlerinin daha etkin ve hızlı bir biçimde alınmasını sağlamak için aktif ve etkin bir rol üstlenmiştir²⁴.

Ekonomide banknot ihracının tek bir bankaya verilmesiyle, para miktarı denetiminin çok daha kolay ve etkili hale gelmesi, kararların hızlı biçimde uygulamaya konulması olanağı merkez bankacılığının doğuşunda ve gelişmesinde etkili olmuştur²⁵.

Emisyon yani para basma yetkisinin merkez bankasında bulunması bu bankaların en farklı özellikleridir. Para ve kredi miktarının devletin belirlediği amaçlara göre ayarlanması ayrıca banknotlarda birliğin sağlanması açısından ihracının tek bir bankaya verilmesi çok önemlidir. Merkez bankalarının ortaya çıkış amacı bankacılık sisteminde ortaya çıkmış veya çıkabilecek sorunları çözüme kavuşturmaktır. Döviz, kredi ve para politikalarını merkez bankaları belirler ve uygulamaya koyar. Ekonominin ihtiyacı doğrultusunda para ve kredi hacmini belirleyen, ayrıca bankaların likidite ihtiyacını karşılayan kurumlar yine merkez bankalarıdır²⁶.

Ülkede para basımı ve uygulanan para politikalarından sorumlu olan merkez bankaları etkin ve verimli işleyen bir ekonomi için çok önemli yapılardır. İçinde bulunduğu ülkede yaşanan toplumsal, siyasi olaylar ve ülkede uygulanan ekonomi politikaları merkez bankalarının uyguladıkları politikalarla ve kurumsal yapılarıyla bir bütündür²⁷.

Merkez bankaları özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra para politikasını uygulayan en önemli kurumlar haline gelmişlerdir. Kağıt para ihracı, açık piyasa işlemleri, mevduat karşılıklarının ve reeskont oranlarının belirlenmesi gibi yetkilere sahip olan merkez bankaları, ticari bankaların ve diğer kurumların kredi ve mevduat hacmini etkilemektedir. Ayrıca merkez bankaları çeşitli yollarla bu kredilerin

²⁴ Muhammed Akdiş, **Para Teorisi ve Politikası**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001, s. 63.

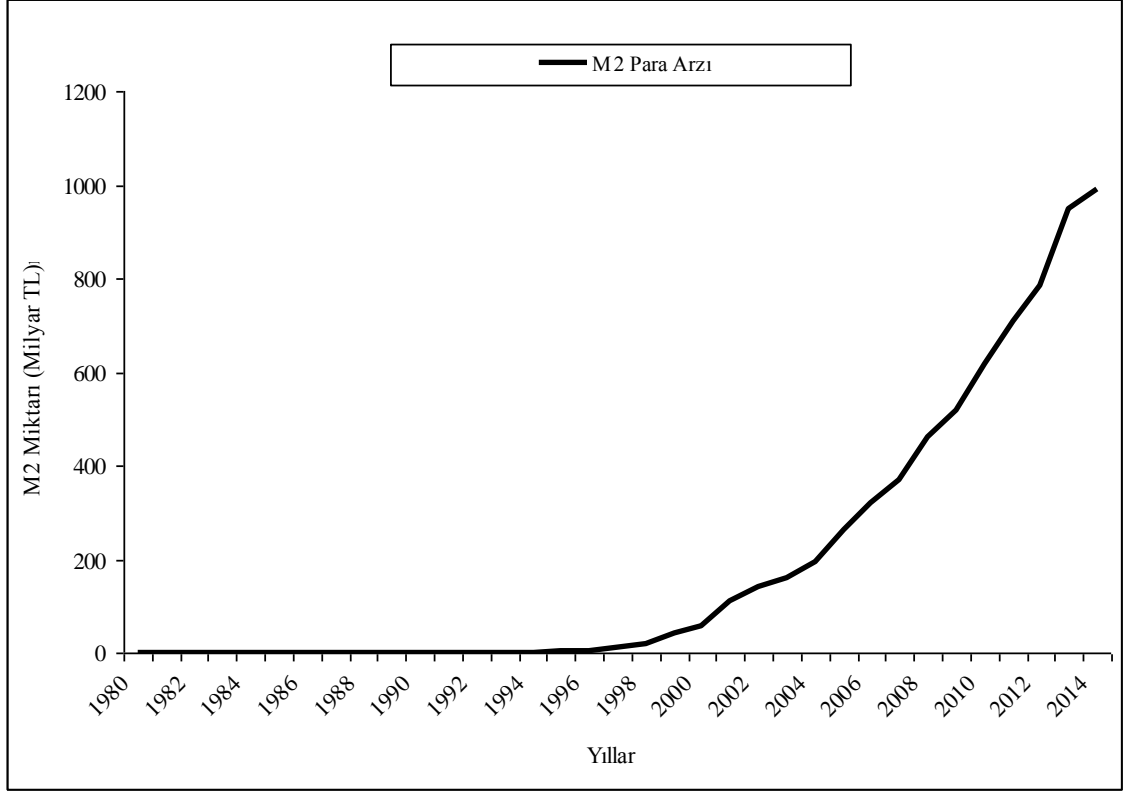
²⁵ Semih Bükler ve diğerleri, **Finansal Yönetim**, Eskişehir: Sakarya Matbaası, 1997, s. 415.

²⁶ Aydın ve diğerleri, a.g.e., s. 14.

²⁷ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), **Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**, 2008, s. 1.

ekonominin kesimlerine dağılımını etkilemekte ve kamu kesimine doğrudan kredi açabilme imkanına sahip bir para politikası kurumu niteliğini kazanabilmektedir²⁸.

Grafik 1.4. Türkiye’de Para Arzı (M2)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

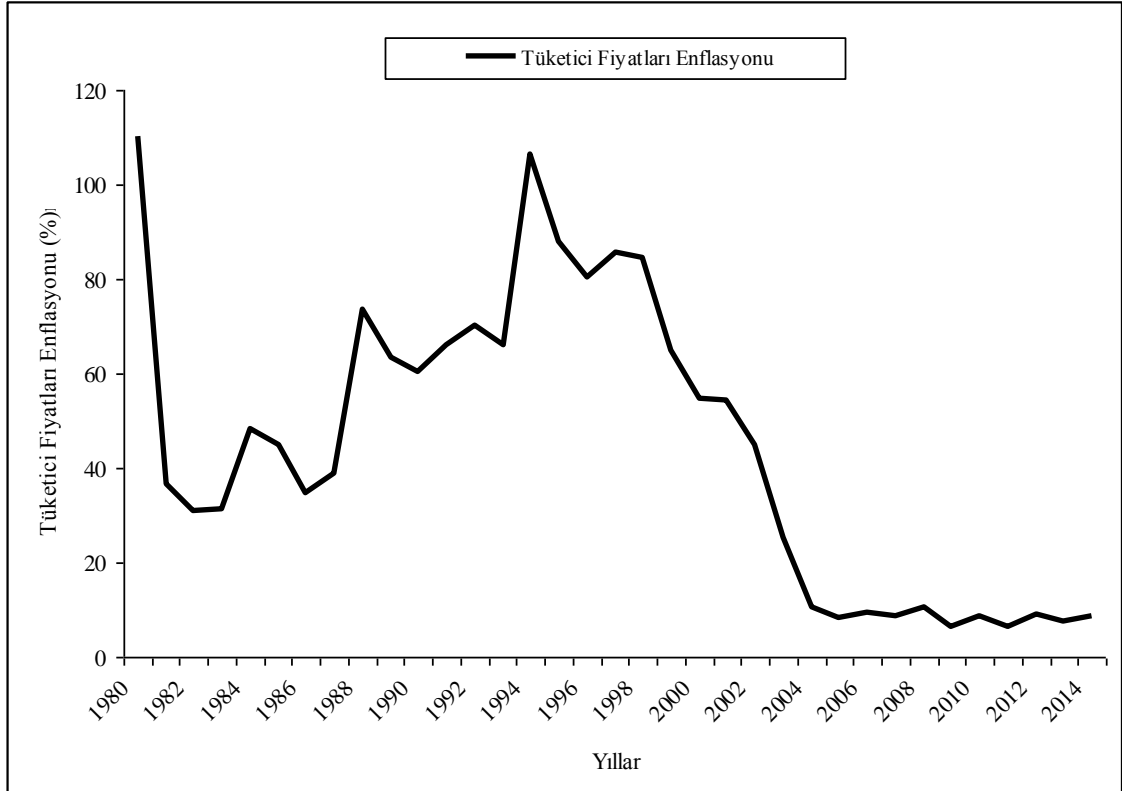
1980-2014 yılları arasında Türkiye’nin M2 para arzı miktarı Grafik 1.4.’de gösterilmiştir. Grafikte görüldüğü gibi para arzı miktarı 1994 yılı sonrasında belirgin şekilde artmaya başlamış, M2 miktarı 1994 ve 2000 yılı gibi kriz dönemlerinde iki katına yükselmiş ve yıllar itibariyle sürekli artmıştır.

Fiyat istikrarının ve finansal istikrarın sağlanması olmak üzere merkez bankalarının iki ana görevi bulunmaktadır. Asli fonksiyonuyla ilgili günümüzde ağırlık kazanan görüş parasal istikrarı sağlamak olduğu yönündeki görüşlerdir. Merkez bankalarının reel kesim ile finansal sistem arasındaki ilişkiyi koruma amacı finansal istikrarın sağlanması açısından önemli bir görevdir. Çünkü finansal sistemde

²⁸ Lale Alkinoğlu, “Parasal İstikrarı Sağlamada Merkez Bankasının Bağımsızlığı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 5(1), 75-86, 2000, s. 76.

oluşabilecek bir istikrarsızlık ekonominin genelinde bir bozulmaya neden olabilmekte, aynı şekilde genel ekonomik gidişatta yaşanabilecek bir olumsuzluk finansal sistemi etkileyebilmektedir. Bundan dolayı, günümüzde finansal istikrarın sağlanması ve korunması amacı geçmiş yıllara göre daha fazla önem arz etmektedir²⁹.

Grafik 1.5. Türkiye’de Enflasyon Oranları

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Grafik 1.5.’de 1980-2014 yılları arasında Türkiye’de yaşanan enflasyon oranları verilmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), fiyat istikrarını sağlama göreviyle enflasyon oranını kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. 1980 yılında çok yüksek seviyedeki enflasyon oranı yıllar itibariyle iniş-çıkışlar göstermiş, 2004 yılından itibaren kontrol altına alınması başarılmıştır ve 2006 yılı itibariyle tek haneli rakamlar görülmeye başlanmıştır.

²⁹ İpeker, a.g.e., s. 22.

TCMB mali sistemin merkezinde yer alan, bütün bankaların en önemlisi ve en son kredi kurumu olan bir kuruluştur. TCMB'nin mali sistemin merkezinde veya başında yer almasının birden çok nedeni vardır. Öncelikle dolaşımdaki paranın çekirdeğini oluşturan rezerv para (veya baz para) TCMB tarafından üretilmektedir. İkinci olarak para-kredi politikasının yürütülmesi ve bununla ilgili politika araçlarının kullanılması TCMB'nin yetkisindedir. Banka ekonominin ihtiyacını belirleyerek, piyasaya çıkarılacak kağıt para ihtiyacını ayarlar. Kullanımı kendisine bırakılan para politikası araçlarını devreye sokarak mevduat ve ticaret bankalarının kaydi para yaratma potansiyellerini belirler. TCMB en son kredi kurumu olarak bankaların likidite ihtiyaçlarını karşılar. Yani ekonomide çeşitli kesimlerin ne kadar fon kullanacaklarını dolaylı olarak belirleyen kuruluş TCMB'dir³⁰.

Merkez Bankası para yaratan kurum olma özelliğini hem emisyon hem de reeskont uygulamalarıyla sağlamaktadır. Merkez Bankası'nın asıl görevi, ekonomik istikrarın devam edebilmesi için piyasanın gereken nakit ihtiyacını sağlamaktır. Merkez Bankası'nın ikinci önemli işlevi ise, para politikalarının bankalar aracılığıyla sağlandığı bir piyasada bankalarla yakın ilişkiler kurmak ve bu kurumları denetlemektir³¹.

1980'den sonra Türkiye'de yaşanmaya başlayan finansal serbestleşme sürecinde mali yapı uluslararası yapıya uyumlu hale gelerek büyümüş, mali varlık çeşitleri artmış, aynı zamanda uluslararası sermaye hareketlerindeki kısa vadeli değişimlere duyarlılığı yükselmiş, bankacılık sektörünün kırılabilirliği artmıştır. Kırılabilirliğin artmasında haksız rekabet şartları, kötü yönetim şekilleri, riskli işlemler ve faiz yarışları önemli rol oynamıştır. 2000-2001 yıllarında yaşanan ve tüm ekonomiyi etkileyen krizler sonrasında IMF desteğiyle istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Bu istikrar çalışmalarında para politikasında yenilik yapılarak TCMB amaç ve araç bağımsızlığına kavuşturulmuş, maliye politikalarında sıkı bütçe uygulamalarına gidilmiş, faiz dışı bütçe oluşturulmaya çalışılmış, mali sistem yeniden yapılandırılmaya başlanmış, dalgalı kur politikasına

---

³⁰ Şahin, a.g.e., s. 442.

³¹ Büker ve diğerleri, a.g.e., s. 415.

geçilerek 2002 yılından itibaren örtük ve 2006 yılından itibaren ise açık enflasyon hedeflemesi politikaları uygulamaya koyulmuştur³².

1.1.2.2. Ticaret (Mevduat) Bankaları

Genellikle ticaret bankaları olarak adlandırılan mevduat bankaları para toplama yetkisine sahip olan bankalardır. Bu bankalar, iskonto bankası olarak da adlandırılmaktadırlar. Bunun nedeni ise topladıkları mevduatları borç verirken ticari senet iskontosu yolunu kullanmalarındadır. Bankaya yatırılan mevduatın geri ödenmesinde bir sorun çıkarsa paranın aslının ve faiz tutarının belirli bir miktarının geri ödeneceğinin garanti edilmesi bu bankaların sahip olduğu sigorta güvencesi ayrıcalığıdır. Ülkenin içindeki genel durum sigorta uygulanacak mevduatın limitini ve niteliğini değiştirebilmektedir. TCMB mevduat çeşitlerini beş farklı şekilde ayrıma tabi tutmuştur. Bunlar resmi kuruluşlar, bankalar, tasarruf mevduatı, ticari kuruluşlar ve diğer kuruluşlar mevduatı şeklinde sıralanabilirler. Bu ayrım TCMB tarafından mevduat sahibi yönünden düşünülerek yapılmıştır. Bundan başka vadelerine göre de mevduatlar ayrıma tabi tutulmaktadır. Gerçek kişilere ait bir mevduat türü olan ve çek işlemleri dışında bir ticari işlem yapılamayan tasarruf mevduatının yüz bin TL'ye kadar olan kısmı tasarruf mevduatı sigorta fonu kapsamında korunmaktadır³³.

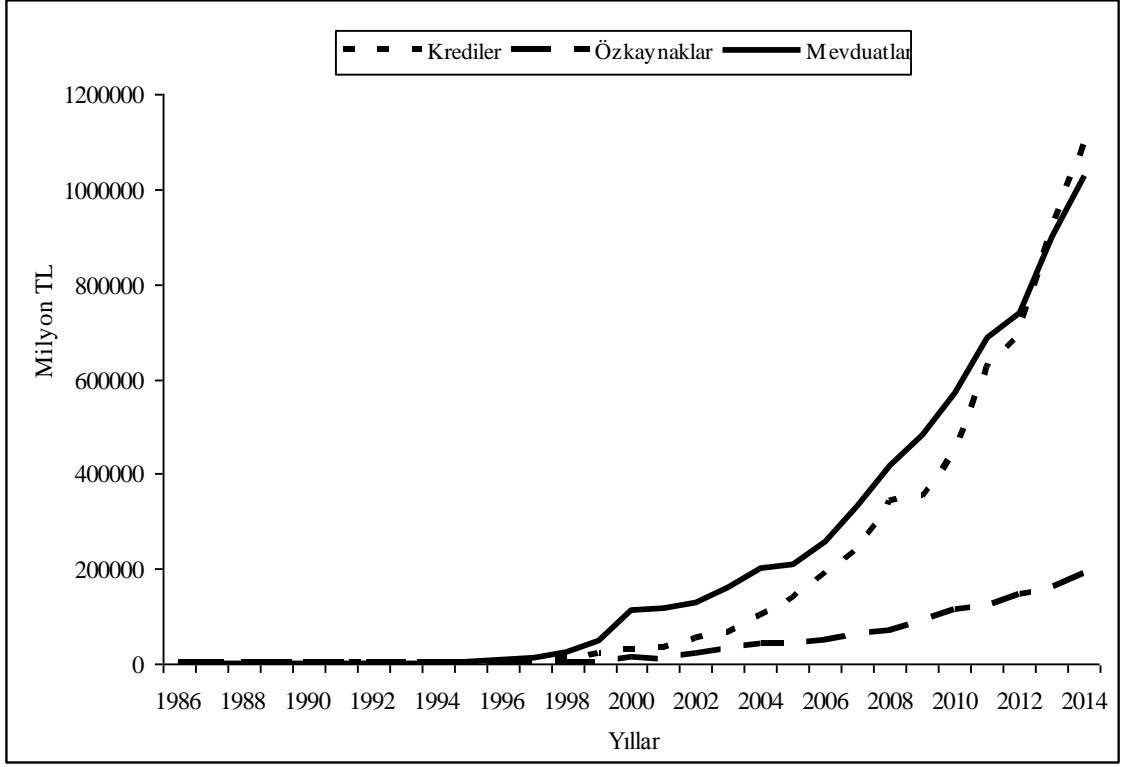
Ticaret bankalarının başlıca fon kaynakları özkaynaklar, kullanılan krediler ve mevduatlardır. Kredi verme ve mevduat toplama gibi klasik bankacılık faaliyetleriyle uğraşan ticaret bankaları sektörde karşımıza en çok çıkan banka türü olma özelliğine de sahiptir³⁴.

---

³² Fikret Kartal, "Merkez Bankası Bilançosu ve Parasal Büyüklüklerin Gelişimi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 27(3), 185-204, 2013, s. 188.

³³ Aydın ve diğerleri, a.g.e., s. 28.

³⁴ Yağcılar, a.g.e., s. 13.

Grafik 1.6. Ticaret Bankalarının Fon Kaynakları

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Grafik 1.6.'da Türkiye'deki ticaret bankalarının kullandıkları fon kaynaklarının 1986-2014 yılları arasındaki değişim miktarları verilmiştir. 1994 yılından itibaren fon kaynaklarında yükselme yaşanmış ve bu yükseliş 2000 yılından itibaren hızlanmıştır. Grafikte de görüldüğü gibi fon kaynakları yıllar itibariyle artmakla birlikte bu artış, krediler ve mevduatlarda daha hızlı olmuştur.

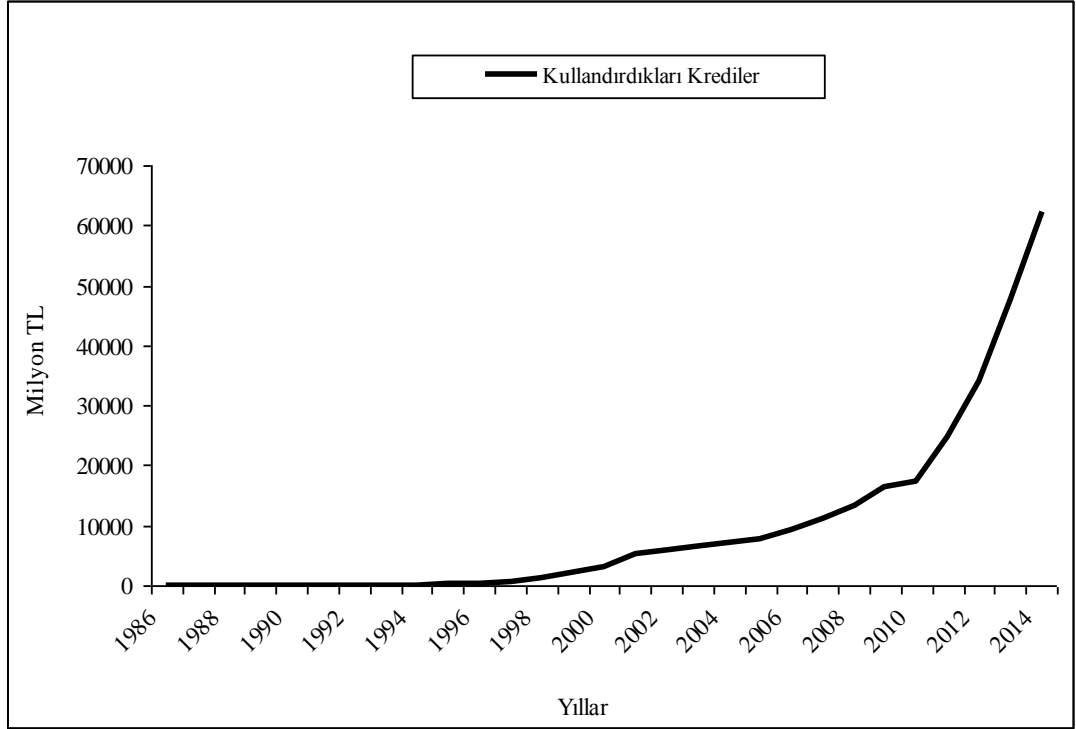
1.1.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma bankaları özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uzun vadeli sermaye ihtiyacını gidermek ve teknik yardım sağlamak suretiyle girişimcileri temel endüstrilerde yatırım yapmaya yönelterek endüstriyel gelişmeyi hızlandırmak amacı güden finansman kurumlarıdır. Gerek yurtiçinden gerekse yurtdışından sağlanan

uzun vadeli fonların kalkınma yatırımlarına aktarılmasını sağlayan finansman kurumu özelliğine sahip bulunmaktadır³⁵.

Vadesi 10 yılla 50 yıl arasında değişebilen vadelerde kredi verebilen kalkınma bankalarının verdikleri kredilerin vadesi uzun olmakla birlikte ülkenin enflasyon seviyesindeki yükseklikle ve istikrarın düşük olmasıyla orantılı olarak kısılabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) ticari bankaların giremeyeceği alanlarda finansal hizmet verebilen banka türü kalkınma bankalarıdır. GOÜ’de sermaye piyasaları yeteri kadar gelişmemişken, bu ülkelerde sermayenin artırılmasına yardımcı olan kurumlar kalkınma bankalarıdır. Diğer finansal kurumlar bütçe açığını kapatmak amacıyla devlete borç verirken özel sektör yatırımlarını dışlayıcı etkide bulunurlar. Halbuki kalkınma bankaları devlete borç vermez, kalkınma harcamaları ve diğer harcamaları için kaynak temin ederler³⁶.

Grafik 1.7. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Kullandıkları Krediler

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

³⁵ Hüseyin Dağlı ve Mustafa Demir, “Kalkınma Bankacılığının Fonksiyonel Gelişimi: TSKB Örneği”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 49(1), 41-46, 1994, s. 42.

³⁶ Ahmet Kandemir, “Dünyada ve Türkiye’de Kalkınma Bankacılığı ve Kalkınmanın Finansmanı”, **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.**, Araştırma Müdürlüğü, GA – 02-3-10, Ankara, 2002, s. 1.

Grafik 1.7.'de kalkınma ve yatırım bankalarının 1986-2014 yılları arasındaki verdikleri kredi tutarları verilmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının kullandırdıkları kredilerin miktarı 1994 yılına kadar çok düşük seviyelerde iken 1995 yılı itibariyle yükselişe geçmiş, bu yükseliş 1998 yılı itibariyle kendini daha fazla belli etmiştir. Grafikte 2010 yılından sonra kredilerin daha hızlı bir yükselişe geçtiği görülmektedir.

Yatırım bankaları sermaye piyasasının yeterince gelişmediği ülkelerde sınai yatırım projelerinin finansmanına aracılık ederler. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın daha ileri aşamalarında, yatırım bankalarının dolaylı fon transferi işlevleri, sermaye piyasası aracılığı ile doğrudan gerçekleştirilir. Merkez Bankası'ndan, mevduat ve ticaret bankalarından ve uluslararası kuruluşlardan fon temin ederler. Bu banka grubunun yükümlülükleri içinde mevduat yoktur. Buna karşılık sigorta ve sosyal güvenlik kuruluşlarından toplanan fonlar önemli yer tutmaktadır³⁷.

Yatırım bankaları mevduat toplama yetkisine sahip değildirler. Kredi almak veya tahvil ihraç etme yoluyla topladıkları fonları kendileri adına menkul kıymet satın almada veya devlet ve firmalara kredi sağlamada kullanırlar. Devletlerin veya firmaların yatırım ve projeleri için orta ve uzun vadeli kaynak temin ederler. Bunun yanı sıra devlet ve firmaların tahvil ve hisse senedi gibi ihraç ettikleri menkul kıymetlere aracılık ederler. Yatırım bankaları piyasalarda menkul kıymet taciri olarak da adlandırılmaktadır. Bunun sebebi ise yatırım yaptıkları menkul kıymetleri gerektiğinde piyasada satışa sunmalarıdır³⁸.

1.1.2.5. Katılım Bankaları

Klasik bankacılığın gerektirdiği bütün işlevleri faiz olgusu olmadan yerine getirmeye çalışan katılım bankaları 2006 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişikliğe kadar Özel Finans Kurumu adıyla anılmıştır. Katılım bankalarının

---

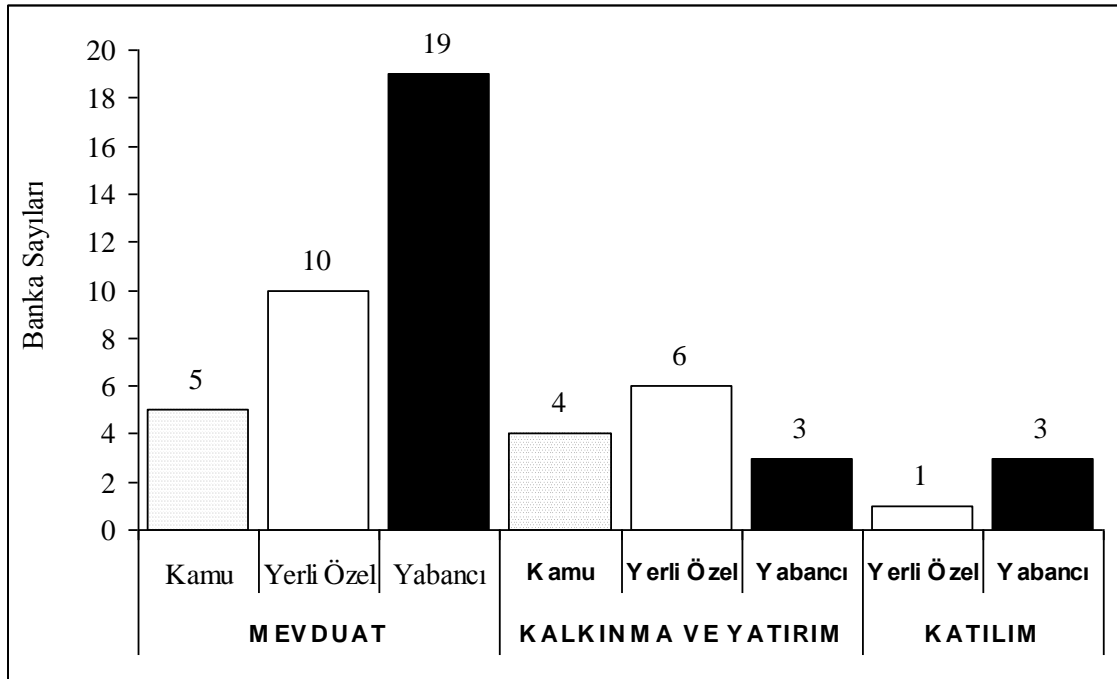
³⁷ Şahin, a.g.e., s. 461.

³⁸ Yağcılar, a.g.e., s. 13.

tarihi Türkiye’de 1980’li yılların başına kadar uzanırken dünyada 1960’lı yıllara kadar geriye gider³⁹.

İslam bankacılığı kurallarına göre çalışan katılım bankaları tasarruf sahiplerinden katılım hesabı ve cari hesap adıyla topladıkları fonları genellikle firmalara kullanarak, hesap sahiplerine elde ettiği kar veya zarar durumuna göre ödeme yapmaktadırlar. Katılım bankalarının amacı faiz getirisini inançları gereği kabul etmeyen kesimin tasarruflarını ekonomiye kazandırmaktır⁴⁰.

Grafik 1.8. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Sayıları

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri**, Aralık 2014, s. 1.

2014 yıl sonu itibariyle Türk bankacılık sisteminde 51 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankaların dağılımı; 13 kalkınma ve yatırım, 34 mevduat ve 4 katılım bankası şeklindedir. Bu durum Grafik 1.8.’de gösterilmiştir.

³⁹ Aybegüm Bilir, “Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 10.

⁴⁰ Aydın ve diğerleri, a.g.e., s. 15.

1.2. Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları

Yıllardır ekonomide ve siyasette istikrarlı bir yol çizemeyen Türkiye’de yaşanan buhranlar, ekonomiyle birebir ilişkili olan bankacılık sektöründe de sorunları beraberinde getirmiştir. Türk bankacılık sektöründe özellikle 1980 yılından sonra yapılan reform paketleri de yeterli olmamış, sektör sorunlarla karşılaşmaya devam etmiştir⁴¹.

Bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı temel sorunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

1.2.1. Ekonomik İstikrarsızlık

Ekonomik istikrar, bir hizmet veya malın üretim miktarında veya döviz piyasasındaki miktar ve fiyatların değişiminin istenebilir düzeyde olması olarak tanımlanabilir. Devletin ekonomideki fonksiyonlarından birisi de ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. İktisadi istikrar kavramından, fiyat istikrarının sağlanması yanında ekonominin tam istihdam düzeyinde devamlı olarak dengede bulunması anlaşılmaktadır⁴².

Bankacılık sektörü ekonomi içerisinde stratejik bir yere sahiptir. Herhangi bir bankanın iflas etmesi durumunda, iflas eden bankada mevduata sahip olanlar, o bankanın kredilerini kullananlar ve sektördeki diğer bankalar bu olumsuz durumdan etkilenirler. İflas eden banka haricindeki bankalarda mevduatları bulunanlar da kendi bankalarının da başına böyle bir durum geleceği korkusuyla mevduatlarını bankalarından çekmek isteyebilirler. Mevduat sahiplerinin aniden ortaya çıkan bu tutumları karşısında yükümlülüklerini yerine getiremeyen bankaların peş peşe iflasları yaşanabilir. Yükümlülüklerini yerine getirmekte zorluk yaşayan bankalar vadesi gelmemiş alacaklarını tahsil edebilmek için, aktiflerini değerinin altında satmak zorunda

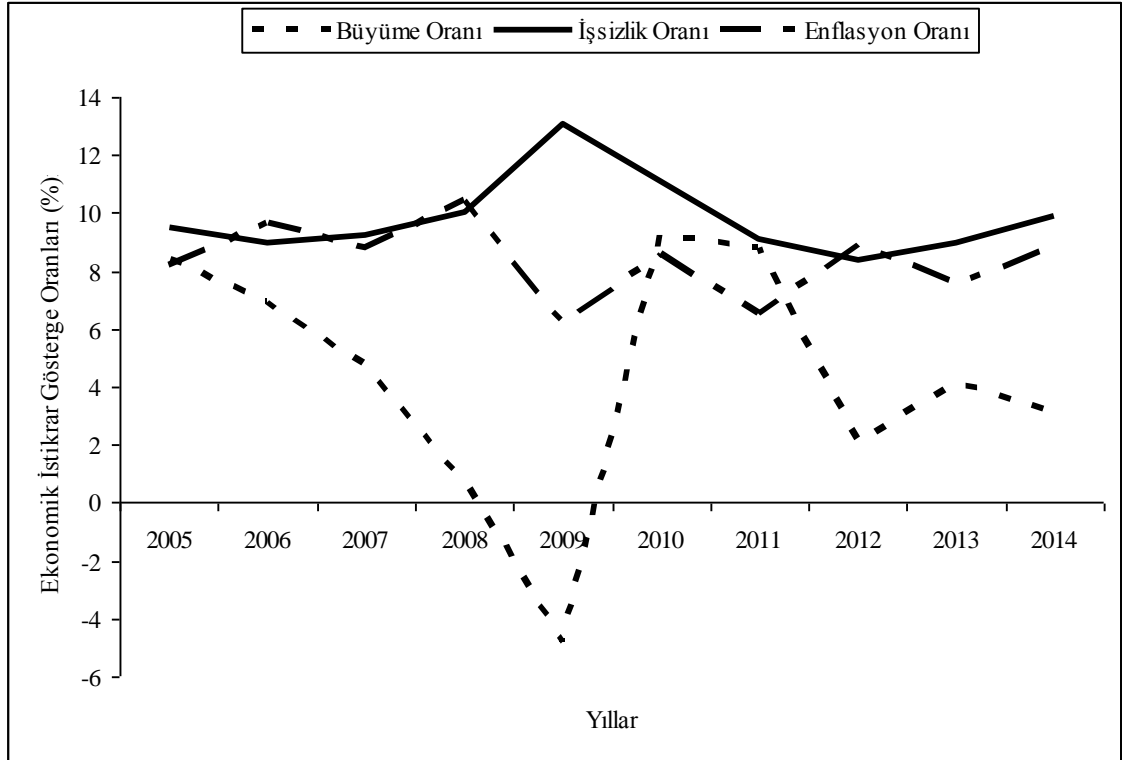
⁴¹ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000, s. 125.

⁴² Yusuf Akan ve diğerleri, “Türkiye’de Ekonomik İstikrarı Sağlamada Maliye Politikası Uygulamaları (Bir Ampirik Çalışma: 1980-2006)”, **Sosyo-Ekonomi**, 107-116, 2008, s. 109.

kalacaklar, bu şekilde önce parasal kesimde başlamış olan problem reel kesimi ve bütün ekonomiyi etkileyebilecektir⁴³.

Ekonomide istikrar sağlama amacıyla 1980 yılından sonra uygulanmaya başlayan reform paketleriyle Türk bankacılık sektörü için yeni bir dönem başlamış, sektör sürekli bir gelişme sürecine girmiştir. Gelişmelerle birlikte, yenilikler ve hızlı büyüme de beraberinde sorunlar getirmiştir. Yüksek enflasyonun sebep olduğu ekonomik istikrarsızlık bu sorunların başını çekmektedir. Süregelen yüksek enflasyon ve sürekli artan kamu açıkları bankacılık sektörünün istikrarlı bir gelişme göstermesini engellemiştir. Ekonomik konjonktürde yaşanan ani iniş-çıkışlar ve yüksek enflasyon faiz riskini ve döviz kurunu yükseltmekte, bankacılık sektörünün çoğu nakde dayalı varlıklarını koruması zorlaşmaktadır⁴⁴.

Grafik 1.9. Türkiye’de Ekonomik İstikrar Göstergeleri

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).

⁴³ Metin Toprak ve Osman Demir, “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2(2), 1-26, 2001, s. 13.

⁴⁴ Aydan Gök, “Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Küresel Mali Krizin Banka Sektörüne Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 3.

Grafik 1.9.'da Türkiye'nin 2005-2014 yılları arası enflasyon, işsizlik ve büyüme oranları gösterilmiştir. Büyüme oranı; enflasyon ve işsizlik oranlarıyla ters yönlerde kendini göstermektedir. Büyüme oranının eksiye düştüğü yıl işsizlik oranında da yükselişin olduğu yıl olmuştur.

1.2.2. Haksız Rekabet Koşulları

Finansal sektörün aracılık işlevleri ve hizmetleri üzerine getirilen vergiler, nihai olarak finansal hizmetleri kullananlara yansır ve aracılık işlevinin maliyetini artırarak, rekabeti bozucu etki yapar. Mesela, kredi işlemlerine getirilen ve kredi talep edene yansıyan vergiler, kredi maliyetini yükseltir, toplam kredi talebini düşürür; üretim, tüketim ve yatırım kararlarının hatalı oluşmasına neden olur. Krediyi üretim ve yatırım amacıyla kullanan kurumsal müşterilerin, yurt dışında benzer işi yapan rakiplerine karşı rekabet güçleri olumsuz yönde etkilenir. Ayrıca, bu yüklerle tabi olan Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar, yurtdışında faaliyet gösteren ve bu yüklerle tabi olmayan bankalara karşı haksız rekabete maruz kalır ve kredi talebi yurt dışına yönelir⁴⁵.

Türkiye Bankalar Birliği 1958 yılında merkezi Ankara'da olmak üzere "7129 sayılı Bankalar Kanununun 57. maddesi" gereğince oluşturulan bir kurumdur. Bu kurumun amacı "*bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasındaki dayanışmanın temini ve haksız rekabetin kaldırılması amacıyla gerekli kararların alınması ve uygulanması*" olarak belirtilmiştir (29 Ağustos 2002 tarih ve 24861 sayılı Resmi Gazete). Ve Türk bankacılık sektöründe yer alan bütün bankalar buraya üye olmaya ve burada alınan kararların hepsine tabi olmaya mecburdurlar. Türkiye Bankalar Birliği belirtilen amaçlar dahilinde çalışmalarını; "*Bankacılık mesleğini geliştirmek için her türlü tedbirleri almak, bankalar arası ilişkilerde dayanışmayı kuvvetlendirmek, üyelerin arasında haksız rekabeti kaldırmak için gerekli bütün tedbirleri almak, Türkiye'de ve yabancı ülkelerde Türkiye bankacılığını temsil etmek, ülke içinde ve dışında bankacılık gelenek ve usullerini tespite çalışarak bu konuda birlik temini sağlamak, banka ve bankacılık konularına ilişkin konularda resmi makamlara istişari mahiyette fikir beyan etmek, ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmalarda bulunmak, bankalar arasında*

⁴⁵ Türkiye Bankalar Birliği (TBB), **50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007"**, Yayın No: 262, 2008, s. 30.

çıkacak uyuşmazlıklarda, tarafların talebi ile hakem tayin etmek ve hakemlik yapmak, banka mensuplarına ait sosyal yardım konularını tetkik ile üyelerine tavsiyelerde bulunmak” gibi çeşitli şekillerle gerçekleştirmeye çalışmaktadır⁴⁶.

1.2.3. Teknolojideki Gelişmeler

Son yıllarda gelişen teknoloji her alanda olduğu gibi bankacılık sektöründe de kendini göstermiştir. Bilgisayar ve telefon bankacılığı, POS ve ATM cihazları gibi uzun zamandır bankacılık sektöründe hizmet veren teknolojik ürünler yenilenerek müşterilere daha iyi hizmet verebilmek amacıyla çeşitli alternatifler üretilmektedir. Bankaların internet bankacılığı, müşteri ilişkileri yönetimi ve çağrı merkezleri gibi çeşitli hizmetler üretmelerindeki amaçları müşterilerine 24 saat hizmet sunabilmektir. Dünyada yaşanan gelişmeler de yakından takip edilerek ticaret hayatında ve bankacılık sektöründe yaşanan elektronik ticaret alanındaki yenilikler bankalar tarafından özenle gerçekleştirilmektedir⁴⁷.

Verilerin işlenip, arşivlenip gerektiğinde kullanılması konularında bankalar, günümüzde muhasebe bilgi sistemleri ve gelişmiş bilgi teknolojilerine bağımlı haldedirler. Fakat bu teknolojilere bağımlılık yanında kendine has sorunlar oluşturmaktadır. Bankanın kendi kontrol sistemi gelişen teknolojiye uyum sağlayamadığı sürece ulaşılması zor olan muhasebe bilgilerinin istenmeyen şekilde yönlendirilmesine neden olabilmektedir⁴⁸.

Birçok sektör gibi bankacılık sektörü de gelişen teknoloji ve internetten büyük ölçüde etkilenmiştir. Teknolojiden sonuna kadar faydalanmaya çalışan bankalar, müşterilerinin ihtiyaçlarını yakından takip edip bu ihtiyaçlara karşılık verebilmek için

⁴⁶ Arslan ve Hotamışlı, a.g.e., s. 200.

⁴⁷ Gök, a.g.e., s. 7.

⁴⁸ Sezay Özen ve Sibel Karğın, “Bankacılıkta İç Kontrol Faaliyetleri Kapsamında Krediler Kontrolü ve Muhasebeleştirme Süreci”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14(2), 119-136, 2012, s. 122.

yazılım kaynaklarından yararlanmaktadırlar. Teknolojinin faydalarının farkında olan sektör bu alanda yaptığı yatırımları artırmaktadır⁴⁹.

Bankacılık alanındaki ve teknolojiadaki gelişmelerin sektöre kazandırdığı bu olumlu özelliklere rağmen, finansal teknik ve yeniliklerin uygulanmasında ve işlerlik kazanmasında daha sonra da bunların uygulamaya geçirilmesinde sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunlar genellikle ilgili devlet kurumları arasındaki iletişim kopuklukları, ekonomide görülen istikrarsızlıklar ve bununla ilgili mevzuatların tam olarak düzenlenememesinden kaynaklanmaktadır⁵⁰.

1.2.4. Özkaynak Yetersizliği

Bir bankanın yükümlülükleri aktiflerinin toplamından çıkarıldığında kalan kısım özkaynağı oluşturur. Özkaynak; yedek akçe, dağıtılmayan karlar, ödenmiş sermaye ve varlıkların değerlerindeki yükselmeden meydana gelir. Bankanın piyasa riskleri karşısında direncinin yüksek olması özkaynağının güçlü olmasından kaynaklanır⁵¹.

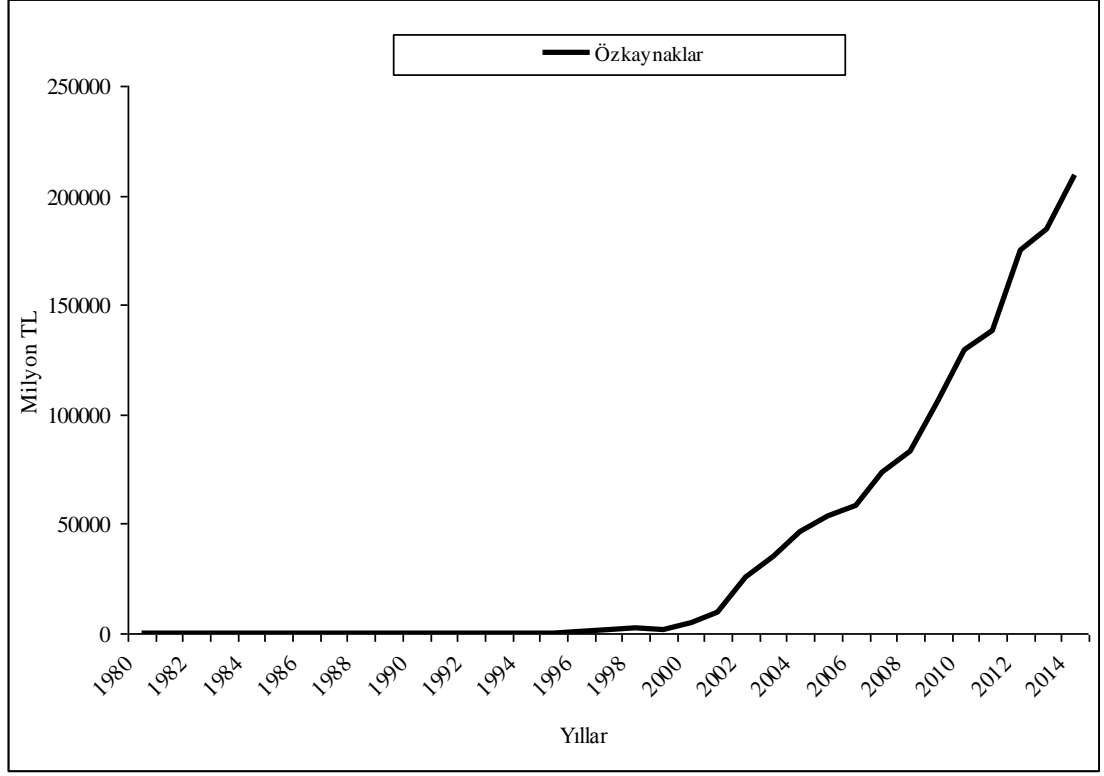
Türk bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı diğer bir sorun da, özkaynak yetersizliğidir. Sektör çoğunlukla sermaye ve aktif büyüklükleri yönünden küçük bankalarla doludur. 1980'lerle karşılaştırıldığında sektörde bankalar sayıca fazlalaşmakla beraber, bazı yabancı sermayeli ve ulusal bankalar hem aktif büyüklükleri hem de özkaynak miktarları bakımından yetersiz durumdadırlar. Bu bankalar uluslararası piyasaları fon kaynağı olarak kullanırlar. Bu küçük ölçekteki bankaların ne uluslararası piyasalarda ne de iç piyasalarda rekabet güçlerinin olmamasına neden olmaktadır. Bu bankaların özkaynaklarının artırılarak rekabet kabiliyeti kazanabilmeleri için birleşmeleri sağlanmalı böylece sermaye ve aktif yapıları güçlendirilmelidir⁵².

⁴⁹ Abdullah Okumuş ve diğerleri, "Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 89-111, 2010, s. 91.

⁵⁰ Gök, a.g.e., s. 8.

⁵¹ Toprak ve Demir, a.g.e., s. 3.

⁵² Parasız, a.g.e., s.128.

Grafik 1.10. Türkiye’de Özkaynak Miktarlarının Gelişimi

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Grafik 1.10.’da 1990-2014 yılları arası Türk bankacılık sektörünün sahip olduğu toplam özkaynak miktarları gösterilmiştir. 2000’li yılların başına kadar özkaynak miktarlarının çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. 1999-2000 yıllarından itibaren bankaların güçlendirilmeye çalışılması, yeniden yapılandırma çalışmaları etkili olmuş ve özkaynak miktarları yıllar itibariyle yükselişe geçmiştir.

Özkaynak oranı, bankaların karlılık ölçümünde önemli bir kalem olduğundan, enflasyona yetişemeyen özkaynak karlılıkları bankaları taşıyamamaktadır. Enflasyon, bankaların özkaynaklarının erimesine neden olduğundan bu sektör için önemli bir risktir. Bireyler enflasyonun zararlarından kaçınmak için, bu süreçte TL’ye güven de sarsıldığından varlık ikamesine yönelmekte ve değer saklama aracı olarak da yabancı para türünden finansal varlıklara yönelmektedirler. Bu da TL türünden tasarruf mevduatlarının vadesini kısaltmakta ayrıca döviz türünden mevduatların da oranını

artırmaktadır ve bu yaşanabilecek bir devalüasyon anında, bankacılık sektöründeki yükümlülüklerin şişmesine ve sektörde görülecek istikrarsızlığa sebep olmaktadır⁵³.

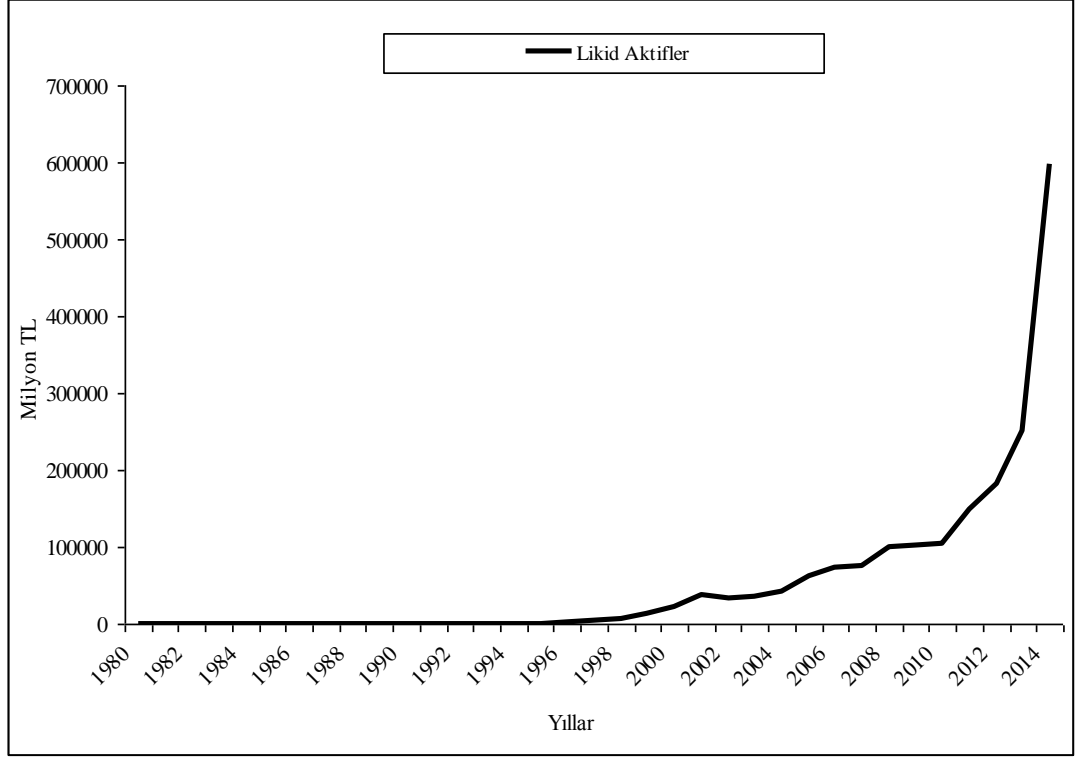
1.2.5. Likidite Yetersizliği

Bankacılık sektöründe ortaya çıkan bir diğer sorun likidite yetersizliğidir. Likit varlıkların yetersizliği, bankalardan aniden gelişen fon çıkışlarına ve bu yüzden bankaların kredi taleplerini geri çevirmek zorunda kalmalarına neden olurken talepleri karşılayabilmek için aktiflerini zarar edecek fiyatlardan satarak veya yüksek maliyetli yeni borçlar edinerek karşılamaya çalışmalarına sebep olmaktadır. Likit rezervler tutulması, bankaların ortaya çıkabilecek ani dalgalanmalardan en az seviyede etkilenmesi ve yatırımcıların uygun kredi taleplerini yerine getirilebilmeleri için gerekmektedir. Banka varlıklarının yeterli bir kısmını likit olarak elinde tutmayışı bankacılıkla ilgili veya bankacılık dışı ortaya çıkabilecek karlı fırsatları değerlendirmesine de imkan vermeyecektir. Ellerindeki fonları bankalara yatırdıkları için bu bankaların yükümlülüklerini yatırdıkları tutar ölçüsünde üstlenen çoğu küçük yatırımcı, bankaların ödeme güçlüğü içine düşmesi durumunda fonlarını çekerek ya daha güvenli olduklarına inandıkları bankalara yönelmekte ya da alternatif yatırım araçlarına yönelmektedirler⁵⁴.

---

⁵³ İbrahim Arslan ve Sevda Yapraklı, “Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, (7), 88-103, 2008, s. 91.

⁵⁴ Ramazan Küçükbaşakçı, “Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004, s. 12.

Grafik 1.11. Türkiye’de Likid Aktif Miktarlarının Gelişimi

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Grafik 1.11.’de 1980-2014 yılları arası Türk bankacılık sektörünün sahip olduğu toplam likid aktif miktarları gösterilmiştir. 1998 yılına kadar likid aktif miktarlarının çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Güçlendirme çalışmalarının sonraki yıllarda likid aktiflerde artışı beraberinde getirdiği görülmektedir.

Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin yönetmelik ile belirlenen toplam ve yabancı para likidite yeterlilik oranları 1 Kasım 2006’da BDDK tarafından yayımlanmış ve bankaların varlıklarının yükümlülüklerini karşılaması ve sürdürülmesi düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre toplam likidite yeterlilik oranı; yabancı ve Türk parası türünden varlıkların, yine yabancı ve Türk parası türünden yükümlülüklerle oranını anlatmaktadır. Sadece yabancı para türünden varlıkların, yabancı para türünden yükümlülüklerle oranını ise yabancı para likidite yeterlilik oranı ifade etmektedir. Bu yönetmeliğe göre toplam likidite yeterlilik oranının %100’den, yabancı para likidite oranının ise %80’den aşağı olmaması öngörülmüştür. Bu şekilde belirlenen bankaların sermaye ve likidite yeterlilik oranları, finansal istikrarı

sağlayıcı araçlardır. BDDK gerektiğinde bu oranlarda değişikliğe giderek finansal istikrar sağlamaktadır⁵⁵.

1.3. Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Türk bankacılık sisteminin gelişimi 1980-1999 ve 2000-2014 yılları arası olmak üzere iki kısımda incelenebilir.

1.3.1. 1980-1999 Yılları Arası Bankacılık Sistemi

1980 yılına kadar Türk bankacılık sistemi uzmanlaşmamış, rekabet gücü kısıtlı, piyasaya girişlerin kısıtlı olduğu, para otoriteleri tarafından belirlenen faiz oranları altında, dış ilişkileri olmayan ve bunun gibi sebeplerle çok şubeli bankacılık yapısında, ayrıca yapısında yer aldığı şirketlerin finansal kaynaklarına aracılık eden kurumlardan oluşmuş bir topluluk görünümündedir⁵⁶.

24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar bütün ekonomiyi etkilerken bu değişim sürecinden en çok bankacılık sektörü etkilenmiştir. Bu süreç liberalleşme ve ekonominin serbest pazarlara açılma sürecidir. 1980’li yıllarda bankacılık sektörünün serbestleşme politikalarıyla yaşadığı değişim sürecini açıklayacak olursak bu dönem; faiz oranlarının serbest bırakıldığı, bankacılık sektörüne banka girişlerinin önünün açıldığı, Türk bankacılık sektörüne yabancı bankaların girişleri için kolaylıkların sağlandığı, seçici kredi politikalarının kaldırıldığı bir dönemdir. Bunlardan başka bu dönemde uluslararası piyasalardan bankacılık sektörünün fon toplamasının önündeki engeller kaldırılmış, yine sektördeki bankalara yabancı para türünden yapacakları işlemlere kolaylık sağlanmış ve bankalar yasal düzenlemelerle uluslararası kriterlere uygun yapıya getirilmeye çalışılmıştır. 1990’larda teknoloji, hizmet çeşitliliği ve

⁵⁵ Funda Çundur ve Mehmet Bölükbaş, “TCMB’nin Finansal İstikrar Araçları ve Çıkış Stratejisi Olarak Uygulamaları”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, 175-193, s. 187.

⁵⁶ Yağcılar, a.g.e., 2013, s. 98.

istihdam gibi konularda yaşanan gelişmeler hızını artırmıştır. Bankaların aktif büyüklükleri ve banka sayıları artış göstermiştir⁵⁷.

1980 sonrası dönemde, Türkiye’de mali sistem serbestleşmiş, genişlemiş ve derinlik kazanmıştır. 1980 sonrası dönemde vadeli mevduat ve kredi faiz oranlarının serbest bırakılması ve pozitif–reel faiz uygulaması, mali sistemde faizlerin yükselmesine neden olmuştur. Bankalar fon toplama yarışına girmişlerdir. Yükselen enflasyon ve faiz oranları bankaların kaynak maliyetini artırmıştır. Bankalar çok şubeli “yayılmacı” bankacılıktan vazgeçmeye yönelmişlerdir. 1995’ten sonra sisteme yeni giren banka sayısında ve şube sayısında tekrar hızlı bir artış gözlenmektedir. 1987’de ATM makinelerinin yaygınlaşması ve bireysel bankacılığın gelişmesi sonucu, şube bankacılığı duraklamış, bankalar şube azaltma yoluna gitmişlerdir. 1980 ve 1990’lı yıllarda bankalar açısından olumlu bir gelişmede ekonominin dış ilişkilerinin gelişmesidir. Bankalar artan dış ekonomik faaliyetlere kredi açmaya yönelmişlerdir. Yabancı bankalar şube açarak Türkiye’ye gelmişler ve dış ticaretin finansmanında ulusal bankalarla rekabete girmişlerdir. Yabancı bankaların rekabeti, Türk bankacılık sisteminde rekabeti arttırmıştır⁵⁸.

Hükümetler 1980’den önce, bankacılık sisteminde yeni bankaların kurulmasına ve Türkiye’de yabancı bankaların şube açmasına kolayca izin vermemişlerdir. Bunu, eldeki kaynakların aktarımı konusunda yetkin olabilmek için sistemdeki banka sayısını kontrol altında tutarak gerçekleştirme amacıyla yapmışlardır. Sonuçta sisteme yeni girişler sınırlı sayıda gerçekleşmiştir. 1980’de 24 Ocak Kararlarıyla kıt kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve sektörde verimlilik artışı için rekabetin artırılması amacıyla yerli ve yabancı banka kurulması önündeki engeller kaldırılmıştır. Bu çabalar sonucunda da yerli ve yabancı banka ve şube sayıları artmıştır⁵⁹.

---

⁵⁷ Melek Acar Boyacıoğlu, “1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler”, **Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi**, (9), 523-538, 2003, s. 525.

⁵⁸ Şahin, a.g.e., s. 435.

⁵⁹ TBB (2012), a.g.e., s. 17.

Tablo 1.3. 1980-1999 Yılları Arası Banka ve Şube Sayıları

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1980	39	4	43	5849	105	5954
1981	39	6	45	6121	123	6244
1983	35	10	45	6168	113	6281
1984	34	13	47	6085	117	6202
1986	38	17	55	6220	128	6348
1987	39	17	56	6313	104	6417
1989	41	21	62	6487	106	6593
1990	43	23	66	6447	113	6560
1991	44	21	65	6369	108	6477
1992	48	21	69	6097	109	6206
1994	47	20	67	5999	105	6104
1997	54	18	72	6703	116	6819
1999	62	19	81	7570	121	7691

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), “Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi”, Yayın No:280, 2012, s. 17.

1980 sonrası Türkiye’de etkinlikte bulunan banka ve şube sayılarındaki gelişme seçilmiş yıllar itibariyle Tablo 1.2.’de verilmiştir. Tablo 1.2.’de de görüldüğü gibi banka kurmanın önündeki zorlukların kaldırılmasıyla 1990’da banka sayıları 1980 yılına göre hızla artmış, 1990’da 64 olan banka sayısı yıllar itibariyle artmaya devam ederek 1999 yılında 81’e ulaşmıştır.

1980-1999 yılları içinde banka sayısında %56,4; şube sayısında ise %31,4 oranında artış yaşanmıştır. Bu dönemde enflasyon ve faiz oranlarındaki yükselmeye paralel olarak bankaların kaynak maliyetinin artması bankaları çok şubeli bankacılıktan vazgeçmeye yöneltmiş ve şube ve personel sayısındaki artış hızı yavaşlamış, 1989-1994 yılları arasında şube ve personel sayısında mutlak azalma gözlenmiştir. Ancak 1995 yılı sonrasında banka sayısında ve beraberinde şube sayısında artış olduğu dikkat çekmektedir. Bu dönemler arasında toplam banka sayısında artış olmasına karşın kamusal sermayeli bankaların sayısında düşüş, özel sermayeli ulusal ve yabancı sermayeli bankaların sayısında önemli bir artış görülmektedir⁶⁰.

⁶⁰ TBB (2012), a.g.e., s. 17.

Liberalleşme politikaları sonucunda bankacılık sektörü dünya piyasalarıyla bütünleşmiş ve müşterilerine verdikleri hizmetlerde çeşitlilik göstermişlerdir. Fakat zayıf aktif kalitesi, yetersiz iç kontrol sistemleri ve özkaynak yetersizliği gibi Türk bankacılık sektörünün yapısal sorunları, bankaların temel görevlerini yerine getirmelerini zorlaştırmıştır⁶¹.

1.3.2. 2000-2014 Yılları Arası Bankacılık Sistemi

Türk bankacılık sektörünün içinde bulunduğu yapısal sorunlara makroekonomik ortamdaki istikrarsızlıklar da eklenince 2000’li yıllarda bankacılık sektöründe zor bir dönem başlamıştır. 2000 yılının Kasım ayında ve Şubat 2001’de yaşanan krizlerin, bir çok yönden ve önemli düzeyde bankacılık sektörü üzerinde etkisi görülmüştür. Bu dönemde bankaların fonlama zararlarının artması, önemli seviyelere yükselen faiz oranlarından ve bankaların vade uyumsuzluğundan kaynaklanmıştır. Ayrıca bu zararlar bankaların portföylerindeki menkul kıymetlerin değer kaybetmesine neden olmuştur⁶².

Tablo 1.4. Bankacılık Sektörünün Yapısal Göstergeleri

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Banka Sayısı	79	61	54	55	53	51	50	50	49	49	49	48	49	49	51
Kamu Bank.	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Bank.	28	22	20	18	18	17	14	11	11	11	11	11	12	11	11
TMSF Bank	11	6	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Yab. Bank.	18	15	15	13	13	13	15	18	17	17	17	16	16	17	19
Kal.-Yat.Ban.	18	15	14	14	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Katılım Bank.	-	-	-	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Şube S.	7.837	6.908	6.106	5.966	6.106	6.247	6.849	7.618	8.790	9.027	9.465	9.834	10.234	11.021	11.223
Personel S.	170.401	137.495	123.271	123.249	127.163	132.258	143.143	158.534	171.598	172.402	178.503	181.418	186.098	197.465	200.878
ATM S.	11.991	12.127	12.069	12.882	13.819	14.836	16.513	18.815	21.953	23.952	27.649	32.462	36.334	42.011	45.576
POS S. (bin)	489	365	496	652	893	1.130	1.269	1.439	1.568	1.731	1.824	1.976	2.134	2.293	2.389
K. Kartı S(bin)	13.372	13.996	15.705	19.862	26.090	29.885	32.433	37.335	43.394	44.392	49.956	51.360	54.342	56.835	57.005

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Türkiye’de faaliyet gösteren banka sayıları ve yapısal göstergeleri 2000-2014 yılları arası verileriyle Tablo 1.4’de gösterilmiştir. Tablo 1.4.’de de görüldüğü gibi

⁶¹ F.Dilvin Taşkın, “Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler”, **Ege Akademik Bakış**, 11(2), 289-298, 2011, s. 290.

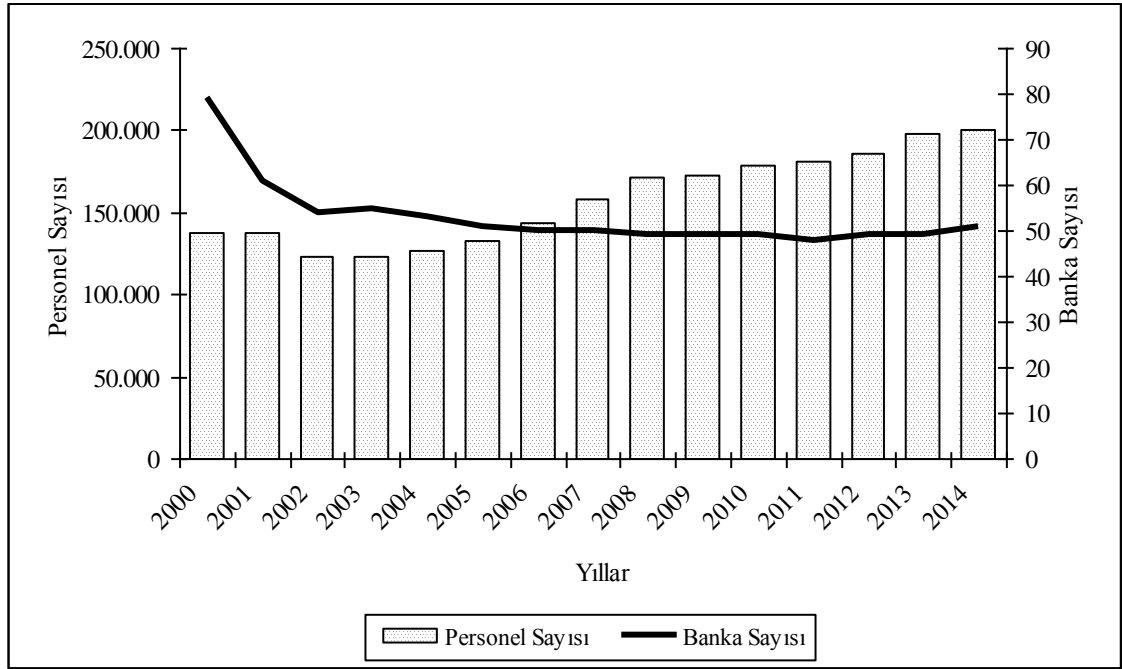
⁶² Taşkın, a.g.e., s. 290.

banka sayılarında çeşitleri itibariyle 2000 yılından 2014 yılına kadar düşüşler devam etmiş fakat teknolojiadaki gelişiminde etkisiyle şube, personel ve diğer yapısal göstergelerde artışlar yaşanmıştır.

2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizler bankacılık sektörünü küçültmüş, sektördeki banka sayısı 79'dan 61'e düşmüş, istihdam edilen personel %19 azalmış ve 137.495'e gerilemiştir⁶³. Dolayısıyla istihdam edilen personelde azalmıştır. Yaşanan krizlerden sonra sektör 2003 yılına kadar toparlanmasını sürdürmüştür. Krizden sonra bankacılık sektöründe birleşmeler yaşanmış ayrıca TMSF'ye devredilen bankalarla birlikte 2000 yılındaki 79 banka sayısı 2003 yılında 55'e gerilemiş, 2006 yılında da 50 olmuştur. 2010 yılında sektörde 49 banka faaliyet göstermektedir ve bu sayı 2014'de 51'i bulmuştur. Sermaye yapıları itibariyle incelendiğinde ise sektörde 2003'den itibaren 3 kamu bankası yer almaktadır. 2004 yılında yatırım ve kalkınma bankalarının sayısı 13'e gerilemiş, daha sonraki yıllarda herhangi bir değişiklik olmamıştır. 2005 yılından itibaren 4 tane katılım bankası da faaliyetlerine devam etmektedir. Özel mevduat bankalarının sayısı azalmış, 2005 yılına kadar azalan yabancı mevduat bankalarının sayısı ise yaşadığı dalgalanmalar sonucunda 2014 yılında 19'u bulmuştur.

---

⁶³ Tuncay Çelik ve Çiğdem Ürünveren, "Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Rekabet Etkisi: 2002-2007", **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2(2), 42-59, 2009, s. 43.

Grafik 1.12. Türkiye’de Banka ve Bankalarda Çalışanların Sayısı

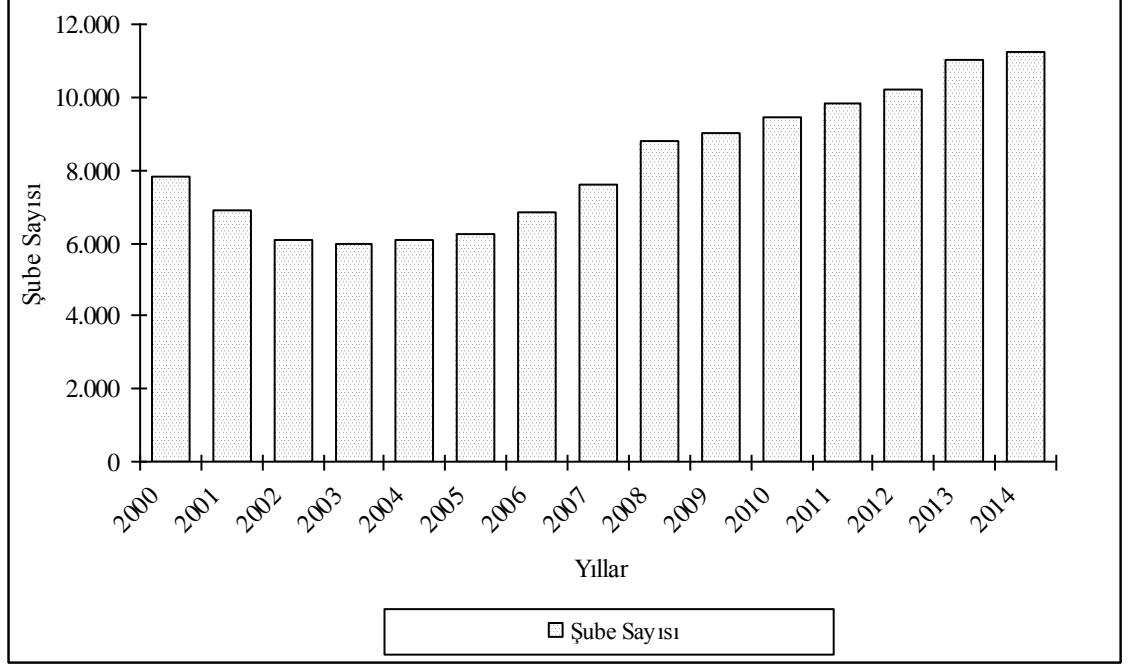
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Bankacılık sektörü istihdam ettiği personel sayısı ile finans sektörü içinde en büyük paya sahip olması sebebiyle de en önemli yapı taşı oluşturur. Türkiye’de bankacılık sektöründe 2014 Aralık dönemi itibariyle 200.878 kişi 51 bankada istihdam edilmektedir. 2000-2014 yılları arasındaki banka sayıları ve bu bankalarda istihdam edilen personel sayılarının değişimi Grafik 1.12.’de gösterilmiştir. 2000-2014 yılları arasında banka sayıları düşük miktarda da olsa sürekli azalan bir seyir izlerken, personel sayısında 2000-2003 yılları arası dışında sürekli artış yaşanmıştır.

AB ile karşılaştırıldığında Türk bankacılık sisteminin gelişim düzeyinin henüz yeterli seviyede bulunmadığı söylenebilir. 2012 yılı itibari ile Avrupa merkez bankası verilerine göre aktif tutarı AB ortalaması için 86.341 Euro olurken Türkiye’de bu tutar 5.308 Euro olarak gerçekleşmiştir. Personel başına düşen nüfus AB’de 170 kişi Türkiye’de ise 403 kişidir. Şube başına düşen nüfus içinde benzer bir durum söz konusudur. AB’de 2087 kişiye bir şube düşerken Türkiye’de 7712 kişiye bir şube

düşmektedir. Ayrıca banka sayısı açısından bakıldığında AB’de 59.860 kişiye bir banka düşerken Türkiye’de bu rakam 1.597.778 kişi olmuştur⁶⁴.

Grafik 1.13. Türkiye’de Faaliyette Bulunan Bankaların Toplam Şube Sayıları

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Grafik 1.13.’de 2000-2014 yılları arası Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların şube sayılarının yıllık değişimi gösterilmiştir. 2000-2014 yılları arasında şubeleşme hızında 2000-2003 yılları arası hariç sürekli artış izlenmiştir. 2014 yılının aralık ayında Türk bankacılık sektöründe 11.223 şube faaliyetine devam etmektedir.

Sektörün aktif büyüklüğü ise bir önceki yıla göre 2014 Haziranında %5,7 artmış, 1,8 trilyon TL seviyesine çıkmıştır. Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH’ye oranı 2013 sonunda 1,11 seviyesinde bulunmuştur. 2014 Haziran ayında yapılan değerlendirmeler sonucunda Türk bankacılık sektörü net dönem karının 13 milyar TL olduğu belirlenmiştir. Sektörün öz kaynak ve aktif karlılıkların 2013 yılının

⁶⁴ Arif Saldanlı, “Türk Bankacılık Sektörüne Genel Bakış: 2000-2012 Yılları arası Rasyo Analizi”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (10), 40-52, 2013, s. 42.

aynı dönemine göre tüm sermaye gruplarında düşük seviyede olduğu gözlenmiştir. Bu dönemde özkaynak karlılığı %6,33 ve aktif karlılığı %0,88 olarak gerçekleşmiştir⁶⁵.

1.4. Krizler ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

Krizler finansal piyasalarla birlikte bankacılık sektöründe önemli etkilerde bulunmaktadır ve yaşanan bu krizlerin farklı çeşitleri bulunmaktadır.

1.4.1. Finansal Kriz Kavramı ve Krizlerin Sınıflandırılması

Finansal piyasalarda, fiyatlarda yaşanan dalgalanmaların iktisadi kayıplara neden olabilecek seviyede olmaması, bununla aynı anda veya tek başına finansal sektörde yer alan kurumların müşterilerine karşı yerine getirmek zorunda oldukları görevlerini ifa edebilmeleri, bunun sonucunda da piyasadaki katılımcıların tercihleri doğrultusunda oluşan piyasa fiyatlarında işlem yapabilmelerinin mümkün olması durumu finansal istikrar kavramıyla açıklanır. Yani finansal piyasalarda, işlemlerde ve fiyatlarda yaşanan dalgalanmaların belirli bir çerçeveye içerisinde oluşmaları da finansal istikrar olarak tanımlanabilir⁶⁶.

Kriz kelimesinin kökü Yunanca'ya dayanmaktadır ve bu kelime Yunanca'da "krisis" olarak isimlendirilir. İktisat tarihinde; durgunluk, buhran, zor dönem, bunalım veya çöküntü gibi kavramlarla ifade edilen, ekonominin genel durumu yanında ilerisini de etkisi altına alan, ekonomi üzerinde beklenmeyen bir durumda ve ani olarak beliren, şiddetli etkilerde bulunan ve çoğunlukla tedbir alınmasında geç kalınan bir durumdur⁶⁷.

Kriz kavramının anlamına ekonomik bir yaklaşımla bakacak olursak, önceden tahmin edilemeyen veya bilinmeyen bazı değişimlerin geniş anlamda devlet, dar

⁶⁵ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri**, Haziran 2014, s. 3-9.

⁶⁶ Ekrem Erdem ve diğerleri, "Finansal İstikrarın Bankacılık Sisteminin Borç Verme Politikaları Üzerindeki Etkisi: 2008 Küresel Krizi Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir İnceleme", **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar**, 5(1), 9-34, 2011, s. 11.

⁶⁷ Abdullah Mutlu ve Efdal Polat, "2007 Küresel Finansal Krizin Türkiye'nin Maliye Politikalarına Yansımaları", **Turgut Özal Uluslar Arası Ekonomi ve Siyaset Kongresi**, 12 Nisan 2012, 48-67, 2012, s. 49.

anlamda ise firmalar açısından önemli düzeyde etkili olacağı sonuçlar doğurması demektir⁶⁸.

Genel olarak herhangi bir ekonomide reel piyasalar ya da finansal piyasalardaki miktar veya fiyatlarda gerçekleşen şiddetli dalgalanmaları ifade etmek için ise finansal kriz kavramı kullanılır⁶⁹.

Finansal krizler, gelişmekte olan ülkelerde genellikle sistematik risk faktörlerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, söz konusu ülkelerin hem makro ölçekte ekonomilerinin yapısı ve işleyişi ile, hem de mikro ölçekte finansal kurumların ve firmaların özellikleri ile yakından ilişkilidir⁷⁰.

Literatürde finansal kriz kavramı açık bir şekilde tanımlanmamaktadır. Fakat bireylere ve işgücü piyasasına verilen krediler kısıtlandığında, dolayısıyla bu durum reel ekonomiyi olumsuz yönde etkilediğinde finansal piyasalarda yaşanan bozulmanın iyice derinleşeceği ifade edilebilir. Ve bu, ekonomide önemli sıkıntılara sebep olacaktır. Ekonomileri etkisi altına alan ve dünyada görülmüş kriz çeşitlerini dört başlık halinde sıralayabiliriz. Bunlar; para, bankacılık, finansal ve dış borç krizleridir⁷¹.

1.4.1.1. Para Krizleri

Para kriziyle ilgili tanımlamalar iki grupta incelenebilir. Bununla ilgili birinci görüş; para krizine karar verebilmek için istatistiksel bir kural uygulamaktır. Bu görüşe göre döviz rezervlerindeki azalma seviyesinin ve paranın kaybettiği değer miktarının belirli bir sınırı geçmesi durumu para krizi olarak adlandırılmaktadır. İkinci bir görüşe göre durumun para krizi olup olmadığına belirli göstergeler göz önünde bulundurularak karar verilmelidir. Bu göstergeler; hükümetin devalüasyon kararı, döviz kurunda

⁶⁸ Ahmet Turgut, “Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 20(4-5), 35-46, 2007, s. 35.

⁶⁹ Gök, a.g.e., s. 50.

⁷⁰ Çolak, a.g.e., s. 41.

⁷¹ Serdar Öztürk ve Bekir Gövdere, “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15(1), 377-397, 2010, s. 379.

görülebilecek ani bir artış, döviz piyasalarında kısa süreli kapanmalar ve sermaye hareketlerinin kısıtlanması olabilir⁷²

Döviz krizi adı ile de bilinen para krizinin bu şekilde anılmasının sebebi, döviz kurunda meydana gelen beklenmedik bir durum ve sermaye hareketlerindeki hızlı bir değişim sonucunda oluşmasıdır. Bu kriz türü özellikle, sabit döviz kuru sistemini uygulayan ekonomilerde yaşanmaktadır. Bu sistemde piyasa işlemcilerinin, aktiflerinde değişikliğe gitme isteğiyle ulusal paradan yabancı paraya kaymaları sonucunda merkez bankası döviz rezervlerinin ani bir şekilde düşmesi şeklinde kendini gösterir⁷³.

Bir finansal kriz ortaya çıkmadan önce, çıkacağını bazı ekonomik göstergelerle belli eder, ayrıca bazı ekonomik göstergeler de kriz oluştuğundan sonra boyutlarıyla ilgili piyasaya bilgi verir. Bu göstergelerden bazılarını; döviz rezervlerinde ortaya çıkan ani düşüşler, gecelik faizlerin çok yüksek seviyelere çıkması ve döviz kurunda görülen aşırı dalgalanmalar şeklinde sayabiliriz⁷⁴.

Döviz krizleri, merkez bankalarının tuttuğu rezervlerde önemli değişikliklere neden olduğundan ve bu da ödemeler dengesindeki resmi rezerv varlıklar kalemini etkilediğinden bu krizlere ödemeler dengesi krizleri de denilmektedir⁷⁵.

Krizin ödemeler dengesi üzerinde meydana gelmesi, para krizini diğer finansal krizlerden ayıran özelliğidir. Para krizi, banka iflasları, işsizliğin artması ve hasılanın azalması gibi ekonomi üzerinde olumsuz etkiler doğurmaktadır. Para krizi, döviz kurunu sabit kur rejimine göre ayarlayan ülkelerde meydana gelirse ödemeler dengesi kriz adıyla, esnek kur rejimine göre ayarlayan ülkelerde meydana gelirse döviz krizi olarak adlandırılmaktadır⁷⁶.

⁷² Hatice Erkekoğlu ve Emine Bilgili, "Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama", **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, (24), 15-36, 2005, s. 16.

⁷³ Turgut, a.g.e., s. 36.

⁷⁴ Ayşe Çelikel Danışoğlu, "Para Krizleri: Türkiye'de Yaşanmış Krizlerin Değerlendirilmesi", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (2), 1-11, 2007, s. 2.

⁷⁵ Mishkin, a.g.e., s. 474.

⁷⁶ Müge Pustü, "Krizlerin Anatomisi ve Türkiye'de 2001 – 2008 Finansal-Ekonomik Krizleri Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 14.

1.4.1.2. Bankacılık Krizleri

Bankalar, fon arz edenlerle fon kullananlar arasında bir köprü görevi gördüğünden dolayı, ulusal ve uluslararası piyasalardaki finansal istikrarsızlıklardan ve iktisadi dengelerdeki değişimlerden önemli ölçüde etkilenmekte, diğer taraftan özellikle gelişmekte olan piyasalarda hayati rollerden birine sahip finans aktörlerinden biri ve sermaye birikimlerinin bünyelerinde yoğunlaştığı kurumlar olması sebebiyle de, ülkelerin maruz kalabileceği her türlü finansal krize en duyarlı kesimi oluşturmaktadırlar⁷⁷.

Bankacılık yönünden risk, yatırımların zarara uğrama olasılığını ifade etmektedir. Bankalar finansal karar alma sürecinde bir takım belirsizliklerle karşı karşıya olup, çeşitli tahminlerde bulunmaktadır. Risk, beklenen ve gerçekleşen değerlerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bankalar, bir yandan likit kalmaya çalışırken, diğer yandan da karlılığı hedeflemektedirler⁷⁸.

Bankacılık sisteminin yapısal zayıflığı, krizi ateşleyen bir faktördür ve müşterilerinin bankalarındaki mevduatlarını aniden geri çekmeleri veya banka varlık yapılarındaki bozulma bankacılık krizinin oluşmaya başladığını gösterir⁷⁹.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda 1980'lerden itibaren bankacılık krizleri görülmeye başlanmıştır. Bankacılık krizleri, bankaların başarısızlıkla sonuçlanan faaliyetleri sonucunda yükümlülüklerini yerine getirmekten aciz bir duruma düşmeleri, bu durumda da hükümetlerin bu kurumlara yüksek miktarda kaynak aktarımına gitmek zorunda kaldığı durum olarak açıklanabilir. Üç farklı şekilde gerçekleşebilen bankacılık krizlerinden ilki; az sayıdaki veya sadece bir bankanın yükümlülüklerini karşılayamaması nedeniyle ortaya çıkan sistematik olmayan kriz türü, diğeri; müşterilerinin mevduatlarını aniden çekmek istemeleri sebebiyle bankacılık sisteminin varlık yapısını bozan ve merkez bankası müdahalesi gereken saldırı

⁷⁷ Hasan Çatalca ve diğerleri, **Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2008, s. 43.

⁷⁸ Çolak, a.g.e., s. 37.

⁷⁹ Mert Ural, "Finansal Krizler ve Türkiye", **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, 18(1), 11-28, 2003, s. 12.

şeklindeki kriz türüdür. Son olarak gerçekleşebilen bankacılık krizi şekli; finansal sektörde işlem yapan kurumların çoğunun iflasın eşiğine gelmelerine rağmen, faaliyetlerine devam etme çabalarını sürdürdükleri sessiz ızdırap halidir⁸⁰.

Bankaların başarısız olmaları durumunda yükümlülüklerini yerine getirememeleri ve sonuçta iflas etmeleri mevduat sahiplerinin panik halinde kaçmak istemelerine neden olmakta, hükümetlerin bankaları kurtarmak ve kamulaştırmak için müdahalelerde bulunmaları veya geri dönmeyen kredi miktarının arttığı durumlarda bankacılık krizleri meydana gelmektedir. Böyle zamanlarda, yatırımcılar finansal piyasalardaki güven ortamı bozulduğundan, tahvil ve hisse senetleri gibi menkul kıymetlerini satarak nakde çevirmek ve bu nakdi döviz veya altın gibi daha güvenli varlıklar satın almada kullanmak isterler. Böyle, satışların bir anda başlaması borsayı çökertir ve kriz daha da derinleşir⁸¹.

1.4.1.3. Sistemik Finansal Krizler

Finansal sistemin, kredilerin tahsisi ve ödemelerinde, varlık değerlendirmelerinde ve diğer önemli görevlerinde ortaya çıkan bozukluklar, sistemik finansal krizler olarak tanımlanmaktadır⁸².

Politik, sosyal ve ekonomik hayatın yapısı ve bu yapıda meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan, çoğunlukla finansal piyasalarda ortaya çıkan ve piyasalarda önemli düzeyde aksaklıklara sebep olan ekonomik durum sistemik finansal kriz olarak adlandırılmaktadır. Bu krizlerde muhakkak bir yayılma süreci bulunmaktadır. Yayılma sürecinde bir firma, kurum veya ülkede görülen aksaklıklar, diğer bir firma, kurum veya ülkede de aksaklıklara neden olabilmektedir. Örneğin, önce Tayland ve Kore şirketlerinde başlayan iflaslar kısa bir zaman sonra bölgedeki diğer ülkelerin piyasalarına da yayılarak Asya Krizi'ne neden olmuştur. Sistemik krizlerin

---

⁸⁰ Gök, a.g.e., s. 56.

⁸¹ Öztürk ve Gövdere , a.g.e., s. 380.

⁸² Ural, a.g.e., s. 12.

yaşandığı dönemlerde, ülkenin üretimi aksamakta, milli geliri düşmekte ve ekonomideki kayıplar artarak etkin bir ekonomik yapıdan uzaklaşmaktadır⁸³.

1.4.1.4. Dış Borç Krizleri

Dış borç krizleri, bir ülkenin özel kesim veya kamu sektörünün dış borçlarını ödeyememesi durumunu ifade eder. Bu krizler, gelişmekte olan ülkelerde özellikle ekonomideki ilerleme sürecini aksatırken sorunları da artırmaktadır⁸⁴.

Kamu harcamalarının artırılması şeklinde uygulanan maliye politikaları genellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanmakta ve bu da dış borç krizlerine neden olabilmektedir. Kamu kesimi borçlanma gereğinde meydana gelen aşırı artışlar ülkede yatırım yapmakta olan kurum ve kişilerin gelecekle ilgili kaygılarını artırmaktadır. Yüksek borç miktarları sonunda ülkeler borçlarını ödeyememekte ve tekrar borç almak zorunda kalmaktadırlar, bu da kısır bir döngüye dönüşmektedir. Borç her devredildiğinde faizin bir kısmı borç stokuna eklenerek borcun zamanla daha fazla artmasına neden olmaktadır. Finansal krizlerin neden olduğu bu olumsuz durumlar ülkeler için borç yönetimini önemli bir konuma getirmiştir⁸⁵.

1.4.2. Türkiye’de Yaşanan Krizler ve Etkileri

Türkiye ekonomisini etkisi altına alan ve özellikle bankacılık sektöründe önemli etkilerde bulunan 1994 krizi, 2000-2001 krizleri ve 2008 küresel krizi ve bu krizlerin bankacılık sektörüne etkileri dönemler itibariyle ayrı ayrı incelenebilir.

---

⁸³ Turgut, a.g.e., s. 39.

⁸⁴ Ural, a.g.e., s. 12.

⁸⁵ Gök, a.g.e., s. 51.

1.4.2.1. 1994 Yılında Yaşanan Kriz ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

1994 krizi öncesinde bütçe açıkları ile cari açıkların sürdürülemez boyutlara yükselmesiyle, hükümetin borçları ödeme gücüne duyulan güvensizlik krizin temel nedeni olarak gösterilmiştir⁸⁶.

1994 yılında mali sektörde ortaya çıkan bankacılık krizi büyük ölçüde mevduat çekilmesine, kamu borçlanma faizlerini düşürme çabalarının yoğunlaşmasının sonucunda ortaya çıkan kurlarda dalgalanma ve devalüasyon nedeniyle sebep olmuştur. Bu krizde bankacılık sektörünün aşırı şekilde kötü etkilenmesi, MB'nin yeterli rezervi olmaması ve yeterince müdahale edememesinin sonucudur. 1994 krizinden sonra banka kurulununun kolaylaştırılması sistemin kırılma eğilimini daha fazla artırmıştır⁸⁷.

1994'te yaşanan kriz sonrasında bankacılık sektörüne karşı azalan güveni tekrar kazanmak amacıyla, tasarruf mevduatları %100 devlet garantisi altına alınmıştır. Bu durum başta bankacılık olmak üzere tüm ekonomiye zarar vermiş, bankaların riskli alanlara yönelmesine neden olurken aynı zamanda rekabet koşullarında aksaklıklar meydana getirmiş, sistemin etkinliğine olumsuz yönde etki etmiş ve sektörde piyasa disiplininin sağlanmasında önemli bir engel oluşturmuştur. Ayrıca sistemdeki ahlaki rizikoyu artırmış ve yatırımcıların risk/getiri bilinci çerçevesinde yatırım yapmalarını engellemiştir. Bu dönemde bankalar mevduata yüksek oranlı faizler vermişler ve bu durum kredi faiz oranlarına da yansımış, sonuç olarak da reel sektörün kullandığı kredinin maliyeti artmıştır⁸⁸.

24066 sayılı Resmi Gazete'de 2000 yılının 1 Haziran'ında yayımlanan "Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primler Hakkında Karar" ile mevduatlar %100 devlet garantisinden çıkarılmıştır⁸⁹.

⁸⁶ Sayım Işık ve diğerleri, "Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması", **D.E.Ü. İİBF Dergisi**, 19(1), 2004, s. 51.

⁸⁷ Bilge Afşar, "Türk Bankacılık Sektöründe Krizler", **Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi**, Araştırma Raporu, 2007, s. 8.

⁸⁸ Boyacıoğlu, a.g.e., s. 527.

⁸⁹ Boyacıoğlu, a.g.e., s. 527.

Ülkemizde mevduat sigortacılığı bakımından yaşanan en önemli gelişmelerden biri, mevduat sigorta limit tutarının yükseltilmesi olmuştur. 5 Temmuz 2004 tarihinden itibaren uygulanmakta olan sigorta limitinin güncellenmesi amacıyla 15 Şubat 2013 tarih ve 28560 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikle mevduat sigortası limiti 50 bin TL’den 100 bin TL’ye yükseltilmiştir⁹⁰.

1994’te yaşanan krizin etkilerini daha iyi anlayabilmek için o dönemdeki piyasa yapısının esnekliği göz önünde bulundurulmalıdır. 1994 krizinin öncelikle reel ücretler üzerindeki dolayısıyla işgücü piyasasındaki etkileri önemli düzeydedir. Mesela; toplam istihdam içinde ücretli istihdamın payı, 1993 yılında üçte birinden çok az fazla iken, sosyal güvenlik kapsamında istihdam edilenlerin oranı ise %42 idi⁹¹.

Tablo 1.5. Türkiye: İşgücü Piyasası Göstergeleri, 1993-1995

	1993	1994	1995
İşsizlik Oranı (%)	7,8	8,2	6,9
Eksik İstihdam Oranı (%)	6,9	8,2	6,7
<i>İmalat Sanayi İstihdam Endeksi (1992=100)</i>			
Özel Sektör	100,6	98,4	108,0
Kamu	93,8	86,9	74,9
<i>Reel Ücret Endeksleri (1993=100)</i>			
Asgari Ücret	100,0	78,6	74,4
Özel Sektör	100,0	79,9	68,4
Kamu	100,0	94,7	74,5
Memur Maaşları	100,0	78,0	74,3

Kaynak: Murat Koyuncu ve Fikret Şenses, “Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri”, **ERC Working Papers in Economics** 04/13, 2004, s. 20.

Krizin özellikle kamu sektöründe istihdam edilenlerde daralmaya neden olduğu özel sektörde ise sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Tablo 1.5.’de de görüldüğü gibi 5 Nisan Kararlarının etkisi ücretlerde de ciddi düşümlere neden olmuştur⁹². Tablo 1.5.’de 1994 krizinin ekonomide yaşattığı küçülme işsizlik oranında kendini göstererek %7,8’den %8,2’ye yükselirken eksik istihdam oranı da yükselmiştir. İmalat sanayinde

⁹⁰ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), **2013 Faaliyet Raporu**, Mart, 2014, s. 9.

⁹¹ Murat Koyuncu ve Fikret Şenses, “Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri”, **ERC Working Papers in Economics**, 04/13, 2004, s. 19.

⁹² Koyuncu ve Şenses , a.g.e., s. 20.

istihdam ise kamu sektöründe %6,9 azalırken, özel sektörde daha az miktarda %2,2 oranında azalmıştır. Yine kamu sektöründe çalışanların ücretleri %5,3 oranında kayıp yaşarken, özel sektör de çalışanların ücret kayıpları %20,1 olarak ölçülmüştür.

1.4.2.2. 2000-2001 Yıllarında Yaşanan Krizler ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

18 Nisan 1999 yılında yapılan seçimler sonrasında yönetimi devralan hükümet, bankacılık sistemini denetleyecek ve gözetim altında tutacak, mali ve idari bakımdan bağımsız bir kurumun oluşturulmasını amaçlamıştır. Amaç, sistemdeki yapısal sorunların çözüme kavuşturulmasıdır. Bu dönemde yapılan yenilikler; sorunlu bankaların işlemlerine yapılan müdahalelerin farklılaştırılması, dolaylı kredi-öz kaynak ilişkisinin kısıtlanması, konsolide bazda denetim getirilmesi, kredi tanımının iştirakleri da kapsayacak biçimde sınırlarının artırılması, yönetici ve ortakların şahsi sorumluluk alanlarının genişletilmesi şeklinde sıralanabilir⁹³.

2000 yılı Kasım ayında faiz oranlarının ciddi boyutlarda yükselmesi yurtdışına geniş çaplı sermaye akışına neden olmuş, sermaye akışları Merkez Bankası rezervlerini hızla eritmiş, hisse senedi fiyatlarında önemli miktarlarda gerileme yaşanmış ve orta ölçekli bir banka sistem dışı kalmıştır. Kasım ve aralık aylarında krizin daha fazla derinleşmesini önlemek için alınan birçok önlem piyasaların kısa bir süre nefes almasını sağlamıştır. Fakat Hazine ihalesinin hemen öncesinde 2001 yılı Şubat ayında yaşanan olumsuzluklar, uygulamada olan programın güvenilirliğini kaybetmesine sebep olmuş ve TL'ye karşı spekülasyon bir saldırı başlamıştır. Bu yaşananların hepsi 2000 Kasım Krizi'ni ve 2001 Şubat Kriz sürecini tetiklemiştir⁹⁴.

Türk bankacılık sektörü 2001 yılı kasım ayında (likidite krizi) tarihinin en büyük krizini yaşamış ve 2002 yılı şubat ayında (döviz krizi) da devam eden ağır bir süreçten geçmiştir. 2001 yılında yaşanan kriz ve sonrasında bankacılık sektörü, 50 milyar dolara yakın özkaynağını kaybetmiş, 1600'e yakın banka şubesi kapanmış ve yaklaşık 50 bin bankacı işsiz kalmıştır. Krizin ardından uygulamaya konulan ulusal program

⁹³ Gök, a.g.e., s. 33.

⁹⁴ Gök, a.g.e., s. 33.

çerçevesinde bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler devreye alınmış, faiz ve döviz kurunun belirli bir istikrar kazanmasına ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının arttırılmasına odaklanılmıştır. Sürecin devamında Yeniden Yapılandırma Programı ve sonrasında bankacılık sektörü yüksek ve istikrarlı bir büyüme sürecine girmiştir⁹⁵.

Kriz sonrası yapılan yeni uygulamalarla ve yürürlükte olan Stand-By anlaşmasıyla 7,5 milyar dolar ek rezerv sağlanarak sektörün desteklenmesine karar verilmesi şeklinde IMF ile anlaşma yapılması sayesinde finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalar kısmi olarak giderilmiş, MB'nin döviz rezervleri yükselmiş ve faiz oranları ciddi anlamda düşmüştür. MB aşırı yükselen döviz talebine karşı likiditeyi kontrolünde tutmaya çalıştıysa da bilhassa kamu sermayeli bankaların yüksek seviyelerdeki likidite ihtiyaçları ödemeler dengesinin kilitlenmesine sebep olmuştur. Böyle bir dönemden kurtulabilmek için de TL dalgalanmaya bırakılmıştır⁹⁶.

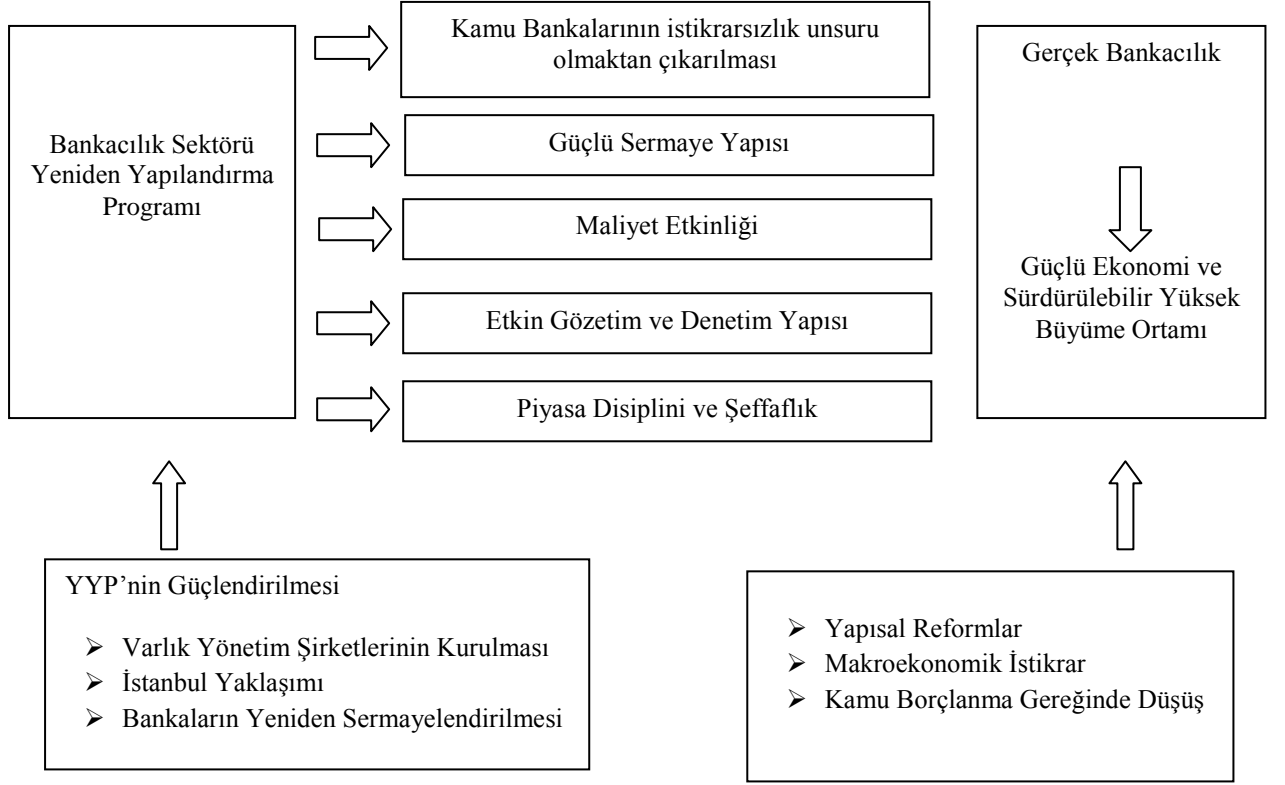
Finansal sistemde iyileştirmelerin yapılması ve sektörün yapısal olarak yenilenmesi öncelikleri çerçevesinde IMF ile yapılan 18. Stand-By anlaşmasında temel amaç, uzun dönemde enflasyonu düşürmek, krizin meydana getirdiği istikrarsız ortamı gidermek ve böylece büyümenin sürdürülebilmesini devam ettirecek bir yapı oluşturmaktır. Bankacılık sektöründe 15 Mayıs 2001'de Yeniden Yapılandırma Programı (YYP) adıyla; aracılık fonksiyonuna odaklı, uluslararası piyasalarda rekabet gücü artırılmış, yurtdışı ve yurtiçi şoklara hazırlıklı bir bankacılık sektörü oluşturmayı hedefleyen bir değişikliğe gidilmiştir. Yeniden Yapılandırma Programı'nın öncelikli hedefi, yaşanan krizlerin sektörde meydana getirdiği zararların ortadan kaldırılması ve sektörün zayıf bankalardan arındırılarak güçlü bir yapının oluşturulmasıdır⁹⁷.

⁹⁵ Cansel Oskay ve Yeşim Kubar, "Küresel Mali Krizde Türk Bankacılık Sektörü", **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), 70-83, 2010, s. 74.

⁹⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Sayı: 6, 2011, Aralık.

⁹⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**, Çalışma Tebliği, 29 Aralık, 2009, s. 11.

Şekil 1.1. Yeniden Yapılandırma Programı Şeması

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**, Çalışma Tebliği, 29 Aralık, 2009, s. 11.

Yeniden Yapılandırma Programı'nın uygulanmasıyla daha önce bahsedilen hassas noktaları yok edebilmek için 4 temel amaç hedeflenmiştir. Bu amaçlar;

- Kamu sermayeli bankaların operasyonel ve finansal yönden yeniden yapılandırılması,
- TMSF'ye devredilmiş bankaların durumunun kısa süre içinde çözüme kavuşturulması,
- Özel sermayeli banka yapılarının yaşanan krizlerden aldıkları darbelerin etkilerinden kurtarılıp sağlıklı bir şekle dönüştürülmeleri,

- Kurumsal ve yasal düzenlemelerle bankacılık sektörünün gözetimi ve denetimini artırarak, sektörün rekabet edebilme düzeyini ve etkinliğini artırmaktır⁹⁸.

Kamu sermayeli bankaların finansal yönden yeniden yapılandırılması; bu bankaların sermayelerinin desteklenmesi, kredi çeşitlendirmesinin verimli yönetiminin sağlanması, vadesi kısa olan yükümlülüklerin miktarının düşürülmesi, görev zararlarından oluşan alacakların tasfiyesi ve piyasa faizlerine uyumlu hale getirilen mevduat faizleri konularına eğilmiştir. Kamu sermayeli bankaların operasyonel yönden yeniden yapılandırılması programıyla ise, bankaların; hizmet yapısı, risk yönetimi, planlama, mali kontrol, krediler, insan kaynakları, ürün, teknoloji ve organizasyon yapılarının modern bankacılığa ve uluslararası rekabet şartlarına uygun hale getirilmesine çalışılmıştır. Bu program kapsamında kamu bankaları; dengeli büyümeye dayanan, kar orijinli ve müşteri odaklı kurumlar olma yolunda ilerlemişlerdir. Kamu bankalarında istihdam edilen personel emekliliğe teşvik edilerek, personel ve şube sayıları rasyonalize edilmeye çalışılmıştır⁹⁹.

Bankaların yeniden yapılandırılması için gereken yasal altyapıya ilişkin olarak icra ve iflas kanunlarında tahsilatların hızlandırılması için ilave tedbirlerin alınması, bankacılık sektöründeki yabancı sermaye yatırımlarının artması için ilgili mevzuatta esnekliğe gidilmesi, bankalara ilişkin devralma ve birleşmelerin önündeki yasal kısıtlamaların kaldırılması, borcun hisseye dönüştürülmesi ve aktif satışları ile ilgili uygulamalarda değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Bankaların yeniden yapılandırılması sürecinde ele alınması gereken bir diğer husus da yürütülmekte olan düzenleme ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesinin gerekliliğidir¹⁰⁰.

---

⁹⁸ BDDK (2009), a.g.e., s. 11.

⁹⁹ Boyacıoğlu, a.g.e., s. 531.

¹⁰⁰ Küçükbaşakçı, a.g.e., s. 54.

1.4.2.3. 2008 Yılında Yaşanan Küresel Kriz ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

2007 yılının ortalarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde başlayarak bütün dünyaya yayılan kriz, Türk bankacılık sektörünü de etkileyerek istihdamdaki artış hızının yavaşlamasına ve düşük miktarda da olsa düşmesine sebep olmuştur¹⁰¹.

Finansal sistem içerisinde önemli işlevleri olan ve finansal aracılık sürecinin en önemli kısmını oluşturan bankacılık sektörü, ülkemizde zaman içinde birçok sorunlarla beraber belli bir gelişim çizgisi geçirmiş ve bu günlere gelmiştir¹⁰². ABD'de baş gösteren finansal krizin başka ülkelerin piyasalarını etkilemesinin asıl nedeni, diğer gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren bankaların bünyelerinde, ABD'deki bankalara ait kıymetli kağıtlar ve banka tahvilleri barındırmalarıdır. ABD Finansal Krizi, kıymetli kağıtların çoğunluğunun değerinin düşmesine ve bazılarının da tamamen değersizleşmesine neden olmuş, bu değer kayıpları diğer gelişmiş ülkelerin mali piyasalarında sıkıntı oluşturmuştur. Türkiye'nin bu yaşananlardan etkilenmemesinin sebebi mevzuat gereği Türk bankalarının yabancı bankalara ait kıymetli kağıtları satın alarak portföylerinde bulundurmalarının yasak olmasıdır. ABD'de başlayan bu kriz bu sebeple Türk bankacılık sektörünü krizin içine çekememiştir. Fakat, Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan özel ve kamu sermayeli bankaların, küresel krizden önce yabancı bankalardan sağladıkları yüksek miktarlardaki krediler ve bunların ödenecek taksitleri ve faizleri mevcuttu. Türk bankalarının çoğunlukla işlem yaptıkları AB ülkelerinde faaliyet gösteren bankalar likiditeye sıkıştıkları ve birçoğu iflas ettiğinden Türkiye'deki bankaların kredi ihtiyaçlarını giderememişlerdir. Bunun sonucunda Türk bankaları krizden sonra aldıkları kredi miktarından daha fazla dış borç taksiti ve faizini ödeme yükümlülüğüne girmişlerdir¹⁰³.

Küresel krizin etkileri yaşanırken Türk bankacılık sektörünün önemli iki avantajı vardı. Uzun zaman devam eden yeniden yapılandırma programlarının sonucunda

¹⁰¹ Faruk Akın ve Nalan Ece, "Küresel Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörü İstihdamı Üzerindeki Etkileri", **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 27(2), 153-168, 2009, s. 163.

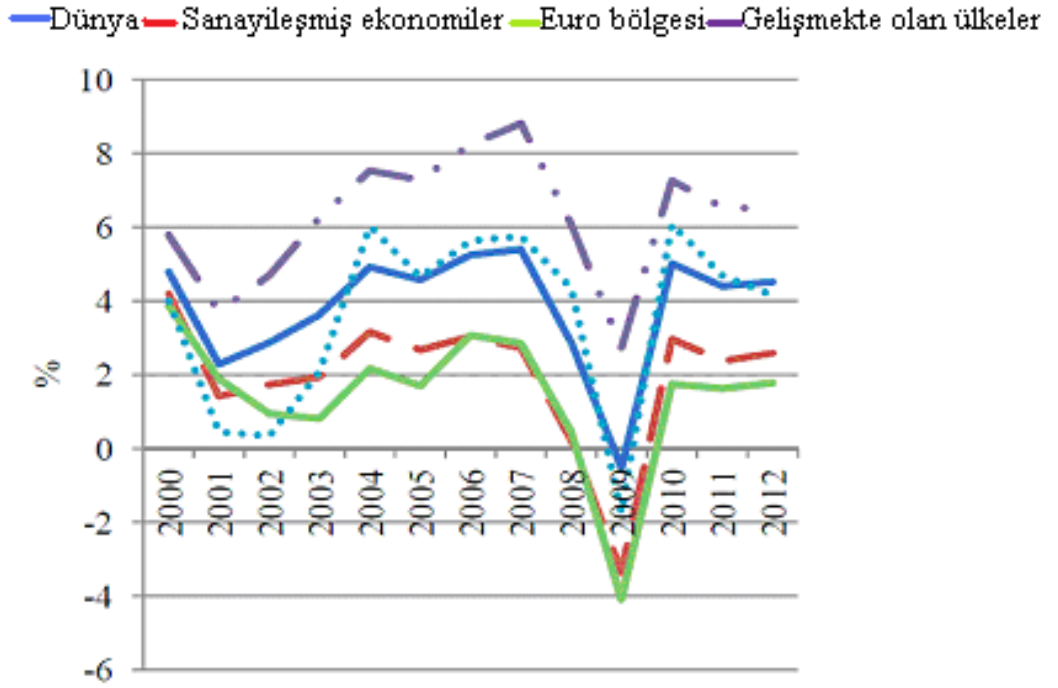
¹⁰² Boyacıoğlu, a.g.e., s. 524.

¹⁰³ Mükerrerem Hiç, **Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye**, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi, 2009, s. 64.

bankacılık sektörü resmi hedeflerin üstünde sermaye yeterliliği oranlarına sahip olmuşlardır. Likidite problemleri yoktu ve krizden etkilenen diğer ülkelerin aksine sektörde banka katili olarak adlandırılan yüksek riskli finansal ürünlere sahip değillerdi¹⁰⁴.

Bütün dünya ekonomilerini etkileyen küresel kriz; Türkiye gibi gelişmekte olan piyasa ekonomilerini iki şekilde etkilemiştir. Bunlardan ilki; küresel durgunluğun sonucu olarak ihracat talebinin azalması, diğeri ise uluslararası finansal piyasalarda kaldıraçlı pozisyonların tersine çevrilmesi sonucu sermaye akımlarında ani iniş-çıkışların görülmeye başlanmasıdır¹⁰⁵.

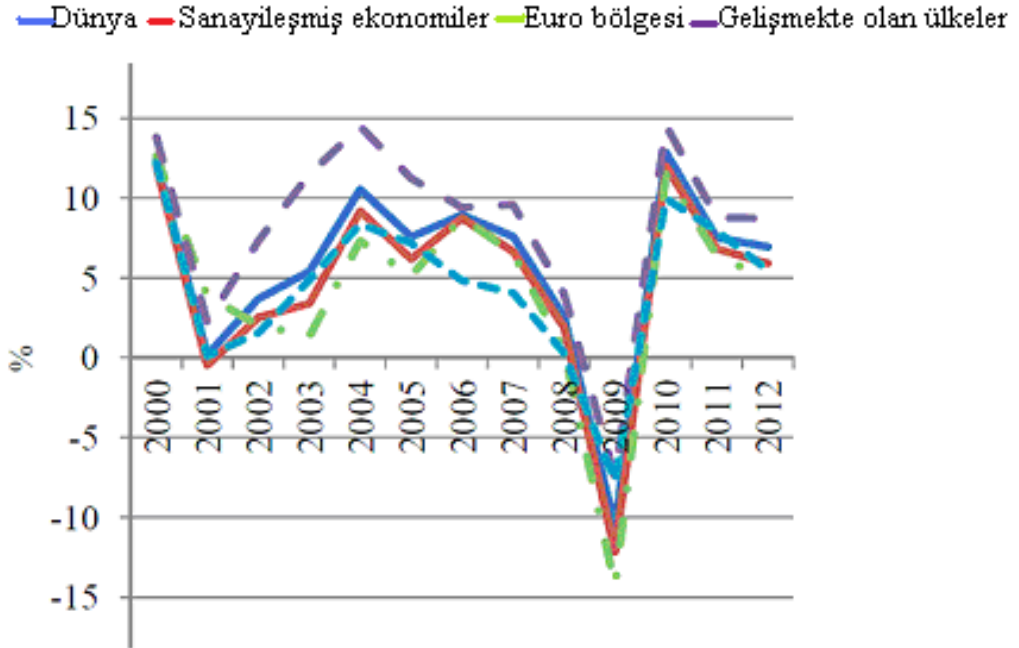
Grafik 1.14. Reel GSYH (%)

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), “Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi”, Yayın No:280, 2012, s. 180.

¹⁰⁴ Bora Selçuk, “Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, 2(2), 21-27, 2010, s. 23.

¹⁰⁵ TBB (2012), a.g.e., s. 180.

Grafik 1.15. Mal ve Hizmet İhracatı (GSYH'nın Yüzdesi)

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), “Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi”, Yayın No:280, 2012, s. 180.

Küresel krizin dünya ekonomisindeki etkileri Grafik 1.14. ve Grafik 1.15.’de de görülmektedir. Kriz reel GSYH oranlarında ve mal-hizmet ihracatlarında düşüşe sebep olmuş ve bu en fazla AB ülkelerinde hissedilmekle beraber tüm dünya ekonomisini etkilemiştir.

2008 küresel krizi sonrasında TCMB nezdinde yapılan düzenlemeleri Erdönmez (2009) çalışmasında şu şekilde sıralamıştır;

- MB, Döviz ve Efektif Piyasaları’ndaki aracılık faaliyetlerine uluslararası piyasalardaki dengesizlikler yok oluncaya kadar 9 Ekim 2008’den itibaren yeniden başlama kararı almıştır,
- MB, 23 Ekim 2008’den itibaren Döviz Depo Piyasası’ndaki işlem limitlerini 2 katına çıkararak 10,8 milyar dolar yapmıştır,

- MB, Döviz Depo Piyasası'nda TCMB'den yapılabilecek borçlanmaların vadesini 21 Kasım 2008'den itibaren uygulamak üzere bir haftadan 1 aya uzatmıştır,
- MB, 28 Kasım 2008'den itibaren uygulamak üzere bankacılık sistemine 2,5 milyar dolar ek likidite sağlamak amacıyla bankaların zorunlu karşılık oranlarını indirmiştir. Türk parası yükümlülüklerinde %6 olan zorunlu karşılık oranlarını değiştirmemiş, yabancı para yükümlülüklerini ise %11'den %9'a indirmiştir,
- MB, 500 milyon dolar artırdığı ihracat reeskont kredisi limitini 1 milyon dolara çıkartmıştır. Böylece, yaşanan küresel krizin reel sektörde meydana getirdiği olumsuz etkiler azaltılmaya çalışılmıştır. Ve bu kredilere kullanım kolaylığı getirilerek, uygulama esas ve şartları yeniden düzenlenmiştir. Bunun için de, akreditifli işlemlerde bankaya temlik edilmesi gereken bedel kaldırılmıştır,
- Kullandırılabilir kredilerle ilgili usul ve esasların belirlendiği Merkez Bankası Yasası'na göre TCMB Likidite Desteği Kredisi Yönetmeliği yayımlanmıştır¹⁰⁶.

Tablo 1.6. Kriz Rasyoları ve Türkiye (2004-2011)

YILLAR	CA/ GSMH	KVDBS/ TDBS	KVDBS/ GSMH	DR/ GSMH	BTA/ BTK	BÖK/ BY	BÖK/ TA
2004	0,036	0,200	0,082	0,137	–	–	–
2005	0,046	0,228	0,080	0,145	–	–	–
2006	0,061	0,205	0,081	0,175	0,037	0,135	0,119
2007	0,059	0,172	0,066	0,171	0,035	0,150	0,130
2008	0,055	0,186	0,070	0,157	0,036	0,132	0,117
2009	0,021	0,181	0,079	0,181	0,054	0,153	0,133
2010	0,063	0,265	0,105	0,150	0,037	0,155	0,134
2011	0,099	0,273	0,108	0,143	0,026	0,135	0,119

CA: Cari açık, KVDBS: Kısa vadeli dış borç stoku, TDBS: Toplam dış borç stoku, DR: Döviz rezervleri, BTA: Bankaların takipteki alacakları, BTK: Bankaların toplam kredileri, GSMH: Gayri safi milli hasıla, BÖK: Banka özkaynak, BY: Banka yükümlülük oranı, TA: Banka toplam aktif oranı.

Kaynak: Murat Serçemeli ve Ensar Ağırman, “2008 Dünya Ekonomik Krizi ve Finansal Krizleri Önlemede Kullanılabilir Kriz Rasyolarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **16. Finans Sempozyumu**, 10-13 Ekim 2012, Erzurum, 219-234, 2012, s. 227.

¹⁰⁶ Pelin Ataman Erdönmez, “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, **Bankacılar Dergisi**, (68), 85-101, 2009, s. 97.

2007 yılında ABD’de başlayarak bütün dünyayı etkisi altına alan kriz karşısında Türkiye’nin durumu Tablo 1.6.’da gösterilmeye çalışılmıştır. Küresel kriz Türkiye’yi 2008 yılında etkilemeye başlamış ve 2009 yılında en yüksek etkisini göstermiştir. 2009 yılında cari açık en düşük seviyede olmuştur. Yine kısa vadeli dış borç stokunun toplam dış borç stoku içindeki payı azalmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MALİ BASKINLIK

2.1. Mali Baskınlığın Tanımı

Borç vadelerinin kısa olduğu ve yüksek borç stokuna sahip gelişmekte olan ülke ekonomilerinde bu durumun para politikalarının etkinliğini azaltarak piyasaların işleyişini aksatması mali baskınlık olarak adlandırılmaktadır¹⁰⁷.

Kamu kesimi finansman gereksiniminin para politikasını yönlendirmesi durumu da mali baskınlık olarak ifade edilebilir¹⁰⁸. Mali baskınlık, iktisat politikalarının başarılı olması için gerekli olup, bütçe disiplini açısından mali sürdürülebilirliğin azalması halinde önemli etkilerde bulunur¹⁰⁹. Mali baskınlık, belirlenen hedeflere ulaşmada para politikasının tek başına ne derece etkili olabileceğini de göstermektedir¹¹⁰.

Önemli düzeydeki kamu borcunun, MB'nin belirlediği kısa vadeli faizlerle piyasa faizleri arasındaki bağı incelterek para politikalarının etkisini azaltması olarak da mali baskınlık açıklanabilir¹¹¹.

Bütçe dengesinin GSMH'ye oranı olarak da gösterilebilen mali baskınlık, kamu kesiminin kaynaklarıyla harcamaları arasında denge kuramamasından kaynaklanmaktadır. Eğer bir ekonomide kamu açıkları devamlılık gösteriyorsa para politikası bu açıklar dolayısıyla maliye politikasının etkisindedir. Çünkü açıklar ya parasal genişleme ile ya da borçlanılarak kapatılacaktır. Borçlanma ile kapatılan açıklar

¹⁰⁷ Hakan Kara ve Musa Orak, "Enflasyon Hedeflemesi", **Ekonomik Tartışmalar Konferansı**, 2008, s. 25.

¹⁰⁸ İlhan Eroğlu, "Açık Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Türkiye Deneyimi", **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, (Aralık Sayısı), 1-28, s. 10.

¹⁰⁹ Özgür Ömer Ersin, "Türkiye'de Mali Sürdürülebilirliğin Doğrusal Olmayan Bir Analizi: MLSTAR Çoklu Lojistik Yumuşak Geçişli Otoresif Modeli", **Ege Akademik Bakış**, 11(Özel Sayı), 41-58, 2011, s. 41.

¹¹⁰ Bahar Şanlı, "Enflasyon Hedeflemesi Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", **Sosyal Bilimler Dergisi**, (16), 37-56, 2006, s. 46.

¹¹¹ Evrim İmer Ertunga, "Avrupa'da Para Politikası ve Maliye Politikaları İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 50(585), 81-83, 2013, s. 83.

ekonomide enflasyon üzerinde para politikasının etkili olacağını gösterir. Fakat borçlanma tıkanığı anda para politikası etkinliğini kaybedecektir¹¹².

2.2. Mali Baskınlığın Makro ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

Kamu harcamalarının yüksek düzeylere ulaşması ve bütçede oluşan açıkların kapatılmaya çalışılması ekonomide çeşitli zorluklara neden olmakta ve ekonomik dengeleri etkilemektedir. Mali baskınlık olarak nitelendirilebilen bu kamu açıklarının ekonomi üzerindeki etkileri değişik şekillerde ele alınabilir. Mali baskınlık makro anlamda enflasyon ve ekonomik büyüme üzerinde etkilerde bulunurken aynı zamanda bankacılık sistemini de etkilemektedir.

2.2.1. Mali Baskınlığın Enflasyon Üzerindeki Etkileri

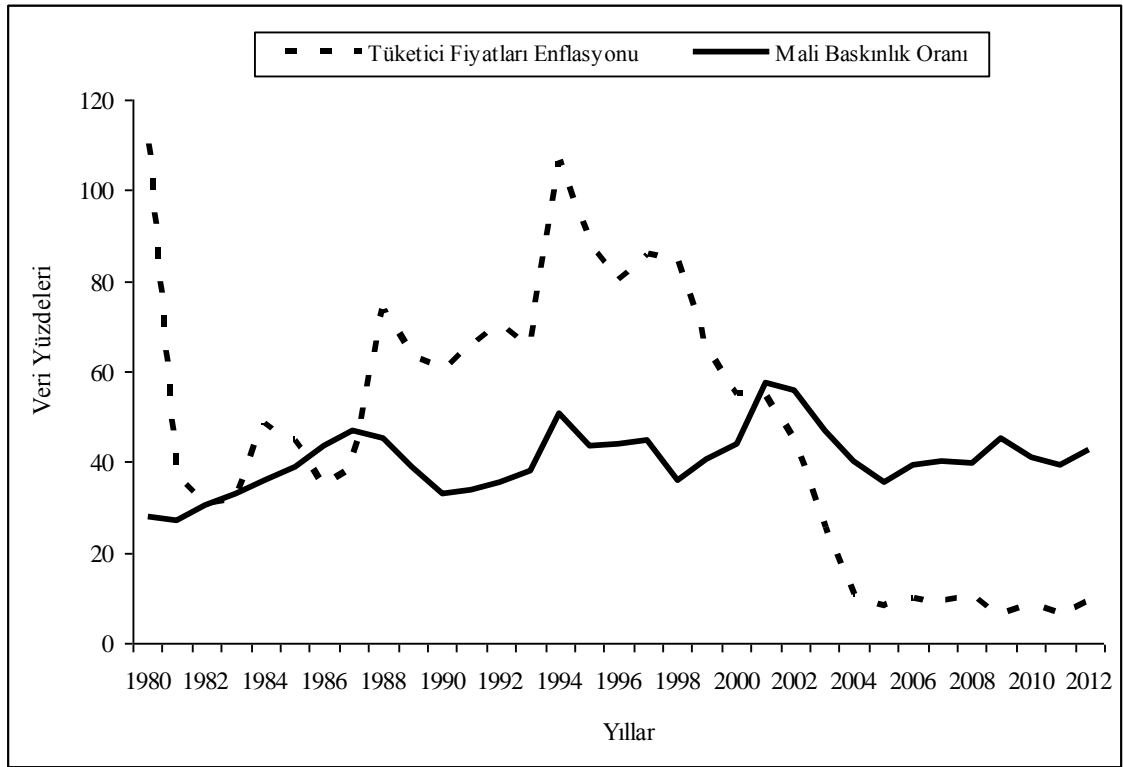
Enflasyon, ekonomideki tüm fiyatların ağırlaştırılmış ortalamasını ifade eden fiyatlar genel düzeyinin yükselmesidir. Çoğu ekonomist fiyat düzeyinin yükselişinin bir defada olup bitmesi ile devamlı surette yükselmesi arasında bir ayrım yapmakta ve yalnızca ikincisini enflasyon olarak kabul etmektedirler. Ancak hangi tarzda olursa olsun, fiyat düzeyi hissedilir şekilde yükseldikten sonra, bunun olduğu gibi kalması pek mümkün olmamaktadır¹¹³.

Mali baskınlığa neden olan kamu kesimi açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi, açıkların finanse edilme yöntemi çerçevesinde incelenebilir. Merkez bankasıyla siyasi iktidarın iyi ilişkiler içinde çalıştığı ülkelerde ekonomik finansmanlar için merkez bankasından fon elde etmeye daha fazla çalışılır. Merkez bankası kaynaklarının yapısal ve sürekli açıkların kapatılmasında kullanılmasının kaçınılmaz sonucu enflasyondur. Ve kamu kesiminin finansman açıkları genellikle ve zorunlu olarak parasal kanalların kullanılmasıyla gerçekleştirilmektedir¹¹⁴.

¹¹² Binhan Elif Yılmaz, “Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye’de Enflasyon Hedeflemesine Geçiş Bağlamında Kamu Dinamikleri Baskısı”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, (32), 81-109, 2005, s. 96.

¹¹³ Kemal Yıldırım ve diğerleri (2013), **Makro Ekonomi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 371.

¹¹⁴ Murat Demir ve diğerleri, “Kamu Kesimi Finansman Açıklarının Ekonomik Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 20(1), 247-267, 2005, s. 253.

Grafik 2.1. Türkiye’de Enflasyon ve Mali Baskınlık

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Türkiye’de 1980-2012 yılları arası mali baskınlık ve enflasyon oranının seyri Grafik 2.1.’de verilmiştir. Grafikte görüldüğü gibi enflasyon oranı mali baskınlığı etkilemekle birlikte tek başına mali baskınlığa etkide bulunmadığı için sürekli aynı doğrultuda gerçekleşmemekle birlikte ikisinde de 2004 yılından itibaren aşırı dalgalanmalar yaşanmamıştır.

Mali baskınlık, emisyon yoluyla karşılanan bütçe açıklarına neden olduğunda bu durum, yerli paranın değersizleşmesine, para otoritelerinin kendilerine duyulan güveni kaybetmelerine ve fiyat istikrarını oluşturabilmek için farklı yöntemler bulmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır¹¹⁵.

MB’nin para politikaları uygulamalarında başarılı olabilmesi için, maliye politikaları tarafından desteklenen para politikaları uygulanmalıdır. Aksi takdirde,

¹¹⁵ Eser Tutar, “Enflasyon Hedeflemesinin Önkoşulları: Türkiye’de Para Politikası Araçları ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005, s. 15.

maliye politikası para politikasının etkilerini yok edebilir¹¹⁶. Bu, bütün para politikası stratejileri yanında enflasyon hedeflemesi stratejisi için de böyledir. MB'nin mali baskınlığın belirtileri yanında bağımsız bir para politikası uygulayabilme gücünde olması gerekmektedir. Bundan para politikası uygulamalarının mali gelişmelerle zorlanmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Yani MB kaynaklarına kamu hiç başvurmamalı veya çok az başvurmalıdır. Ayrıca, finansal piyasaların devlet borçlanma araçlarını karşılayabilecek derinlikte ve kamunun senyoraaj gelirin yüksek seviyelerde olmaması gerekmektedir¹¹⁷.

Finansal piyasalar üzerinde, enflasyon hedeflemesiyle ilgili uygulamaların hayata geçirilebilmesi için; MB'ye karar serbestliği tanıyarak, kamu kesimi kaynak-harcama dengesizliğinin artırdığı iç ve dış borçlanmayla birlikte senyoraaja başvurma ihtiyacına sebep olan mali baskınlığın yok edilmesi şarttır¹¹⁸.

Aktarım mekanizmasının işlerliği para politikasının etkinliğinde önemlidir. Parasal aktarım mekanizması, MB'nin vereceği kararların döviz kuru, piyasa faizi, yatırım ve tüketim harcamaları başta olmak üzere mali göstergelere yansımada ve piyasa fiyatlarının oluşmasında etkili olmaktadır. MB piyasa faizlerini etkilemek için temel politika aracı olan faizi değiştirmekte; faiz değişikliği, döviz kuru, varlık fiyatları ve beklentileri etkilemekte; yatırım, tasarruf ve harcama kararları buna göre şekillenmekte; bu da sonuç olarak mal ve hizmet talebini değiştirebilmektedir. Uygulamaya konulan para politikası kararlarının piyasa faizlerine ve fiyat hareketlerine gerektiği zaman ve seviyede etkili olabilmesi anlamına gelen sağlıklı aktarım mekanizması için, sermaye ve para piyasalarının derin ve etkin olduğu, kamu borcu ve mali baskınlık seviyelerinin düşük olduğu bir ortam gereklidir¹¹⁹.

Mali baskınlığın bulunduğu ekonomilerde, para politikaları hükümetlerin finansman ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. Bu ekonomilerde MB, hedeflediği enflasyon oranına ulaşması zorlaştığından, fiyat istikrarının sağlanması olan öncelikli

¹¹⁶ Tutar, a.g.e., s. 15.

¹¹⁷ Çolakoğlu, a.g.e., s. 26.

¹¹⁸ Sara Onur, "Türkiye Ekonomisi'nde Faiz Oranları-Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Model Denemesi (1980-2005), *Journal of Qafqaz University*, Number 24, 123-145, 2008, s. 133.

¹¹⁹ Kartal, a.g.e., s. 189.

hedefinden ayrılmak zorunda kalmaktadır¹²⁰. Enflasyon hedeflemesi politikalarının uygulanabilmesi ve bunun sürdürülebilmesi için yapılması gerekenlerin belirlenmesi, bunun için de ülkenin mali baskınlık oranlarının incelenmesi gerekir. Mali baskınlık oranı, ekonominin bütününde hissedilen kamu kesimi baskısının derecesidir ve bu oran bir hedefin gerçekleştirilebilmesi için para politikasının tek başına ne ölçüde verimli olabileceğini gösterir. Para politikalarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için; para politikası üzerinde mali şüphelerin bulunmaması ve mali disiplinin oluşturulmuş olması şarttır. Kamunun harcamalarını gelirlerine göre ayarlayamayarak dengesizliğe yol açması mali disiplinsizliği doğurmakta, borçlanma veya emisyon yoluyla, oluşan bütçe açıkları kapatılmaya çalışılmaktadır¹²¹.

Böyle durumlarda, kamu sektörü kaynak ihtiyaçlarını çoğunlukla devlet tahvili ihraç ederek ya da senyoraj gelirlerinden karşılamaktadır. Kaynağın senyoraj gelirlerinden elde edildiği ülkelerde, kamuda ileri bir zamanda finansal kriz olduğu anda bunun önlenmesi için mali desteğe ihtiyaç olacağı yönünde bir fikir oluşmakta ve bu da MB'nin güvenilirliğini sarsmaktadır. Finansal kriz yaşandığında da, uygulanan para politikasına mali destek bir yük olarak ilave edilmektedir¹²².

Bir ekonomide uzun dönemde para politikasının işleyememesi mali baskınlığın sonucudur. Uygulanan sıkı para politikaları sonraki dönemlerde daha yüksek ve kontrolsüz enflasyona neden olabilmektedir. Finansal açıklar, enflasyondaki artışı ve parasal genişlemeyi önleyebilmek için borçlanmayla kapatılmaya çalışılmakta ve borçlanma devam ettiği müddetçe reel faizler artmaktadır. Bu borç döngüsü faiz ödemelerinin tekrar yeni borçlarla kapatılmasına neden olmaktadır. Borç stokunun ve faiz ödemelerinin ciddi boyutlara ulaşması hükümetleri borçların finansmanı için para basma yoluna itmektedir. Sonuçta borçlanmanın tıkanıdığı anda para basılması ve bunun ortaya çıkardığı enflasyon, bütçe açıklarının parasal genişlemeyle karşılanarak oluşan enflasyona göre daha yüksek seviyelere çıkabilmektedir. Yani, sürekli mali açık verilen bir ekonomide uzun dönemde hem borçlanarak hem de para politikası uygulamalarıyla

¹²⁰ Tutar, a.g.e., s. 10.

¹²¹ Kemal Cebeci, "Devletin Fiyat İstikrarı Amacına Yönelik Bir Politika Olarak Enflasyon Hedeflemesi Yaklaşımı", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 47. Seri, 253-272, 2005, s. 266.

¹²² Tutar, a.g.e., s. 10.

enflasyonu istenen düzeyde tutmak imkansız olmaktadır. Bu sürecin yüksek enflasyonu doğuracağı muhakkaktır¹²³.

Enflasyon olarak adlandırılan fiyatlar genel seviyesindeki artış, maliyet ve kar yönünden bankaları etkilemektedir. Faiz oranlarında yükselmeye neden olan enflasyon banka karını artırıcı etkide bulunabilirken aynı zamanda işgücü maliyetlerinin artmasına da sebep olur¹²⁴.

Bütçe açıklarının büyüklüğü, kamunun açıkların finansmanını, ticari bankaları mali baskınlığı artıracak şekilde piyasa faiz oranlarının altında fonlamaya zorlayarak veya enflasyon vergisi yaratarak yani sıfır maliyetle Merkez Bankası'ndan borçlanarak kapatmaya çalışmasını artıracaktır. Tam dolarizasyon veya para kurulunun da içinde bulunduğu para politikası yöntemlerinin istikrarı için mali baskınlığın azaltılması büyük önem taşımaktadır¹²⁵.

MB'nin temel politika aracı olan faiz oranlarını etkili kullanabilmesini engelleyen faktör, mali disiplin oluşturulamamış piyasalarda kamunun borçlanma gereğidir. Böyle durumlarda, maliye politikaları daha baskındır ve MB piyasa operasyonlarında makroekonomik hedeflerin belirlenmesinde etkisini kaybetmekte, kamu dinamiklerine bağımlı olmaktadır¹²⁶.

2.2.2. Mali Baskınlığın Bankacılık Sektörüne Etkileri

Finansal sistem; bir ekonomide tasarruf sahipleriyle tasarruf ihtiyacı olanların bir araya geldikleri organizasyondur ve bu sistem; sigorta kurumları ve emekli sandığı gibi para yaratmayan kurumlar, menkul kıymetler borsası ve para yaratan kurumlar olmak üzere üç kesimden oluşmaktadır. Bunlardan bankacılık kesimi, çeşitli şekillerde

¹²³ Cebeci, a.g.e., s. 268.

¹²⁴ Taşkın, a.g.e., s. 294.

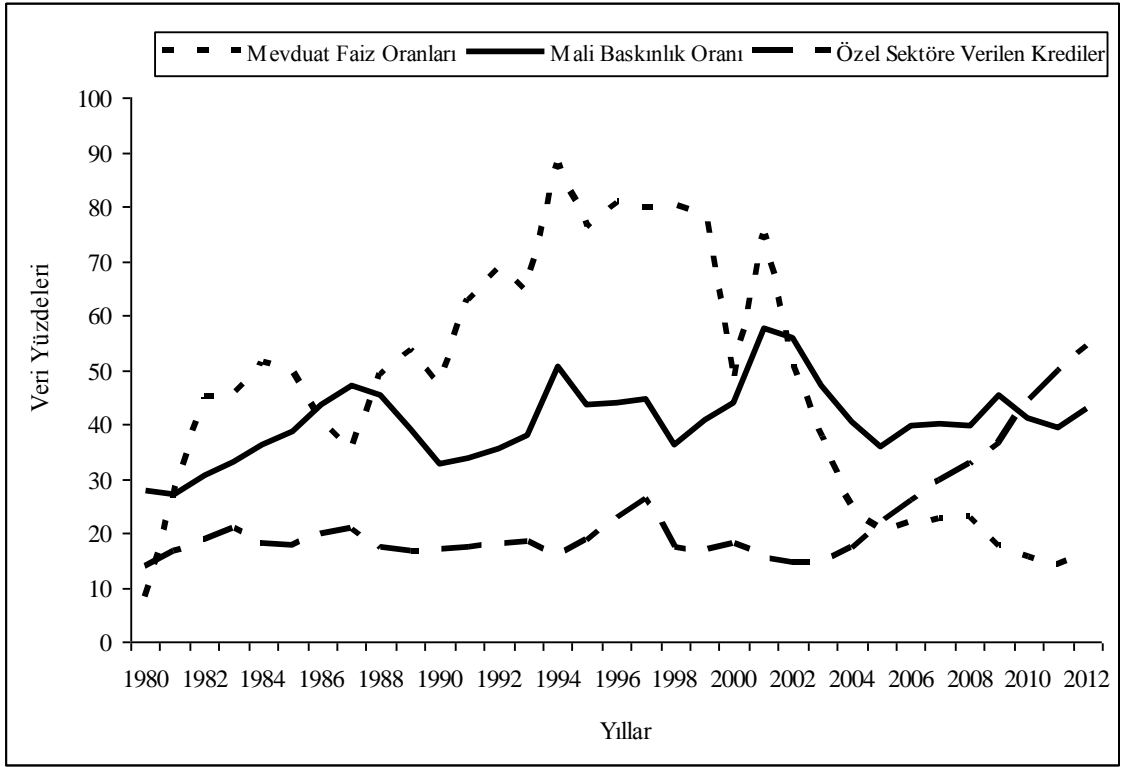
¹²⁵ Halil Altıntaş ve Sami Taban, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Merkez Bankası Bağımsızlığı: Karşılaşılan Güçlükler ve Sınırlamalar", **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, 12(2), 27-45, 2002, s. 40.

¹²⁶ Hakan Acet, "Para Politikası Stratejisi Olarak Enflasyon Hedeflemesi Rejimi: Teori, Politika ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", **Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 21-49, 2009, s. 30.

topladıkları kaynaklarla fon arzını artırabilmektedir. Bankacılık kesiminin işletmeleri fonlayabilmesi ekonomik aktiviteyi olumlu yönde etkilemektedir. Bankacılık sisteminin işletmeleri fonlayabilmesinde faiz oranı ve döviz kuru değişiklikleri önemli rol oynamaktadır. Değişen faiz ve kurlar bankaların kaynak temin ve kullanım yetkinliğinde önemli bir etkidir. Yatırım açığının ortaya çıkardığı finansman talebi ekonomideki faiz ve kurların hareketliliğini artırıcı etki yapmaktadır. Özellikle kamunun finansman talebindeki hareketlilik faiz ve kur değişiklikleri ile bankacılık sektörünün aktif ve pasiflerinde oynaklıklara sebep olmaktadır. Genişletici maliye politikaları sonucunda oluşan borçlanma talebi artışı faizlerde bir yükselmeye neden olmaktadır. Yükselen faiz, bankaların fon bulma maliyetini artırırken uluslararası piyasalar için risk artışı algılaması nedeniyle yurt dışından sağlanan kaynağın hareketliliğini artırmaktadır. Artan fon talebiyle oluşan uluslararası sermaye hareketliliği ulusal paranın değerine-döviz kurlarına yansımaktadır. Yabancı sermaye girişi döviz kurlarını düşürmekte, ulusal parayı değerlendirmektedir. Genişletici maliye politikasıyla ortaya çıkan kamu borçlanmasındaki artış finansal sistemi yönlendirme baskısı yaparken; kaynakların özel sektörden kamu sektörüne yönelimini ortaya çıkarmaktadır¹²⁷.

---

¹²⁷ Barışık, a.g.e., s. 430.

Grafik 2.2. Mali Baskınlık ve Bankacılık Sektörü

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Türkiye'deki mali baskınlık oranı, mevduat faiz oranları ve bankalar tarafından özel sektöre verilen krediler 1980-2012 yılları arası verileriyle Grafik 2.2.'de gösterilmiştir. Grafik 2.2.'de mevduat faiz oranlarında aşırı dalgalanmalar olduğu görülmekte, özel sektöre verilen krediler ile mevduat faiz oranlarının ters yönde geliştiği, mali baskınlıkla özel sektöre verilen kredilerin ve mevduat faiz oranlarının genellikle aynı yönde hareket ettiği görülmektedir.

Faiz oranlarının yüksek seviyelerde kalmasına sebep olan kamu finansman açıkları aynı zamanda iç borç stokuyla beraber dış borç stokunun da büyümesine neden olmaktadır. Faiz oranlarındaki yükselme kredi maliyetlerinin artmasının sebebi iken piyasadaki kaynakların kamu sektörüne aktarılması da diğer bir sebebidir. Bankaların arz ettikleri fon miktarının azalması kredi talebini kısarak reel sektörün yatırım yapmasını engellemektedir. Özel sektörün dışlanmasına sebep olan bu işleyiş, finans

sektörünü yapay bir şekilde şişirmekte ve enflasyon seviyesinin indirilmesinde bir sınır oluşturmaktadır¹²⁸.

Kamu borç stokunun GSYH'ye oranının yükselmesiyle ortaya çıkan faiz oranlarındaki artış gelecekteki borç stokuna artış baskısı yapmaktadır. Genişletici maliye politikası ile artan mali baskınlık döviz kurlarına, uluslararası sermaye hareketliliğine, ithalat ve ihracat değişimleri ile cari açıklara neden olmakta ve bankacılık sektörü de bu hareketlilikten etkilenmektedir. Mali baskınlık, genişletici maliye politikaları çerçevesinde kamu kesiminin fon talebinin ekonominin tümü üzerindeki yoğunluğunun derecesi anlamına gelmektedir. Kamu sektörünün ekonomi üzerinde yoğunluğu olarak da adlandırılan mali baskınlık düzeyinin yüksekliği; senyoraj eğiliminin artması, iç borçlanma nedeniyle faizlerin yükselmesi, özel yatırımların dışlanması, dış borçlanma ihtiyacının artması, enflasyon baskısının yükselmesi ve sonuçta para politikasının etkisiz hâle gelmesi gibi sonuçlar doğurmaktadır. Mali baskınlığın oluşmasına, zayıf bir vergi tabanı, vergiden kaçınmayı ve vergi kaçırmayı cesaretlendiren vergi toplama sistemi, devlet ve belediye harcamalarındaki artış ve bankacılık sistemini güçlendirmeye yönelik garantiler, hazine kâğıtları vermek gibi karşılıksız kaynak aktarımlarına neden olduğu söylenebilir¹²⁹.

2.2.3. Mali Baskınlığın Ekonomik Büyüme Etkileri

Belirli bir dönemde milli gelirden, mal ve hizmet üretiminde, üretim kapasitesinde görülen gelişme nispetinde yaşanan artış ekonomik büyüme kavramıyla ifade edilir. Bu kavram genel anlamıyla bir ekonomideki üretim kapasitesinde görülen artış miktarıdır. Üretim kapasitesinin artış miktarı gayrisafi yurtiçi hasıla, gayrisafi milli hasıla, veya bu göstergelerin kişi başına düşen miktarlarındaki yükselmeye belirlenebilir. Ekonomideki büyüme daha geniş anlamıyla düşünülürse toplam ihracat,

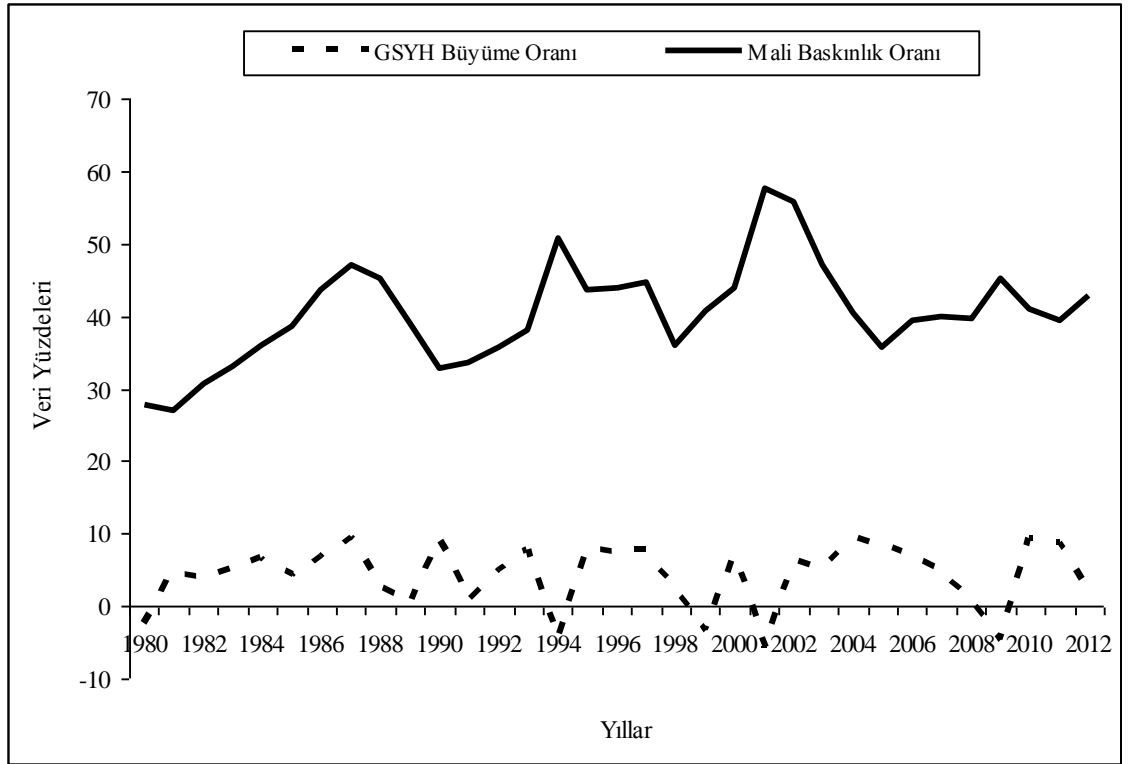
¹²⁸ N.Oğuzhan Altay, "Türk Ekonomisindeki İstikrarsızlığın Bankacılık Sektörüne Etkileri", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 45. Seri, 13-31, 2004, s. 18.

¹²⁹ Barışık, a.g.e., s. 430.

toplam ithalat, toplam yatırım ve toplam üretim gibi ekonominin temel göstergelerinde, üretim kapasitesi ve istihdam alanlarında yaşanan dönemler arası artıştır¹³⁰.

Ülkelerin dış borç durumlarının ölçülmesinde kullanılan en bilinen gösterge toplam dış borç stokunun gayri safi milli hasılaya oranlanmasıdır. Bu gösterge ülkenin kredibilitelerini ölçmede kullanılırken aynı zamanda ülkenin risk ve borç yüklerinin incelenmesinde de göz önünde bulundurulur¹³¹.

Grafik 2.3. Mali Baskınlık ve Büyüme Oranı

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Grafik 2.3.'te Türkiye'nin 1980-2012 yılları arasındaki mali baskınlık oranı ve GSYH'deki büyüme miktarı gösterilmiştir. 1994, 1999, 2001 ve 2009 yıllarında Türkiye'de küçülme yaşanmıştır. Mali baskınlıkla büyüme arasında bazen aynı yönde, bazen de ters yönde ilişki görülmüştür.

¹³⁰ Sinan Ok, "Ekonomik Büyüme İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Zayıflama Nedenleri ve Bu İlişkinin Güçlendirilmesinde İşkur'un Rolü", T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 3.

¹³¹ Çişil Erkan ve diğerleri, "Türkiye'nin Dış Borçlarının Analizi (1980-2012)", **International Conference on Eurasian Economies**, , 312-318, 2012, s. 316.

Devletlerin yurtdışı veya yurtiçi kaynaklarla karşılanan borçlanma finansmanının miktarı ve nedenlerinin değişiklik göstermesi farklı sebeplerle olabilir. Borcun finansmanının nereden karşılandığı, borcun ekonomik etkileri bakımından değişiklik gösterir. Kaynakların milli ekonomi içinde yer değiştirmesi şeklinde tanımlanabilen iç borçlanma, bilinçli olarak kullanılmayan veya değişik sebeplerle kullanılmayan yurtiçi kaynakların reel sektöre yönlendirilerek kalkınma hızını artırıcı ve ekonomik dengenin korunması yönünde etkide bulunabilir. Borçlanma kaynaklarından başka, elde edilen fonların hangi alanlara yöneltildiği, borçlanmanın ekonomik büyümedeki etkisinin bulunması açısından önemlidir. Ekonomik şartlara uygun olarak yurtiçinden veya yurtdışından sağlanan fonların, özel sektör yatırımlarının verimliliğini artırarak teşvik edecek ve bu yatırımları tamamlayacak nitelikte olmaları ekonominin büyümesinde etkili olacaktır¹³².

Ekonomide kaynak transferi borçlanma yoluyla belirli kesimlerden kamu kesimine doğru yapılmaktadır. Milli gelirden büyüme olduğu müddetçe borç miktarındaki yükselme önemli değildir. Dış borçlanma, ekonomiye ek kaynak sağlamakla birlikte sorunlara da sebep olabilir. Bu konu, yurtiçi olanakları kalkınma ve büyümeleri için yetersiz olan az gelişmiş ülkeler açısından önemlidir. Az gelişmiş ülkeler dış borçlanmayla elde ettikleri fonları verimli alanlara aktaramıyorlarsa bu durum gelecek nesillere bir borç yükü olarak devretmekte ayrıca borç kısır döngüsüne dönüşerek sakıncalı durumlara sebep olmaktadır. Bu yüzden, az gelişmiş ülkelerin sanayileşme sürecindeki büyüme hızları ve kalkınma çabalarını planlı bir şekilde sürdürmeleri önemlidir. Milli geliri düşük olan az gelişmiş ülkelerin, gelirlerinden yatırımlara ayırdıkları miktar kısıtlıdır ve bu da kalkınma hızına azaltıcı etkide bulunur. Bu olumsuz etkiyi yok edebilmek için dış borçlanmalarla ülkenin yatırım payını artırmaya çalışırlar¹³³.

¹³² Nüket Kırıcı Çevik ve Mehmet Cural, “İç Borçlanma, Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: 1989-2012 Dönemi Türkiye Örneği”, **Maliye Dergisi**, (165), 115-139, 2013, s. 117.

¹³³ Duran Bülbül, “Devlet Borçlanmasının Sosyal ve Ekonomik Etkileri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 44-46(1), 121-140, 2003, s. 123.

2.3. Mali Baskınlık ve Finansal Piyasalar

Kamu kesiminde yaşanan dengesizlikler kamunun iç borçlanmaya gitmesinin temel sebebidir. Oluşan dengesizliklerin ortaya çıkardığı finansman ihtiyacı mali baskıyı artırarak finansal piyasaların derinleşmemesine sebep olmaktadır. Genel olarak literatüre göz atıldığında, borcun büyüklüğü değil, maliyeti ve vadesinin kısa olması iç borçlanmada kamu için esas sorunu oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde, iç borç/GSMH oranının %100'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Bu kadar büyük miktardaki bir borç yükünün sorun oluşturmamasının en önemli nedeni maliyetinin düşük ve ortalama vadesinin uzun olmasıdır¹³⁴.

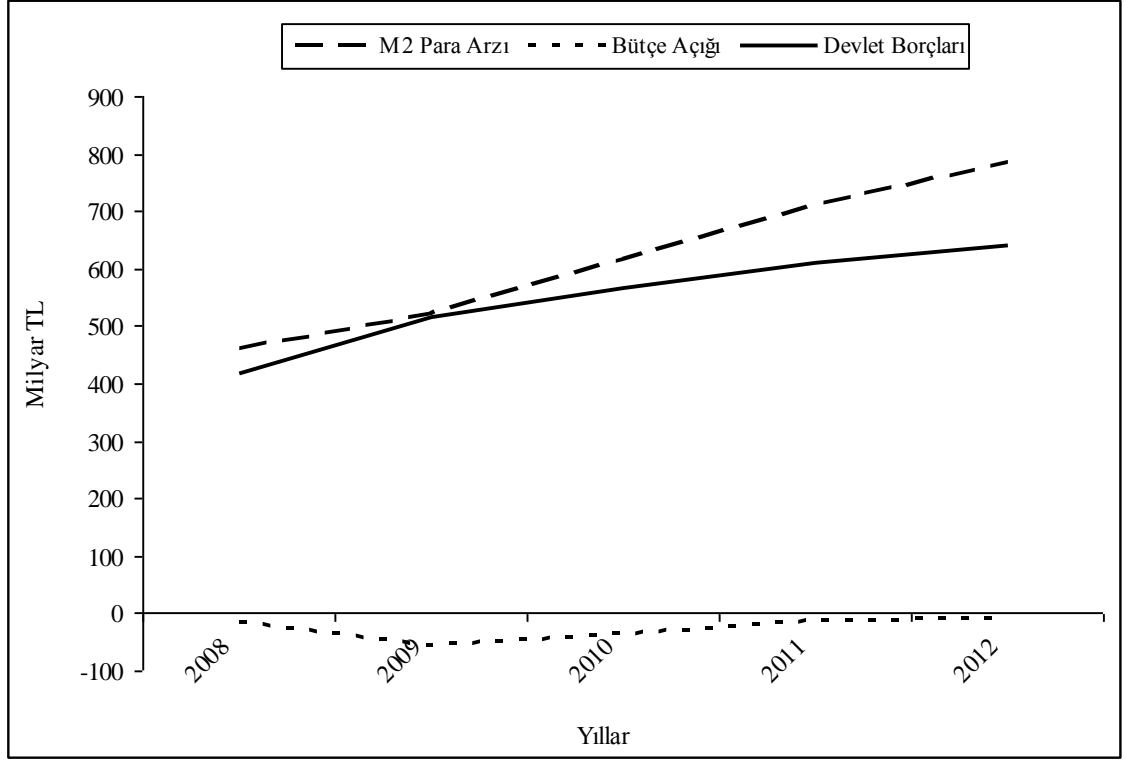
Senyoraj yapma eğilimini artırması finansal piyasalarda mali baskınlığın etkili olduğu bir konudur. Mali baskınlığın en yaygın ve basit göstergesi senyoraj yapma eğilimidir. Gelişmekte olan ülkelerde bu eğilimin oldukça fazla olması yapısal sorunlardan kaynaklanmakta, vergi kaynaklarının istikrarsızlığı gibi sorunlar bu ilişkiyi güçlendirmektedir. Senyoraj gelirlerinin iyi değerlendirilememesi krizlere sebep olabildiğinden MB'nin uyguladığı para politikasında kullandığı bağımsız araçlar yanında ekonomide mali baskınlığın da olmaması gerekmektedir¹³⁵.

Paranın üzerinde yazılı olan değeriyle üretim maliyeti arasındaki fark en basit anlatımıyla senyorajı tanımlar. Bu fark, devlete gelir olarak kalmaktadır. Böylece devlet borçlanmadan veya vergi toplamadan harcamalarını karşılayabilecek bir kaynak elde eder. Bunun kaynağı, devletin maliye politikası ve mali sistem üzerindeki kontrolü ayrıca para basımı üzerindeki monopolcü gücüdür¹³⁶.

¹³⁴ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), "Türkiye'de Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Bankacılık Sektörü Bilançolarına ve Risklerine Olan Etkileri", **Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği**, No: 13, 2002, s. 2-4.

¹³⁵ Şehnaz Bakır Yiğitbaş, "Gelişen Piyasa Ekonomilerinde Alternatif Para Politikası Stratejileri, Türkiye Ekonomisi Açısından Bir Değerlendirme", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 16(1), 207-225, s. 214.

¹³⁶ İsa Altınışık ve diğerleri, "Enflasyon Hedeflemesi Politikası ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**, 9(11), 89-103, 2006, s. 96.

Grafik 2.4. Emisyon-Devlet Borçları ve Bütçe Açıkları İlişkisi

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Grafik 2.4.'de 2008-2012 arası emisyon miktarı, devlet borçları ve bütçe açıklarının seyri gösterilmiştir. Devlet borçlarının yükselmesiyle birlikte emisyon miktarı da artmakta, bütçe açıkları ise 2010 yılından itibaren bütçe açığı azalmıştır.

Devletin borçları ve bütçe açıklarının bunların finansmanı için emisyonla başvurmayaya gerek olmayacak seviyede olması, mali piyasaların devletin borçlarına fon sağlayabilecek derinlikte olması ve devletin senyoraj gelirinin çok yüksek olmaması gerekmektedir. Ülkenin finansal piyasalarının gelişmemiş olması, piyasaların sığılığı nedeniyle özel veya kamu sektörünün uluslararası piyasalardan borçlanmasını zorunlu kılmaktadır¹³⁷. Sermaye piyasalarını sığlaştıran mali baskınlığın varlığı olabilirken, mali baskınlığı yaratan da sığ sermaye piyasaları olabilmektedir¹³⁸.

¹³⁷ Acet, a.g.e., s. 30.

¹³⁸ Yılmaz, a.g.e., s. 99.

Borçların sığ sermaye piyasalarından karşılanması reel faizlerin yüksek seviyelere çıkmasına sebep olacaktır. Enflasyon hedeflemesinde de önemli bir yeri olan faiz politikası, ciddi anlamda kısıtlanmış olacaktır. Yani bir ekonomide bankacılık sektörünün dolayısıyla mali sistemin sorunlu olması para politikalarının verimliliğini kısıtlar. Sistem yapısal sorunları nedeniyle fiyat istikrarına odaklanamaz. Bu durumda MB de açık piyasa işlemlerini gerektiği ölçüde kullanamaz. Bunun yanında, gelişmemiş piyasalar faiz oranlarıyla ilgili gerçekçi bilgi sunmadığı gibi, kamu açıklarının fonlanmasında da yeterli olmamaktadır¹³⁹.

İstikrarlı bir gidişat için borcun GSYH'ye oranını sabit tutmak amacıyla enflasyon ya da açık temerrüte güvenen hükümetler mali baskınlığın yönetilmesinde müdahale olması gerektiğini söylemektedirler. 2. Dünya Savaşı'ndan beri, Hükümetler Latin Amerika'nın büyük ekonomilerinin mali baskınlığa sebep olan politikalarını izlemişlerdir. Bu, Latin Amerika hükümetleri düzenleme politikalarını açıkladığında kredibilite problemlerini ortaya çıkarmıştır. Mali baskınlık, bir de yurtiçi ve yurtdışı borçlarını ödemek zorunda olan Latin Amerika hükümetlerinin büyük risk primlerinin çoğunu açıklamaktadır¹⁴⁰.

Gelişmiş finansal piyasalar kamunun borçlarını fonlayabilmesi için MB kaynaklarına başvurmasını engelleyecektir. Devletin MB kaynaklarına başvurma ihtimalinin azaltılması hatta ortadan kaldırılması böylece mali baskınlığın azaltılabilmesi için finansal piyasaların iç borçlanma araçlarıyla kamunun fon gereksinimini karşılayarak derinleşebilmesi gerekmektedir. Bir ülkenin mali derinliğinin yüksek, mali baskınlığının ise düşük olması iyi bir mali altyapıya sahip olduğunu gösterir¹⁴¹.

---

¹³⁹ Acet, a.g.e., s. 30.

¹⁴⁰ William C. Gruben ve John H. Welch, "Is Tighter Fiscal Policy Expansionary Under Fiscal Dominance?: Hypercrowding Out in Latin America", **Contemporary Economic Policy**, Vol. 28, No. 2, 171-187, 2010, s. 171.

¹⁴¹ Altınışık ve diğerleri, a.g.e., s. 96.

2.4. Türkiye’de Mali Baskınlık Göstergelerinin Kullanımı

Türkiye’de mali baskınlık farklı birçok gösterge kullanılarak ifade edilmiştir. Bu göstergeler kamu kesiminin ekonomi üzerinde hissedilen ağırlığının ölçülebilmesi için ayrı ayrı ele alınabilir.

2.4.1. Literatürde Kullanılan Mali Baskınlık Göstergeleri

Kamu kesiminin ekonomi üzerindeki yoğunluğunu ifade eden mali baskınlık için birden fazla ölçüt kullanılabilir. Bu ölçütlerden en yaygın olanları; kamu borç stoku/GSYH, cari açık/GSYH ve bütçe açığı/GSYH değişkenleridir. Genişletici maliye politikasının bir sonucu olarak ortaya çıkan bütçe açıklarının GSYH’ye oranı en kabul gören mali baskınlık ölçütüdür. Ekonominin dış dünya ile yaptığı ekonomik aktiviteleri yansıtan ödemeler dengesi ana kalemlerinden cari işlemler dengesinin GSYH’ye oranı kullanılan bir başka ölçüttür. Cari açık, kamunun izlemiş olduğu genişletici maliye politikaları sonucunda artan talep ve enflasyon nedeniyle mal ve hizmet ihracatının pahalılaşması ve ithalatın ucuzlaması nedeniyle ortaya çıkan mal ve hizmet gelirleri ile giderleri arasındaki dengesizliği yansıtmaktadır. Genişletici maliye politikası sonucunda açık bütçe uygulaması ve artan harcamaların ihracat ve ithalata etkisi nedeniyle cari açıklar verilmesi devletin borçlanma talebinin artmasına neden olacaktır. Kamu bütçe açıklarını kapatmak için kullanacağı borçları yurtiçi ve yurtdışı piyasadan temin ederken borçlanma miktarı artacaktır. Artan kamu borcunun mali baskınlık etkisi kamu borç stokunun GSYH’ye oranı şeklinde bir ölçüt ile değerlendirilebilmektedir. Bütçe dengesiyle ilgili olarak faiz dışı dengenin GSYH’ye oranı kullanılabilir. Maliye politikasının para politikasına etkisi açısından yapılan bir ölçüt de iç borç stokunun M2Y’ye oranıdır¹⁴².

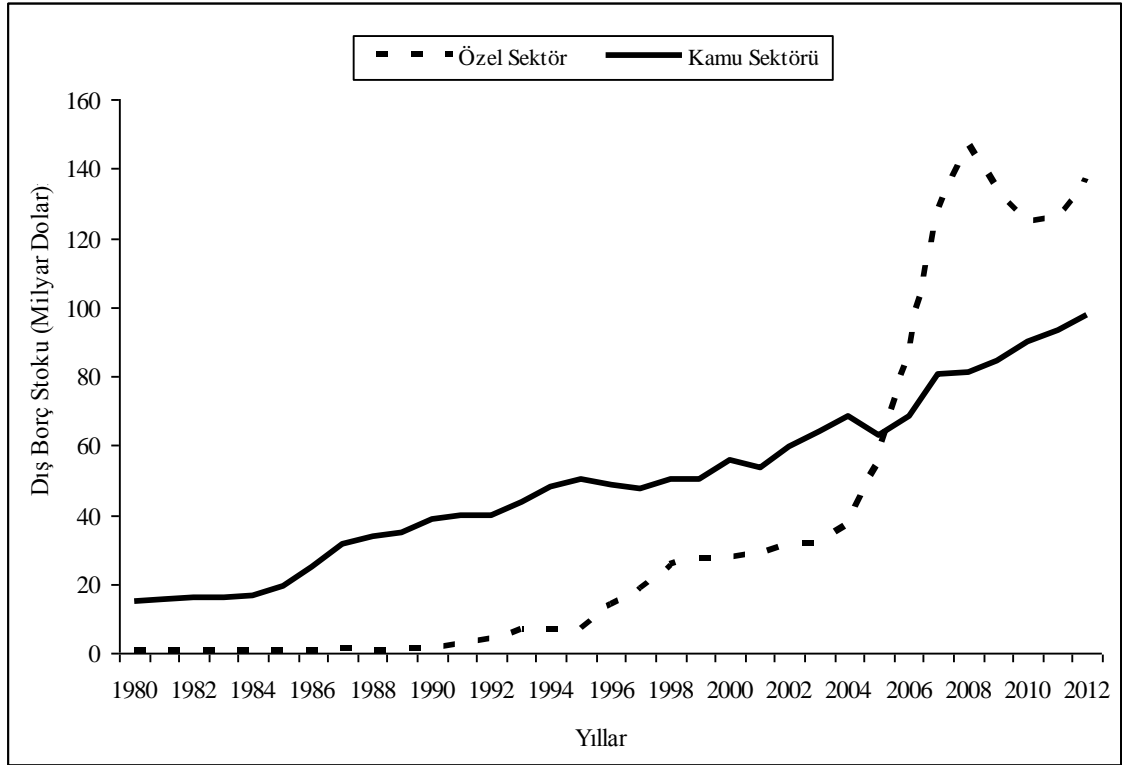
Türkiye’de 2000-2001 krizlerinin ardından, bankacılık sektörü acil eylem gerektiren bir zorluğa düşmüştü. Bu durumdan kurtulmak için yapılanlar sonucunda kamu borç oranı GSYH’ye göre artmıştı. 2002 yılının başında, TCMB gizli enflasyon hedeflemesi rejimi uygulamaya gittiklerini açıkladığında mali baskınlığa, yüksek borç

---

¹⁴² Barışık, a.g.e., s. 430.

oranının para politikalarının yürütülmesini sınırlandırması sebep oldu. Yüksek düzeydeki döviz kuru oranı, enflasyon ataleti ve bankacılık sektöründeki zayıflık para politikasının yürütülmesindeki diğer engellerdir¹⁴³.

Grafik 2.5. Dış Borç Stoku (Milyar Dolar)

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Mali baskınlıkla ilişkili olan dış borç stoku göstergesinin, Türkiye’de dış borç miktarının 1980-2012 yılları arasındaki seyri kamu kesimi ve özel sektör ayrımı yapılarak Grafik 2.5.’de verilmiştir. Grafik 2.5.’den anlaşıldığı gibi özel sektörün dış borcu 1996 yılından sonra hızla artmaya başlamıştır. Kamu sektörünün dış borcu ise düşük hızda da olsa sürekli artış halindedir. 2006 yılında ilk defa özel sektörün dış borcu, kamu sektörünün dış borcunu aşmıştır ve bu yükseliş 2012 yılına kadar da devam etmiştir.

¹⁴³ Hasan Ersel ve Fatih Özatay, “Fiscal Dominance and Inflation Targeting: Lessons From Türkiye”, **Emerging Markets Finance & Trade**, November-December, Vol. 44, No. 6, 38-51, 2008, s. 38.

2.4.2. Türkiye’de Mali Baskınlık

Türkiye ekonomisinde artan bütçe açıkları ve bu açıklar sebebiyle artan kamu borç stoku ekonominin düzgün işleyebilmesinde sorunlara neden olabilmekte ve mali baskınlığın önemini ortaya koymaktadır.

2.4.2.1. Türkiye’de Mali Baskınlığın Önemi

Türkiye gibi gelişmekte veya geçiş ekonomisi aşamasında olan ekonomilerin (ki 2008 finans krizinin Euro bölgesi bazı ülkelerde maliye ve para politikası uyumsuzluğu gibi) sorunlarının temelinde; genişletici maliye politikası uygulamalarıyla ortaya çıkan bütçe açıkları ve onların finansmanı için artan kamu borç stokunun sürdürülemez hale gelmesidir. Özellikle merkez bankası kaynaklarıyla yaratılan parasallaşma ve iç borçlanmanın ortaya çıkardığı mali baskınlık sonucunda; araç bağımsızlığına sahip olamayan merkez bankaları ve TCMB para politikalarında başarılı olamamıştır. Bu başarısızlıkları ortadan kaldıracı düzenlemelerin temelinde para politikası otoritesine, bağımsızlığının yasa ile verilmesi yatmaktadır¹⁴⁴.

Türkiye’de mali baskınlığı azaltabilmek için son yıllarda değişikliklere gidilmiş, yapısal reformlar uygulamaya geçirilmiştir. TCMB’ye araç bağımsızlığı imkanı tanınmış, istihdam edilen personelini ve şube sayılarını azaltarak kamu bankaları yeniden yapılandırılmıştır. Sermaye yeterlilik oranları artırılarak bağımsız denetleme ve düzenleme kurumları oluşturulmuştur. Kamuda personel alımları sınırlanmış, tarım sektörüne uygulanan destek programları yeniden düzenlenmiştir. Kamu sektöründe güvenilirliğin, şeffaflığın ve bütçe disiplininin yükseltilmesi için çalışmalar yapılmıştır¹⁴⁵.

---

¹⁴⁴ Resül Yazıcı ve Ayla Yazıcı, “Bağımsız Düzenleyici Denetleyici Kurumların Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılanmasında Önemi: Türkiye Örneğinden Geçiş Ekonomilerinin Alabileceği Dersler”, **International Conference on Eurasian Economies**, 589-597, 2013, s. 593.

¹⁴⁵ Tutar , a.g.e., s. 30.

TCMB'nin katkılarıyla 1987'den beri Türkiye'de para piyasaları gerek işleyiş açısından gerekse teknik alt yapı bakımından gelişmiş ülke piyasalarıyla karşılaştırılabilecek düzeydedir. Dolaylı para politikası araçlarının Türkiye'deki finansal piyasalarda etkin ve güvenli bir şekilde kullanılabilmesi söylenebilir. Gelişmiş ülke uygulamaları ile TCMB'nin kullandığı para politikası araçları ve likidite yönetiminin aynı özelliklerde olduğu görülmektedir. Hükümetlerin TCMB'nin geçmişte yaşamış olduğu olumsuzlukları da göz önünde bulundurarak, para politikalarının başarısının ve ekonomik istikrarın yapısal reform sürecine ve bütçe disiplinine bağlı olduğunu unutmamaları gerekmektedir¹⁴⁶.

Maastricht Kriterleri mali baskınlığın azaltılabilmesi için önemlidir. Buna göre, Türkiye'nin kamu kesimi açıklarının GSYH'nin %3'ünü ve toplam borç stokunun GSYH'nin %60'ını geçmemesi, kamu finansman dengesinin kurulması gerekmektedir. Özel sektörün ekonomiden dışlanmasına neden olan kamu kesimi borçlanma gereği Türkiye'de yüksektir. Bu konuda yapılan bir analizde, reel faizlerin yükselmesinin, yurtiçi tasarruf miktarında yükselme oluşturmayarak, özel sektörün oluşturduğu tasarrufları da artan kamu tasarruf açığının yutması nedeniyle kamu sektörünün ve özel sektörün yatırımlarını kısıtladığı sonucuna ulaşılmıştır¹⁴⁷.

Türk bankacılık sektöründe en sert yaşanan 2001 krizi sonrası uygulanan radikal reformlara, bağımsız düzenleyici denetleyici para politikası uygulamalarına, kamu maliyesinin de destek vermesiyle sağlanan başarı sayesinde bankacılık sektörünün finansal aracılık işlemlerinde etkinliğinin artışı rakamlara olumlu yansımaktadır¹⁴⁸.

Mali disiplin, para politikalarının etkinliği ve bankacılık sektörünün istikrarı açısından hayati öneme sahiptir. Küresel kriz öncesinde bütçe dengesi gelişmeleri sıkı mali disiplinin bir göstergesi niteliğinde olmuş, faiz dışı dengedeki olumlu tablo, finansal istikrarın güçlenmesine katkı yapmıştır¹⁴⁹.

¹⁴⁶ Resül Yazıcı ve Ayla Yazıcı, a.g.e., s. 593.

¹⁴⁷ Çolakoğlu, a.g.e., s. 24.

¹⁴⁸ Resül Yazıcı ve Ayla Yazıcı, a.g.e., s. 593.

¹⁴⁹ BDDK (2013), a.g.e., s. 10.

2.4.2.2. Türkiye’de Mali Baskınlığın Verilerle İncelenmesi

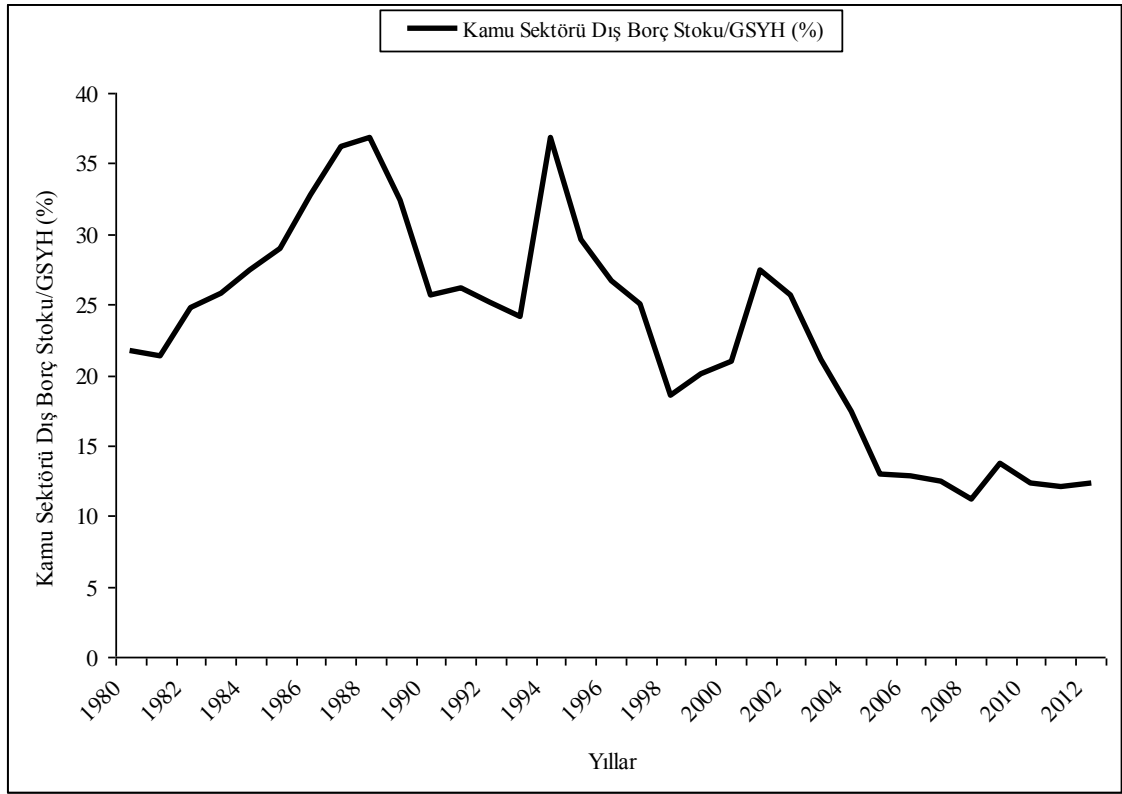
Bankacılık sektöründeki bağımsız düzenleyici, denetleyici kurumlara destek veren mali disiplin sonucunda, kamunun borçlanma ihtiyacının azalmasıyla; mali baskınlığın eski gücünü kaybetmesiyle; bankacılığın asli fonksiyonu olan özel sektöre kaynak kullandırma hizmetlerinin gelişmesi mümkün olmuştur. Bu gelişmeler:

- 2001–2012 döneminde Kredi/Mevduat Oranında yükseliş ve MDP (Menkul Değerler Portföyü) / Mevduat Oranında azalış şeklindedir. Kredi/Mevduat Oranında yükseliş mali baskınlığın azalmasının, özel sektörün dışlanmasının önlenmesine işaret eden önemli bir orandır.

- MDP (Menkul Değerler Portföyü) / Mevduat Oranında azalışta bunu desteklemektedir. Yani kamunun borçlanma talebi azaldığı için ihraç ettiği DİBS’ler (Devlet İç Borçlanma Senedi) azalmaktadır. Bu da bankaların, sadece kamuya değil özel sektörü de finanse etmeye yönelmelerine yol açmıştır. Böylece dışlama etkisiyle özel sektörün mali piyasalardan dışlandığı durum; kaynakların sadece kamuya, etkin olmayan alanlara aktığı konum; kısacası mali baskınlık azalmaktadır¹⁵⁰.

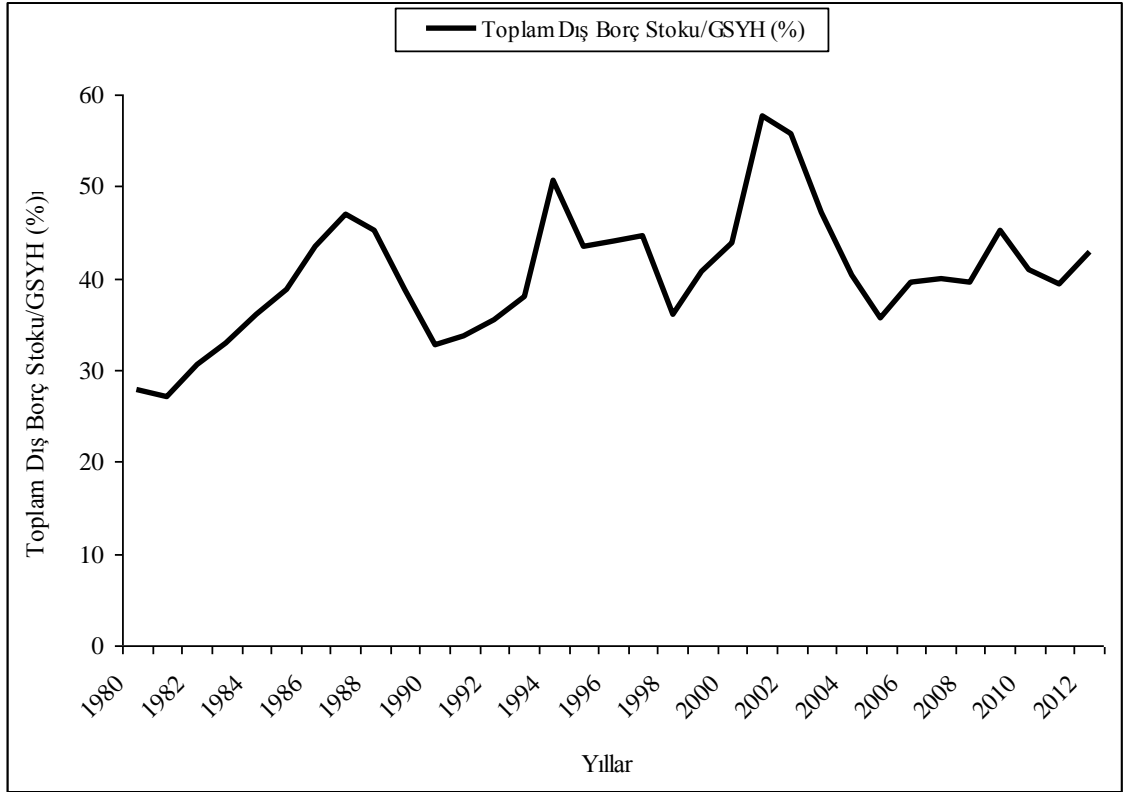
---

¹⁵⁰ Resül Yazıcı ve Ayla Yazıcı, a.g.e., s. 593.

Grafik 2.6. Kamu Sektörü Dış Borç Stokunun GSYH İçindeki Yüzdesi

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Türkiye’de kamu sektörüne ait mali baskınlığı Grafik 2.6’da 1980 yılından itibaren incelersek 1988 yılına kadar yaşanan yükselmeler, mali baskınlığın kontrol altında tutulmaya çalışılmasıyla düşüş şeklinde kendini göstermeye başlamıştır. Finansal piyasaları etkileyen 1994 krizi ve 2001 krizi mali baskınlıkta da kendini göstermiş, 2008 küresel krizi ise az da olsa bir artışa sebep olmuştur. Kriz öncesi dönemlerde yaşanan dış borç artışları, mali baskınlık olarak kendini hissettirmiştir. Ara ara yaşanan artışlara rağmen kamu sektörüne ait mali baskınlık göstergesinde 1980 yılına göre 2012 yılında düşüş görülmüştür.

Grafik 2.7. Toplam Dış Borç Stokunun GSYH İçindeki Yüzdesi

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

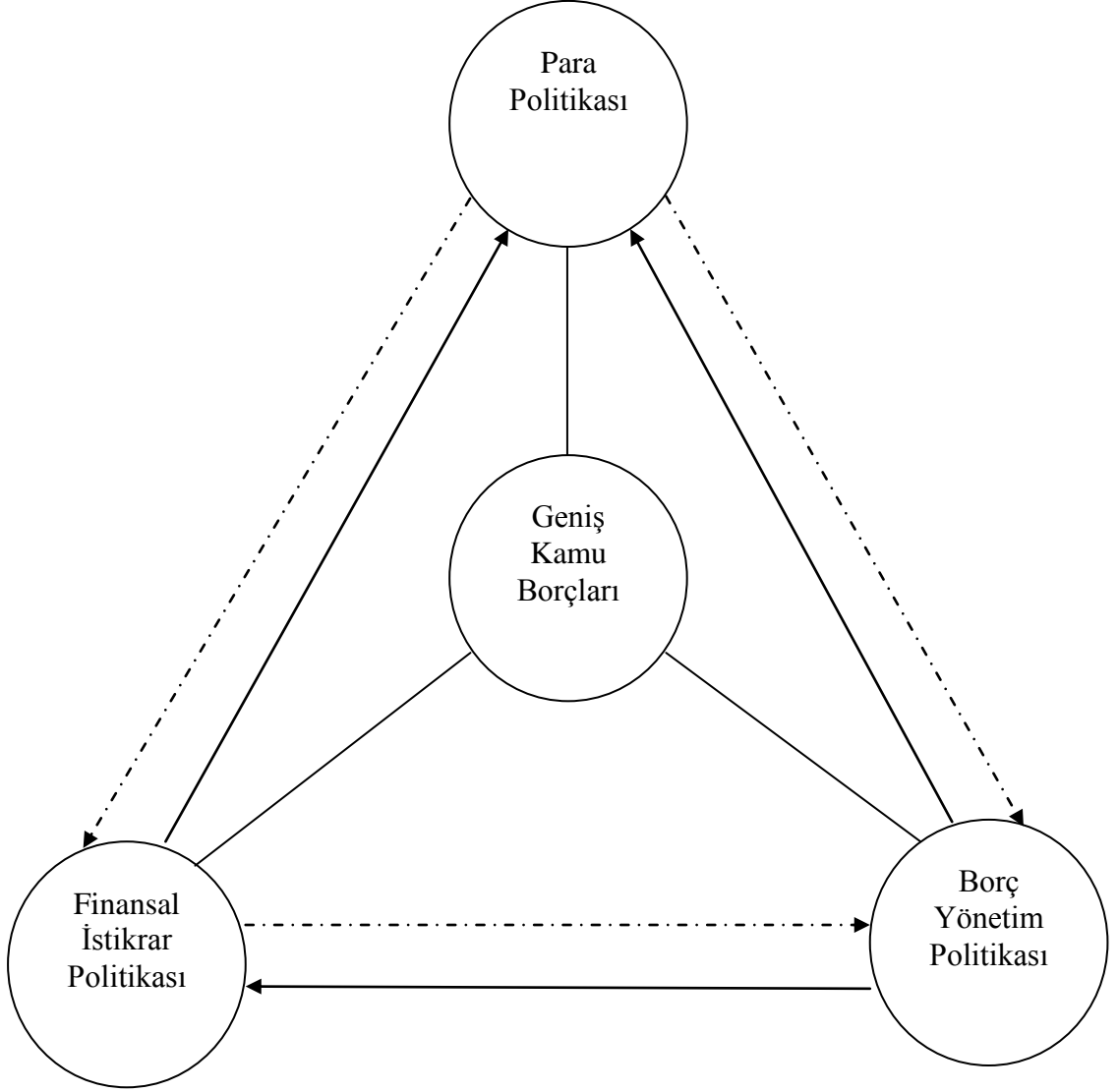
Grafik 2.7.'de görüldüğü gibi, Türkiye'nin mali baskınlığını gösteren; toplam dış borç stoku/GSYH oranı, 1980 yılından itibaren sürekli yükselen bir tablo çizerken, yaşanan düşüşlere rağmen özellikle 1994, 2000, 2001 ve 2008'de yaşanan kriz dönemleri ve öncesinde yükselmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise yaşanan düşüşlerin fazla etkili olamadığı, 1980 yılına göre yükselmenin olduğu görülmüştür.

2.5. Mali Baskınlığın Şekilleri ve Çerçevesi

Mali baskınlığın şekilleri parasal bağımlılık, mali baskınlık, dışa bağımlılık, döviz kuru baskısı ve tam baskınlık olmak üzere beş grupta toplanmıştır¹⁵¹.

¹⁵¹ Kenneth Coates ve Edwin Rivera, "Fiscal Dominance and Foreign Debt: Five Decades of Latin American Experience", *Money Affairs*, 84-103, 2004, s. 85.

Şekil 2.1. Mali baskınlık çerçevesi

Kaynak: Philip Turner, “Fiscal Dominance, The Long-Term Interest Rate and Central Banks”, **Norges Bank Occasional**, Papers No: 42, 87-160, 2011, s. 145.

Şekil 2.1.’de olduğu gibi mali baskınlığın çerçevesi ayrıntılı olarak gösterilmiştir¹⁵². Finansal istikrar politikaları, para politikaları ve borç yönetim politikaları birbirleriyle karşılıklı etkileşim içerisindedirler. Bu politikaların hepsi kamu borçlarını dolayısıyla mali baskınlığı kuşatmış durumdadırlar.

¹⁵² Philip Turner, “Fiscal Dominance, The Long-Term Interest Rate and Central Banks”, **Norges Bank Occasional**, Papers No: 42, 87-160, 2011, s. 145.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu çalışmada, regresyon ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Regresyon, değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklar. Birisi bağımsız değişken X, diğeri bağımlı değişken Y olmak üzere iki değişken arasında bir ilişki varsa ve X değişirken Y'de de buna bağlı olarak değişiyorsa bu iki değişken arasında bir ilişkinin olduğu kabul edilir. İki değişken arasındaki bu ilişki iki değişkenin birlikte değiştiği şekilde anlaşılmalıdır¹⁵³. Regresyonda birden fazla değişkenin olduğu modellere çoklu regresyon denilmektedir¹⁵⁴. Yakın olarak ilişkili fakat kavramsal olarak regresyon analizinden oldukça farklı bir analiz korelasyon analizidir. Korelasyon analizinde amaç, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesini veya gücünü ölçmektir¹⁵⁵.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada kullanılacak regresyon analizinde; üç bağımlı değişken ve on üç bağımsız değişken arasındaki ilişki üç ayrı modelde şu şekilde ifade edilmiştir;

1. MODEL:

$$A = \beta_0 + \beta_1 DÖVİZKURU + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 MEVDUAT + \beta_4 KREDİ + \beta_5 SYI + \beta_6 G01 + \beta_7 G02 + \epsilon_1$$

2. MODEL:

$$B = \beta_0 + \beta_1 DÖVİZKURU + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 MEVDUAT + \beta_4 KREDİ + \beta_5 SYI + \beta_6 AK1 + \beta_7 AK2 + \beta_8 L01 + \beta_9 G01 + \beta_{10} G02 + \epsilon_1$$

¹⁵³ Abdullah Tekin, **Temel İstatistik Dersleri**, Eğitim Yayınevi: Ankara, 2012, s. 155.

¹⁵⁴ Özkan Ünver ve Hamza Gamgam, **Uygulamalı İstatistik Yöntemler**, Siyasal Kitabevi: Ankara, 1999, s. 317.

¹⁵⁵ Fahamet Akın, **Sosyal Bilimlerde İstatistik**, Ekin Yayınevi: Bursa, 2009, s. 229.

3. MODEL:

$$C = \beta_0 + \beta_1 DÖVİZKURU + \beta_2 DEFLATÖR + \beta_3 AK1 + \beta_4 AK2 + \beta_5 K01 + \beta_6 K02 + \mathcal{E}_1$$

A, B ve C: Bağımlı değişkenler

β : Tahmin edilecek parametreler

$\mathcal{E}$: Hata terimi

Tablo 3.1. Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanımlamaları ve Kaynakları

Değişken Adı	Değişkenin Tanımlanması	Değişkenin Kaynağı
Bağımlı Değişkenler		
A	Özel sektöre ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı	WDI
B	Kamu sektörüne ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı	WDI
C	Toplam dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı	WDI
Bağımsız Değişkenler		
Makro Değişkenler		
DÖVİZKURU	Resmi döviz kuru oranı	WDI
ENFLASYON	Tüketici fiyatlarındaki yıllık yüzde değişim	WDI
DEFLATÖR	GSYH deflatöründeki yıllık yüzde değişim	WDI
Bankacılık Sektörü Spesifik Değişkenleri		
MEVDUAT	Mevduat faiz oranındaki yüzde değişim	WDI
KREDİ	Bankalar tarafından özel sektöre verilen iç krediler (GSYH'nin yüzdesi)	WDI
a) Sermaye Yeterliliği		
SY1	Özkaynakların mevduat+mevduat dışı kaynaklara oranı	TBB
b) Aktif Kalitesi		
AK1	Toplam krediler ve alacakların toplam aktiflere oranı	TBB
AK2	Duran aktiflerin toplam aktiflere oranı	TBB
c) Likidite		
L01	Likit aktiflerin toplam aktiflere oranı	TBB
d) Karlılık		
K01	Net dönem karının özkaynaklara oranı	TBB
K02	Net dönem karının ödenmiş sermayeye oranı	TBB
e) Gelir-Gider Yapısı		
G01	Faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı	TBB
G02	Toplam gelirlerin toplam giderlere oranı	TBB

Kaynak: WDI: Dünya Bankası Verileri, TBB: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

Analizde kullanılan değişkenlerin tanımlamaları ve kaynakları Tablo 3.1.'de verilmiştir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı (Evren ve Örneklem)

Bu çalışma, bankacılık sektörünün mali baskınlık üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, 1980-2012 yılları arasını kapsayan 32 yıllık veriler kullanılarak üç bağımlı ve on üç bağımsız değişken arasında regresyon ve korelasyon analizi yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Yöntem

Tabloda görüldüğü gibi, literatürde mali baskınlık oranı farklı birçok gösterge yardımıyla ifade edilmektedir.

Tablo 3.2. Mali Baskınlık Göstergeleri

Göstergeler	Makalenin İsmi
İç Borç Stoku/M2	DPT, 2003; Şiriner ve Turgay, 2007
İç Borç Stoku/GSMH	Tutar, 2005; Şiriner ve Turgay, 2007; Yılmaz, 2005; Çolakoğlu, 2002
İç Borç Stoku/M2Y	Şiriner ve Turgay, 2007; MB, 2005; DPT, 2003; Barışık, 2010
Dış Borç Stoku/GSMH	Şiriner ve Turgay, 2007
Toplam Borç Stoku/GSMH	Şiriner ve Turgay, 2007; Çolakoğlu, 2002; Çataloluk, 2009
Bütçe Açığı/GSYH	Acet; 2009; Altınışık vd. 2006; Yiğitbaş, 2009; Barışık, 2010
Bütçe Açığı/GSMH	Yılmaz, 2005
İhracat/İthalat	Şiriner ve Turgay, 2007
Dış Ticaret Açığı/GSMH	Şiriner ve Turgay, 2007
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH	Acet, 2009; Tutar, 2005; Şiriner ve Turgay, 2007; Yılmaz, 2005; Çolakoğlu, 2002; Özgen, 1999
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSYH	Dinçer, 2006
Faiz Ödemeleri/GSMH	Yılmaz, 2005
Faiz Dışı Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH	Yılmaz, 2005
Kamu Kesimi Net Borç Stoku/GSYH	Barışık, 2010; Dinçer, 2006
Kamu Kesimi Net Borç Stoku/GSMH	Tutar, 2005; Kara ve Orak, 2008

Tablo 3.2.'de daha önce yapılmış olan bazı çalışmalarda kullanılan mali baskınlık göstergeleri kaynaklarıyla birlikte verilmiştir.

3.3.1. Bağımlı Değişkenler

A: Özel sektöre ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı. Bu değişkenin verileri Dünya Bankası'ndan elde edilmiş olup şu şekilde formüle edilmiştir:

$$A = \left[\frac{\text{ÖSADBS}}{\text{GSYH}} \right] \times 100$$

A : Özel sektöre ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı

ÖSADBS : Özel sektöre ait dış borç stoku

GSYH : Gayri safi yurtiçi hasıla

A değişkeni, özel sektörün uzun dönem dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde miktarını gösterir. Özel sektörün mali baskınlığı olarak adlandırılabilir.

B: Kamu sektörüne ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı. Bu değişkenin verileri Dünya Bankası'ndan elde edilmiş olup şu şekilde formüle edilmiştir:

$$B = \left[\frac{\text{KSADBS}}{\text{GSYH}} \right] \times 100$$

B : Kamu sektöre ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı

KSADBS : Kamu sektörüne ait dış borç stoku

GSYH : Gayri safi yurtiçi hasıla

B değişkeni, kamu sektörünün uzun dönem dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde miktarını gösterir. *B* değişkeni, kamu sektörüne ait mali baskınlık olarak adlandırılabilir. Kamu sektörüne ait borç stoku birçok çalışmada mali baskınlık göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Barışık (2010), mali baskınlığın finansal serbestleşme sürecinde Türkiye'deki bankacılık sektörüne etkisinin incelendiği çalışmasında, 1989-2007 yılları arasında ekonometrik analiz yöntemiyle incelerken mali baskınlık göstergesi olarak kamu borç stokunun GSYH'ye oranını kullanmıştır. Ayrıca analizinde cari açık, bütçe açığı ve iç borç stokunun mali baskınlık göstergesi olarak analizine dahil etmiş, mali baskınlıktaki artışın iç borçlanma faiz oranlarını artırdığını ve para politikasının etkisizleştiğini söylemiştir. Mali baskınlığın ekonomideki faiz, faizle birlikte yabancı sermaye ve kur hareketliliği meydana getirerek para politikasını etkilediği sonucuna varmıştır. Bu etkileşimin faiz ve kur değişikliklerinden doğrudan etkilenen bankacılık sektörüne yansımalarının kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir¹⁵⁶.

Dinçer (2006), bankacılık sektöründe son dönemde yaşanan konsolidasyon eğiliminin analiz edildiği çalışmasında, mali baskınlığı kamu kesimi borç stokunun GSYH'ye oranlanması şeklinde göstermiştir¹⁵⁷.

Tutar (2005), Türkiye'de enflasyon ile para politikası araçları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, (B değişkeni) toplam kamu sektörü borç stokunun GSMH'ye oranını, kamu sektörü borçlanma gereğinin GSMH'ye oranını ve toplam iç borç stokunun GSMH'ye oranını mali baskınlık göstergesi olarak kullanmıştır. Türkiye'de görülen mali baskınlık değerlendirilmiş, bu çerçevede yapılan araştırma sonucunda, mali baskınlığın ortadan kaldırılmaya çalışıldığını fakat milli gelir içindeki kamu sektörü borçlarının yüksek oranlı olmasının Türkiye'deki enflasyon hedeflemesinin başarısını olumsuz etkileyebileceği sonucuna varmıştır¹⁵⁸.

Kara ve Orak (2008), enflasyon hedeflemesi rejimini esas alarak Türkiye'nin 2001 krizi sonrası enflasyon hedeflemesi tecrübesine ışık tutmayı amaçladıkları çalışmalarında, kamu net borç stokunun GSMH'ye oranlanmasını mali baskınlık göstergesi olarak kullandıklarından bu çalışmada da B değişkeni bağımsız değişken

¹⁵⁶ Barışık, a.g.e., s. 429-447.

¹⁵⁷ Ahmet Dinçer, "Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler", Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, 2006, Yayın No: 2697.

¹⁵⁸ Tutar, a.g.e., s. 1-72.

olarak kullanılmıştır. Enflasyonla mücadelede; kapsamlı bir istikrar programı ve mali reformların hayata geçirilmesinin önemini ortaya koyarak bu sayede mali baskınlığın önüne geçilebileceğini, dolayısıyla para politikası enstrümanlarından kısa vadeli faiz oranlarının etkinliğini koruyabilmesinin mümkün olacağını belirtmiştir¹⁵⁹.

C: Toplam dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı. Bu değişkenin verileri Dünya Bankası'ndan elde edilmiş olup şu şekilde formüle edilmiştir:

$$C = \left[\frac{TDBS}{GSYH} \right] \times 100$$

C : Toplam dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı

TDBS : Toplam dış borç stoku

GSYH : Gayri safi yurtiçi hasıla

C değişkeni, toplam dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde miktarını gösterir. *C* değişkeni, toplam mali baskınlık olarak adlandırılabilir. Dış borç stoku/GSMH birçok çalışmada mali baskınlık göstergesi olarak kullanılmıştır,

Şiriner ve Turgay (2007), merkez bankasının enflasyon hedeflemesindeki rolünün incelenip başarılı bir enflasyon hedeflemesi için yapılması gerekenlerin tartışıldığı çalışmalarında, mali baskınlık göstergesi olarak dış borç stoku/GSMH'yi kullanmışlardır¹⁶⁰.

Çolakoğlu (2002)'nin, enflasyon hedeflemesinin uygulanabilmesi için gerekli koşulları incelediği çalışmasında, *C* değişkeni; toplam borç stoku/GSMH, toplam iç borç stoku/GSMH, kamu kesimi borçlanma gereği/GSMH ve toplam gayri safi kamu borç stoku/GSMH mali baskınlık göstergesi olarak kullanılmıştır. Çalışmada, enflasyon

¹⁵⁹ Kara ve Orak, a.g.e., s. 1-69.

¹⁶⁰ İsmail Şiriner ve Timur Turgay, "Parasal İstikrarın Sağlanmasında Enflasyon Hedeflemesi Rejimi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Etkinliği Sorunu", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 44(509), 2007, 68-80.

hedeflemesi stratejisinin uygulanabilmesi için mali baskınlıktan kurtulunması gerektiği belirtilmiştir¹⁶¹.

3.3.2. Bağımsız Değişkenler

Çalışmanın bu alt bölümünde regresyon ve korelasyon analizine dahil edilen bağımsız değişkenlerle ilgili bilgi verilmiştir. Bağımsız değişkenler, makro değişkenler ve banka spesifik değişkenleri olarak iki kısımda ele alınmıştır.

3.3.2.1. Makro Değişkenler

DÖVİZKURU: Bu değişken, resmi döviz kuru oranı olarak ifade edilir. Değişkenin verileri Dünya Bankası'nın internet sitesinden elde edilmiştir ve kişi başına düşen dolar miktarını gösterir.

Barışık (2010), çalışmasında döviz kurunu değişken olarak almış ve ülkede var olan sistemik risk (ülke riski) nedeniyle mali baskınlık artışının faiz oranlarını artırarak yabancı sermaye çıkışına neden olacağını bunun da döviz kurlarını artıracığını söylemiştir. Döviz kurlarındaki artışın da reel efektif kurun düşmesine neden olacağını belirtmiştir. Bu etkileşimin mali baskınlığın kurlar yoluyla bankacılık kesimini etkileyeceği varsayımını desteklemiştir¹⁶².

ENFLASYON: Bu değişken, tüketici fiyatlarındaki yıllık yüzde değişimi ifade etmektedir. Değişkenin verileri Dünya Bankası'nın internet sitesinden elde edilmiştir.

Taşkın (2011), yaptığı çalışmada 1995-2009 yılları arasında Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların etkinliğini etkileyen dışsal ve içsel faktörleri belirlemeyi amaçlayarak, çalışmasında makro belirleyiciler içinde enflasyon değişkenini kullanmıştır. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, enflasyondaki

---

¹⁶¹ Çolakoğlu, a.g.e., s. 17-31.

¹⁶² Barışık, a.g.e., s. 429-447.

değişimin banka performansına istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır¹⁶³.

DEFLATÖR: Bu değişken, GSYH deflatöründeki yıllık yüzde değişimi ifade etmektedir ve verileri Dünya Bankası'ndan elde edilmiştir.

3.3.2.2. Bankacılık Sektörü Spesifik Değişkenleri

MEVDUAT: Bu değişken, mevduat faiz oranındaki yıllık yüzde değişimi ifade etmektedir. Değişkenin verileri Dünya Bankası'nın internet sitesinden elde edilmiştir.

KREDİ: Bu değişken bankalar tarafından özel sektöre verilen iç kredileri ifade etmektedir. Değişkenin verileri Dünya Bankası'nın internet sitesinden elde edilmiştir ve GSYH'nin yüzdesi şeklinde gösterilmiştir.

SY1: Bu değişken bankacılık açısından sermaye yeterliliği kapsamında değerlendirilmiştir. Özkaynaklar / (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar) şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sitesinden elde edilmiştir.

Akbulut ve Albayrak (2009), Türkiye'de mülkiyet yapısı bakımından bankaların performansının finansal bankacılık göstergeleriyle incelendiği ve mülkiyet yapılarının hangi faktörlere göre ayrıştığını inceledikleri çalışmalarında, SY1 değişkenini bankacılık göstergelerinden sermaye yeterliliği kapsamında değerlendirmişler ve bu değişkene göre yabancı bankaların özel bankalara; özel bankaların da kamu bankalarına göre daha iyi bir performansa sahip olduklarını saptamışlardır¹⁶⁴.

AKI: Bu değişken bankacılık açısından aktif kalitesi kapsamında değerlendirilmiştir. Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sitesinden elde edilmiştir.

¹⁶³ Taşkın, a.g.e., s. 289-298.

¹⁶⁴ Akbulut ve Albayrak, a.g.e., s. 27-40.

Artar ve Sarıdoğan (2012), küresel finansal krizin Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün finansal yapısı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarında, AK1 değişkenini bankacılık sisteminin mali rasyolarında aktif kalitesi altında göstermişlerdir. Bu çalışmada 2008-2010 yılları arası verileri incelenmiş AK1 değişkeninin 2009 yılında krizin devam eden etkileri nedeniyle düşüş gösterdiğini belirtmişlerdir¹⁶⁵.

AK2: Bu değişken de bankacılık açısından aktif kalitesi kapsamında değerlendirilmiştir. Duran Aktifler / Toplam Aktifler şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sitesinden elde edilmiştir.

Akbulut ve Albayrak (2009), finansal göstergelerle mevduat bankalarının etkinliğinin mülkiyet yapısına göre incelendiği çalışmalarında, AK2 değişkenini aktif kalitesi göstergelerinde göstererek; kamu, özel ve yabancı bankaların duran aktiflerinin toplam aktiflerine oranını yıllara göre vermiştir. Bu göstergelere göre kamu bankalarının daha türdeş bir yapı sergilediğini yabancı ve özel bankaların daha türdeş olmayan bir yapı sergilediklerini belirtmişlerdir¹⁶⁶.

Tiryaki ve Yılmaz (2012), 1990-2010 yılları arasında Türkiye üzerine yaptıkları çalışmalarında bankacılık düzenlemeleriyle finansal istikrar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmada, finansal istikrar endeksi oluşturulmuş ve AK2 değişkeni aktif kalitesi içerisinde bu endekse dahil edilmiştir. Araştırma dönemi 1990-2010 yılları arasındaki finansal istikrarın seyri çalışmada gösterilmiştir¹⁶⁷.

Artar ve Sarıdoğan (2012), finansal krizin Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün finansal yapısı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarında, AK2 değişkenini bankacılık sisteminin mali rasyolarında aktif kalitesi altında göstermişlerdir. Bu çalışmada 2008-2010 yılları arası verileri incelenmiş AK2 değişkeninin 2008 ve

¹⁶⁵ Artar ve Sarıdoğan, a.g.e., s. 1-17.

¹⁶⁶ Akbulut ve Albayrak, a.g.e., s. 27-40.

¹⁶⁷ Göksel Tiryaki ve Ahmet Yılmaz, "Bankacılık Düzenlemeleri ile Finansal İstikrar İlişkisi: 1990 -2010 Türkiye Deneyimi", **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 32(1), 2012, s. 69-94.

2009 yıllarında da krizin devam eden etkileri nedeniyle durakladığını ve 2010 yılında düşüş gösterdiğini belirtmişlerdir¹⁶⁸.

L01: Bu değişken bankacılık açısından likidite kapsamında değerlendirilmiştir. Likit Aktifler / Toplam Aktifler şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sitesinden elde edilmiştir.

Akbulut ve Albayrak (2009), finansal göstergelerle mevduat bankalarının etkinliğinin mülkiyet yapısına göre incelendiği çalışmalarında, *L01* değişkenini likidite göstergelerinde belirterek; genel ortalama değerler bakımından yabancı bankaların likidite düzeylerinin özel bankalara; özel bankaların likidite düzeylerinin de kamu bankalarına göre daha iyi bir düzeyde olduğunu göstermişlerdir¹⁶⁹.

Doğru (2011), seçilen bir bankanın karlılığa dayalı performansının karlılığın belirleyicileri analiziyle örnek olarak incelendiği çalışmada, *L01* değişkenini bağımsız değişken olarak almış ve çoklu regresyon analizinde kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, *L01* bağımsız değişkeni ile ROE bağımlı değişkeni arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür¹⁷⁰.

Artar ve Sarıdoğan (2012), finansal krizin Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün finansal yapısı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarında, *L01* değişkenini bankacılık sisteminin mali rasyolarında likidite kapsamında göstermişlerdir. Türkiye ekonomisinin 2001 dönemindeki yapılandırma sonrasında mali yapısının güçlendiğini ve bu krizde çok etkilenmediğini savunmuşlardır. *L01* değişkeninin de bu dönemde artmaya devam ettiğini göstermişlerdir¹⁷¹.

Tiryaki ve Yılmaz (2012), finansal istikrar ile bankacılık düzenlemeleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, 1990-2010 yılları arasında Türkiye üzerinde çalışma yapmışlardır. Bu dönem, bankacılık düzenlemelerinden olan likidite yeterliliği

¹⁶⁸ Artar ve Sarıdoğan, a.g.e., s. 1-17.

¹⁶⁹ Akbulut ve Albayrak, a.g.e., s. 27-40.

¹⁷⁰ Cengiz Doğru, "Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması", **Maliye Finans Yazıları**, (91), 2011, s. 47-75.

¹⁷¹ Artar ve Sarıdoğan, a.g.e., s. 1-17.

yani L01 değişkeni ile finansal istikrar arasında ekonometrik bir model kurularak incelenmiştir. Çalışmada, finansal istikrar açısından bankaların likit varlıklarının artırılması gibi düzenleme araçlarının politika otoritelerince ihmal edilemeyecek uygulamalar olduğu sonucuna varılmıştır¹⁷².

K01: Bu değişken bankacılık açısından karlılık kapsamında değerlendirilmiştir. Net Dönem Karı / Özkaynaklar şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sitesinden elde edilmiştir. K01 değişkeni özkaynak karlılığı (ROE) olarak da adlandırılır.

Akbulut ve Albayrak (2009), finansal göstergelerle mevduat bankalarının etkinliğinin mülkiyet yapısına göre incelendiği çalışmalarında, K01 değişkenini bankacılık göstergelerinden karlılık başlığı altında vermişler, ayrıştırımda kullanılan karlılık göstergelerinin bu ayrıma anlamlı katkı sağlayamadığı sonucuna varmışlardır¹⁷³.

Artar ve Sarıdoğan (2012), finansal krizin Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün finansal yapısı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarında, K01 değişkenini bankacılık sisteminin mali rasyolarında karlılık kapsamında göstermişlerdir. Bu çalışmada 2008-2010 yılları arası verileri incelenmiş K01 değişkeninin küresel finansal kriz nedeniyle artış gösterdiği sonucuna varılmıştır¹⁷⁴.

Doğru (2011), çalışmasında, karlılığın belirleyicileri analizinde örnek olarak seçilen orta ölçekli bir bankanın karlılığa dayalı performansını incelemiş, bu inceleme için de SAS Programı ile Çoklu Regresyon Analizi ve Regresyon Analizi ile Autoregressive Errors yöntemleri kullanılarak karlılığın belirleyicileri bulunmaya çalışılmıştır. K01 değişkenini bağımlı değişken olarak analizinde kullanmıştır. Özkaynak karlılığı K01 değişkeni analizde bağımlı değişken olarak ele alınmış, bağımsız değişkenlerle arasındaki ilişki incelenmiştir¹⁷⁵.

¹⁷² Tiryaki ve Yılmaz, a.g.e., s. 69-94.

¹⁷³ Akbulut ve Albayrak, a.g.e., s. 27-40.

¹⁷⁴ Artar ve Sarıdoğan, a.g.e., s. 1-17.

¹⁷⁵ Doğru, a.g.e., s. 47-75.

Tiryaki ve Yılmaz (2012), 1990-2010 yılları arasında Türkiye’de bankacılık düzenlemeleri ile finansal istikrar ilişkisini inceledikleri çalışmada, K01 değişkenini bankacılık düzenlemelerinden karlılık kapsamında ele almışlar ve bu değişkenle finansal istikrar arsında ekonometrik model aracılığıyla kısa ve uzun dönem ilişkilerini incelemişlerdir. Çalışmada, bankacılık düzenleme aracı olarak değerlendirdikleri K01 değişkeninin finansal istikrara uzun dönemde pozitif yönde etkide bulunduğunu saptamışlardır¹⁷⁶.

İskenderoğlu vd. (2012), ticari bankaların aldıkları bazı kararlarla, bu kararların bankalarının karlılığına etkilerini analiz etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, bazı bankaların belirli dönemlerinin verileriyle Arellano-Bover/Blundell-Bond sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) analizi yapmışlardır. Türk Bankacılık Sisteminde K01 değişkenini de karlılık ölçütü olarak göstererek, karlılıkta etkili faktörler tespit edilmiş, K01 değişkeni bağımlı ve bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada; büyümenin karlılıkta pozitif etkisinin olduğu, sermaye yapısıyla alakalı verilerin banka karlılığında olumsuz etkisi olduğu ve banka karlılığının kalıcı olduğu sonuçlarına varmışlardır¹⁷⁷.

Taşkın (2011), Türkiye’de ticari bankaların performanslarını etkileyen faktörleri araştırdığı çalışmasında, 1995-2009 yılları arasında faaliyette bulunan bankaları incelemiştir. Taşkın (2011), bu çalışmasında yöntem olarak panel veri analizi kullanmış, performans ölçütü olarak da diğer değişkenler yanında K01 değişkenini de özkaynak karlılığı olarak analizine dahil etmiştir. Sonuçta, banka performansını açıklamada makroekonomik faktörlerden daha çok mikro faktörlerin etkili olduğunu saptamıştır¹⁷⁸.

Yıldız (2010), işletme performansının ölçümü üzerine bankacılık sektöründe yaptığı araştırmada, işletme performansının ölçüm yöntemi olarak subjektif ve objektif kriterlerle incelemede bulunmuştur. Özsermaye karlılığını (ROE), yani K01 değişkenini

¹⁷⁶ Tiryaki ve Yılmaz, a.g.e., s. 69-94.

¹⁷⁷ İskenderoğlu ve diğerleri, a.g.e., s. 291-311.

¹⁷⁸ Taşkın, a.g.e., s. 289-298.

objektif kriterler içerisinde göstermiş, objektif kriterler içinde en önemli değişkenlerden biri olduğu sonucuna varmıştır¹⁷⁹.

K02: Bu değişken de bankacılık açısından karlılık kapsamında değerlendirilmiştir. Net Dönem Karı / Ödenmiş Sermaye şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sitesinden elde edilmiştir.

Akbulut ve Albayrak (2009), mülkiyet yapısına göre mevduat bankalarının etkinliğinin finansal göstergelerle incelendiği çalışmalarında K02 değişkenini bankacılık göstergelerinden karlılık başlığı altında vermişler, adımsal çoklu diskriminant analizi sonuçlarına göre de ayrıştırmada kullanılan karlılık göstergelerinin bu ayrıma anlamlı katkı sağlayamadığını belirlemişlerdir¹⁸⁰.

G01: Bu değişken bankalar açısından gelir-gider yapısı içinde değerlendirilmiştir. Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sitesinden elde edilmiştir.

Artar ve Sarıdoğan (2012), finansal krizin Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün finansal yapısı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarında, faiz geliri/faiz gideri kalemini, bankacılık sisteminde gelir-gider kalemleri içinde göstermişlerdir Bu çalışmada G01 değişkenini, 2009 yılında önceki yıla göre yükseldiği, 2010 yılında ise düşüş yaşandığı gösterilmiştir¹⁸¹.

Akbulut ve Albayrak (2009), adımsal çoklu diskriminant analizi kullanarak Türkiye'de mülkiyet yapısı açısından bankaların etkinliğini ve bu yapıların neye göre ayrıştığını inceledikleri çalışmalarında, G01 değişkenini bankacılık göstergelerinden gelir-gider yapısı başlığı altında vermişlerdir. Bu çalışmada, yabancı bankaların; özel ve kamu bankalarına göre G01 göstergesine göre daha yüksek bir performansa sahip olduklarını saptamışlardır¹⁸².

¹⁷⁹ Sebahattin Yıldız, "İşletme Performansının Ölçümü Üzerine Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma", **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, (36), 2010, 179-193.

¹⁸⁰ Akbulut ve Albayrak, a.g.e., s. 27-40.

¹⁸¹ Artar ve Sarıdoğan, a.g.e., s. 1-17.

¹⁸² Akbulut ve Albayrak, a.g.e., s. 27-40.

Tiryaki ve Yılmaz (2012), Türkiye’de bankacılık düzenlemeleri ile finansal istikrar ilişkisini inceledikleri çalışmada, 1990-2010 yılları arasını ekonometrik bir model kurarak incelemiştir. G01 değişkenini karlılık grubunda finansal istikrar endeksi alt bileşenlerinde göstermişlerdir. Çalışmada, Türk bankacılık sisteminin 2001 krizi sonrasında sermaye yeterliliği açısından arzu edilen seviyelere ulaştığını ayrıca G01 değişkeninin finansal istikrara uzun dönemde pozitif yönde etkide bulunduğunu göstermişlerdir¹⁸³.

G02: Bu değişken bankalar açısından gelir-gider yapısı içinde değerlendirilmiştir. Toplam Gelirler / Toplam Giderler şeklinde tanımlanmıştır. Değişkenin verileri Türkiye Bankalar Birliği’nin internet sitesinden elde edilmiştir.

Akbulut ve Albayrak (2009), mevduat bankalarının etkinliğinin mülkiyet yapısına göre incelendiği çalışmalarında G02 değişkenini bankacılık göstergelerinden gelir-gider yapısı kapsamında göstermişlerdir. Bu çalışmalarında, adımsal çoklu diskriminant analizi yöntemini kullanmışlar, analiz sonuçlarına göre de ayrıştırma kullanılan G02 değişkenine göre, kamu ve özel sermayeli bankalara göre yabancı sermayeli bankaların daha yüksek bir etkinliğe sahip olduklarını belirtmişlerdir¹⁸⁴.

---

¹⁸³ Tiryaki ve Yılmaz, a.g.e., s. 69-94.

¹⁸⁴ Akbulut ve Albayrak, a.g.e., s. 27-40.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUM

4.1. Verilerin Analizi

Tablo 4.1.'de tanımlamaları yapılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin 1980-2012 yılları arasındaki 32 yıllık veriler SPSS paket programı kullanılarak çoklu regresyon analizi yapılmıştır¹⁸⁵. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında çoklu korelasyon SAS paket programı kullanılarak yapılmıştır¹⁸⁶. Çoklu korelasyonda, 0.75-1.00 arasındaki değerler yüksek derecede ilişkili olarak adlandırılmıştır.

4.2. Bulgular ve Yorum

Özel sektör ve kamu sektörünün ekonomideki ağırlıklarının ve bunları etkileyen değişkenlerin ayrı incelendiği analizde toplam 16 değişken kullanılmıştır.

---

¹⁸⁵ SPSS, 1968. SPSS Inc., User's Guide: Version 11.5 Ed., SPSS Institute Inc.

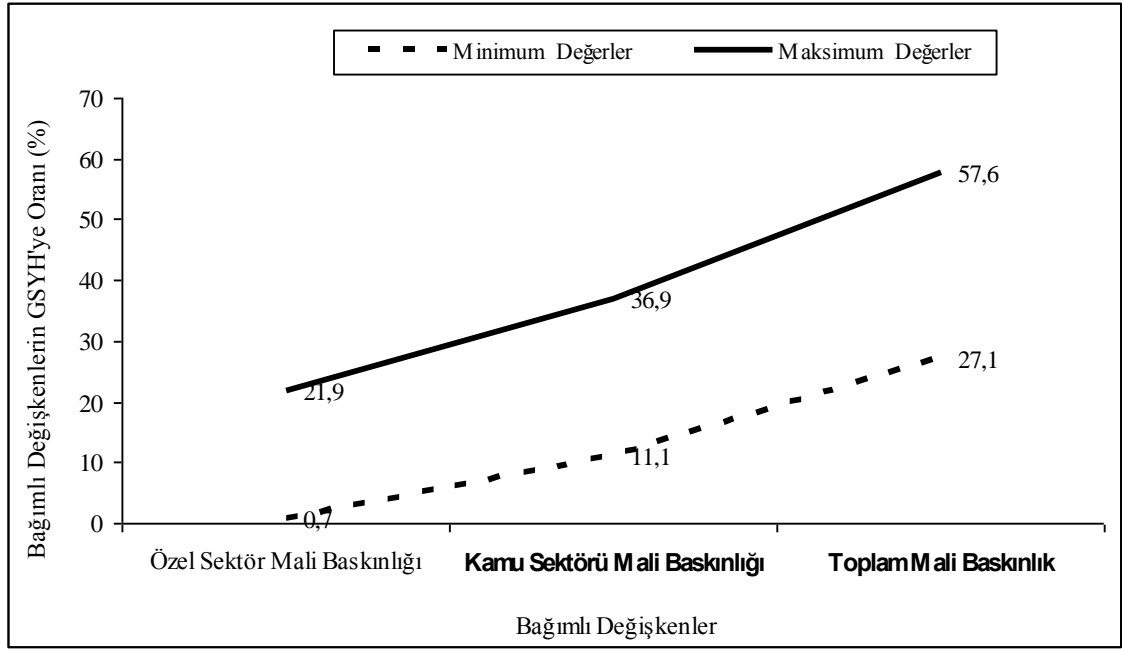
¹⁸⁶ SAS, 1989. SAS Institute, Inc.SAS/STAT User's Guide: Version 6.0 Ed., SAS Institute Inc., Cary,NC.

Tablo 4.1. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Ortalama	Standart Hata	Minimum Değerler	Maksimum Değerler
Özel sektöre ait dış borç stoku/GSYH (%)*	7,96364	6,99691	0,70	21,90
Kamu sektörüne ait dış borç stoku/GSYH (%)*	22,98182	7,65414	11,10	36,90
Toplam dış borç stoku/GSYH (%)*	40,43636	6,90769	27,10	57,60
Resmi döviz kuru	0,58182	0,69303	0,00	1,80
Tüketici fiyatları enflasyonu (yıllık %)	46,80606	30,86987	6,30	110,20
GSYH deflatörü (yıllık %)	46,53939	33,16566	5,30	138,00
Mevduat faiz oranı (%)	45,92424	23,56852	8,00	87,80
Bankalar tarafından özel sektöre verilen iç krediler	22,45152	10,19256	13,60	54,40
Özkaynaklar / (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar)	12,76970	3,02329	7,00	18,90
T.Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	43,05152	8,54115	24,60	59,20
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	7,29394	5,41543	2,30	33,60
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	39,16364	7,89714	27,30	57,30
Net Dönem Karı / Özkaynaklar	23,29394	31,59303	-89,80	64,30
Net Dönem Karı / Ödenmiş Sermaye	44,95455	37,50568	-71,90	119,00
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	148,61515	27,10692	109,60	204,20
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	121,30909	16,32330	95,80	157,20

*: Bağımlı değişkenler

Tablo 4.1.'de analizde kullanılmış olan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ortalama, standart hata, minimum ve maksimum değerleri verilmiştir.

Grafik 4.1. Bağımlı Değişkenlerin Minimum ve Maksimum Değerleri

Kaynak: Dünya Bankası (WDI).

Analizde kullanılan bağımlı değişkenlerin 1980-2012 yılları arasındaki verilerine göre oluşturulan Grafik 4.1.'de, özel sektörün mali baskınlığının kamu sektörü mali baskınlığından daha düşük çıktığı görülmektedir. Grafikte görüldüğü gibi mali baskınlık yıllar itibariyle yükselmektedir. Özel sektör mali baskınlığının kamu sektörü mali baskınlığından daha düşük çıkmasının sebebi 1980-2005 yılları arasında kamu sektörünün ekonomideki ağırlığı daha fazla iken, 2006 yılı itibariyle özel sektör ekonomideki ağırlığını artırmaya başlamıştır.

Çalışmada bağımsız değişkenlerin A, B ve C değişkenleri olan sırasıyla özel sektöre ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı, kamu sektörüne ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı ve toplam dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı üzerindeki etkisi ve yönü regresyon analizi ile Tablo 4.2.'de verilmiştir.

Tablo 4.2. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Regresyon Sonuçları

	Bağımlı Değişkenler		
	A	B	C
Bağımsız Değişkenler	9,297	-14,555	3,927
	<i>1,474</i>	<i>2,747</i>	<i>1,835</i>
	[0,000]*	[0,000]*	[0,042]**
	-0,002	0,152	
	<i>0,038</i>	<i>0,042</i>	-
	[0,956]	[0,001]*	
			0,007
			<i>0,038</i>
			[0,846]
		0,067	-0,127
		<i>0,034</i>	<i>0,051</i>
		[0,059]***	[0,020]**
		0,124	0,441
		<i>0,070</i>	<i>0,155</i>
		[0,091]***	[0,009]*
		-0,636	-0,323
		<i>0,356</i>	<i>0,389</i>
		[0,086]***	[0,415]
			-0,071
			<i>0,203</i>
		[0,729]	
		0,970	
		<i>0,196</i>	
		[0,000]*	
		0,535	
		<i>0,204</i>	
		[0,016]**	
		-0,203	
		<i>0,105</i>	
		[0,065]***	
		0,219	
		<i>0,077</i>	
		[0,009]*	
	0,012	-0,243	
	<i>0,045</i>	<i>0,051</i>	
	[0,789]	[0,000]*	
	0,067	0,436	
	<i>0,120</i>	<i>0,158</i>	
	[0,580]	[0,011]**	
R ²	0,885	0,902	0,648
F-değeri	27,433	20,338	7,988

Tabloda bold semboller katsayıları, italik semboller standart sapmaları ve köşeli patanteli semboller anlamlılık düzeylerini göstermektedir. *, ** ve *** sembolleri sırasıyla; % 1, % 5 ve % 10'u göstermektedir.

Tablo 4.2.'de modele bağımlı değişkenler olarak dahil edilen A, B ve C değişkenleri; bağımsız değişkenler, makro ve bankacılık sektörü spesifik değişkenlerinin tümü ile analiz edilmiştir. ENFLASYON, G01 ve G02 bağımsız

değişkenleri ile; A bağımlı değişkeni olarak modelde kullanılan, özel sektöre ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı arasında istatistiksel olarak anlamsız bir sonuca ulaşılmıştır. DÖVİZKURU makro değişkeni, A bağımlı değişkeninde %1’de anlamlı ve DÖVİZKURU makro değişkenindeki %1’lik artış A değişkeni üzerinde 9,297’lik bir artışa yol açmaktadır. MEVDUAT bankacılık sektörü spesifik değişkeni, A bağımlı değişkeninde %10’da anlamlı ve MEVDUAT değişkenindeki %1’lik bir artış A değişkeni üzerinde 0,067’lik bir artışa sebep olmaktadır. KREDİ bankacılık sektörü spesifik değişkeni, A bağımlı değişkeninde %10’da anlamlı ve KREDİ değişkenindeki %1’lik artış A değişkeni üzerinde 0,124’lük bir artışa yol açmaktadır. SY1 banka spesifik değişkeni, A bağımlı değişkeninde %10’da anlamlı ve SY1 banka spesifik değişkenindeki %1’lik bir artış A değişkeni üzerinde zıt yönlü bir etkide bulurarak 0,636’lık bir azalışa neden olmaktadır. Sonuç olarak; A bağımlı değişkenini DÖVİZKURU, MEVDUAT ve KREDİ bağımsız değişkenleri pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemektedir.

B bağımlı değişkeni olarak modele dahil edilen kamu sektörüne ait dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payının, bağımsız değişkenler olan makro ve bankacılık sektörü spesifik değişkenleriyle yapılan analizinde; SY1 ve AK1 bağımsız değişkenlerinin, B bağımlı değişkeni üzerinde istatistiksel olarak anlamsız bir sonuca ulaşılmıştır. DÖVİZKURU, ENFLASYON, KREDİ, AK2, G01 VE G02 bağımsız değişkenleri, B bağımlı değişkeninde %1’de anlamlı, MEVDUAT ve L01 bağımsız değişkenleri %5’te anlamlı çıkmıştır. DÖVİZKURU, MEVDUAT ve G01 bağımsız değişkenleriyle B bağımlı değişkeni arasında zıt yönlü bir anlam ilişkisi ortaya çıkmıştır. Bu bağımsız değişkenlerdeki %1’lik bir artış B bağımlı değişkeninde sırasıyla 14,555, 0,127, 0,243’lük bir azalışa neden olmuştur. ENFLASYON bağımsız değişkenindeki %1’lik bir artış B bağımlı değişkeninde 0,152’lik bir artışa sebep olmuştur. KREDİ bankacılık sektörü spesifik değişkenindeki %1’lik bir artış B bağımlı değişkeninde 0,441’lik bir artışa neden olduğu gözlenmiştir. AK2 bankacılık sektörü spesifik değişkenindeki %1’lik bir artış B bağımlı değişkeninde 0,970’lik bir artışa yol açmıştır. L01 bankacılık sektörü spesifik değişkenindeki %1’lik bir artış B bağımlı değişkeninde 0,535’lik bir artış meydana getirmiştir. G02 bankacılık sektörü spesifik değişkenindeki %1’lik bir artış ise B bağımlı değişkeninde 0,436’lık bir artış

oluşturmuştur. Sonuç olarak B bağımlı değişkenini ENFLASYON, KREDİ, AK2, L01 ve G02 bağımsız değişkenleri pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemektedir.

C bağımlı değişkeni olarak modele dahil edilen toplam dış borç stokunun GSYH içindeki yüzde payı değişkeninin, bağımsız değişkenleri oluşturan makro ve bankacılık sektörü spesifik değişkenleriyle yapılan analizinde; DEFLATÖR bağımsız değişkeninin C bağımlı değişkeni üzerinde istatistiksel olarak anlamsız bir sonuca ulaşılmıştır. DÖVİZKURU ve AK2 bağımsız değişkenleri; C bağımlı değişkeni üzerinde %5'te anlamlı, AK1 ve K01 bağımsız değişkenleri; C bağımlı değişkeni üzerinde %10'da anlamlı çıkmıştır. K02 bağımsız değişkeninin C bağımlı değişkeni üzerindeki etkisi istatistiksel olarak %1'de anlamlı bulunmuştur. DÖVİZKURU makro değişkenindeki her %1'lik artış C bağımlı değişkeninde 3,927'lik, AK2 ve K02 banka spesifik değişkenlerindeki her %1'lik artış C bağımlı değişkeninde sırasıyla 0,578'lik ve 0,219'lük artışa sebep olduğu gözlenmiştir. AK1 bankacılık sektörü spesifik değişkenindeki her %1'lik artış C bağımlı değişkeninde 0,246'lık ve K01 bankacılık sektörü spesifik değişkenindeki her %1'lik artış C bağımlı değişkeninde 0,203'lük bir azalışa neden olmuştur. Sonuç olarak C bağımlı değişkenini DÖVİZKURU, AK2, ve K02 bağımsız değişkenleri pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemektedir.

Tablo 4.3. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	*A	*B	*C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R
*A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
*B	-0,77*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
*C	0,40**	0,23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
D	0,89*	-0,76*	0,37**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
E	-0,56*	0,64*	0,01	-0,72*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
F	-0,52*	0,57*	-0,03	-0,69*	0,94*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G	-0,35**	0,60*	0,29	-0,55*	0,73*	0,75*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
H	0,65*	-0,63*	0,05	0,62*	-0,58*	-0,55*	-0,51*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
I	0,46*	-0,52*	0,03	0,66*	-0,65*	-0,61*	-0,56*	0,47*	-	-	-	-	-	-	-	-
K	0,04	-0,32	-0,55*	-0,01	0,25	-0,24	-0,53*	0,64*	0,15	-	-	-	-	-	-	-
L	-0,04	0,35**	0,52*	-0,06	0,30	0,27	0,48*	-0,44**	-0,45*	-0,68*	-	-	-	-	-	-
M	0,52*	-0,35**	0,40**	0,68*	-0,46*	-0,46*	-0,31	0,11	0,72*	-0,35**	-0,15	-	-	-	-	-
N	-0,42**	0,27	-0,36**	-0,44**	0,27	0,31	0,10	-0,05	0,11	0,42**	-0,60*	-0,06	-	-	-	-
O	-0,29	0,23	-0,19	-0,32	0,22	0,25	0,11	0,07	0,21	0,39**	-0,57*	0,05	0,95*	-	-	-
P	0,67*	-0,71*	0,05	0,71*	-0,36**	-0,36**	-0,51*	0,61*	0,56*	0,28	-0,27	0,47*	-0,05	0,05	-	-
R	0,72*	-0,69*	0,15	0,84*	-0,70*	-0,66*	-0,64*	0,68*	0,85*	0,26	-0,44**	0,71*	0,04	0,16	0,81*	-

A: Özel sektöre ait dış borç stoku/GSYH (%), B: Kamu sektörüne ait dış borç stoku/GSYH (%), C: Toplam dış borç stoku/GSYH (%), D: Resmi döviz kuru, E: Tüketici fiyatları enflasyonu (yıllık %), F: GSYH deflatörü (yıllık %), G: Mevduat faiz oranı (%), H: Bankalar tarafından özel sektöre verilen iç krediler (GSYH'nin %'si), I: Özkaynaklar/(Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar), K: T.Krediler ve Alacaklar/Toplam Aktifler, L: Duran Aktifler/Toplam Aktifler, M: Likit Aktifler/Toplam Aktifler, N: Net Dönem Karı /Özkaynaklar, O: Net Dönem Karı/Ödenmiş Sermaye, P Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri, R: Toplam Gelirler/Toplam Giderler, *A, *B ve *C: Bağımlı Değişkenler

Tablo 4.3.'de görüldüğü gibi, özel sektör mali baskınlığının resmi döviz kuru ile önemli ve olumlu yönde ($r=0,89^*$); kamu sektörü mali baskınlığının resmi döviz kuru ile önemli ve olumlu yönde ($r=-0,76^*$); resmi döviz kurunun toplam gelirler/toplam giderler ile önemli ve olumlu yönde ($r=0,84^*$); tüketici fiyatları enflasyonun GSYH deflatörü ile önemli ve olumlu yönde ($r=0,94^*$); GSYH deflatörünün mevduat faiz oranı ile önemli ve olumlu yönde ($r=0,75^*$); sermaye yeterliliği değişkeninin toplam gelirler/toplam giderler ile önemli ve olumlu yönde ($r=0,85^*$); net dönem karı/özkaynakların net dönem karı/ödenmiş sermaye ile önemli ve olumlu yönde ($r=0,95^*$); faiz gelirleri/faiz giderlerinin toplam gelirler/toplam giderler ile önemli ve olumlu yönde ($r=0,81^*$) yüksek oranda ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan çoklu korelasyon analizi sonucunda, özel sektör mali baskınlığı ile resmi döviz kuru arasında, resmi döviz kuru ile toplam gelirler/toplam giderler arasında,

tüketici fiyatları enflasyonu ile GSYH deflatörü arasında, GSYH deflatörü ile mevduat faiz oranı arasında, sermaye yeterliliği değişkeni ile toplam gelirler/toplam giderler arasında, net dönem karı/öz kaynaklar ile net dönem karı/ödenmiş sermaye arasında, faiz gelirleri/faiz giderleri ile toplam gelirler/toplam giderler arasında yüksek oranda pozitif yönlü bir ilişki varken; kamu sektörü mali baskınlığı ile resmi döviz kuru arasında ise yüksek oranda negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

4.3. Sonuç ve Öneriler

Literatürde bankacılık sektörünün, mali baskınlık üzerindeki etkisi çok çalışılmış bir konu değildir. Bu çalışma, bankacılık sektörünün, mali baskınlık üzerindeki etkilerini belirlemeye yöneliktir. Regresyon analizi kullanılarak bankacılık sektörünün bağımsız değişkenlerinin, mali baskınlık olarak kabul edilen bağımlı değişkenler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Analizde; özel sektör mali baskınlığı, kamu sektörü mali baskınlığı, Türkiye'nin toplam mali baskınlığı, bağımlı değişkenler olarak kabul edilmiştir. Resmi döviz kuru, tüketici fiyatları enflasyonu ve GSYH deflatörü makro değişkenler adıyla bağımsız değişkenler olarak alınmıştır;; mevduat faiz oranı, bankalar tarafından özel sektöre verilen iç krediler, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, karlılık ve gelir-gider yapısı değişkenleri bankacılık sektörü spesifik değişkenleri adı altında bağımsız değişkenler olarak analize dahil edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre; tüketici fiyatları enflasyonunun ve banka gelir-gider yapısı değişkenlerinin, özel sektör mali baskınlığına etkisi bulunamamıştır. Sermaye yeterliliği değişkeninin özel sektör mali baskınlığına etkisi anlamlı ve negatif yönde olmuştur. Döviz kuru, mevduat faiz oranı ve kredi değişkenlerinin etkisi ise anlamlı ve pozitif yönlü olmuştur.

Bankacılıkta sermaye yeterliliği değişkeninin kamu sektörü mali baskınlığına etkisi bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Döviz kuru ve mevduat değişkenlerinin kamu sektörü mali baskınlığına istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir etkisi bulunduğu; tüketici fiyatları enflasyonu, kredi, bankanın aktif kalitesi, likiditesi ve gelir-

gider yapısı değişkenleriyle ilişkisinin ise anlamlı ve pozitif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

GSYH deflatörü bağımsız değişkeninin; Türkiye'nin toplam mali baskınlığına etkisi saptanmamıştır. Döviz kuru, banka aktif kalitesi ve karlılığın; toplam mali baskınlık üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu bulunmuştur. Banka aktif kalitesi ve karlılığının başka birer değişkenlerinin ise toplam mali baskınlık üzerinde etkisi anlamlı ve negatif yönlüdür.

Korelasyon analizi sonucuna göre; özel sektör mali baskınlığı ile resmi döviz kuru arasında, resmi döviz kuru, sermaye yeterliliği değişkeni ve faiz gelirleri/faiz giderleri ile toplam gelirler/toplam giderler arasında, tüketici fiyatları enflasyonu ve mevduat faiz oranı ile GSYH deflatörü arasında, net dönem karı/özkaynaklar ile net dönem karı/ödenmiş sermaye arasında yüksek oranda artan bir ilişki varken; kamu sektörü mali baskınlığı ile resmi döviz kuru arasında ise yüksek oranda azalan bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Analiz sonuçları gözönünde bulundurulduğunda özel sektörün ekonomideki ağırlığının artırılabilmesi için bankalar; mevduat faiz oranlarını ve özel sektöre verilen kredi miktarını artırabilirler. Yine bankaların özkaynaklarının mevduat ve mevduat dışı kaynaklarının toplamına oranını azaltarak özel sektörün ekonomideki ağırlığının artmasına katkı sağlayabilirler.

Türkiye'nin mali baskınlığının azaltılabilmesi için de, bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki krediler ve alacaklarını artırıp, yine toplam aktifleri içindeki duran aktiflerini azaltmaları gerektiği söylenebilir. Yine bankaların özkaynak karlılıklarını artırmalarının mali baskınlığı azaltacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acet, Hakan (2009), “Para Politikası Stratejisi Olarak Enflasyon Hedeflemesi Rejimi: Teori, Politika ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 21-49.
- Afşar, Bilge (2007), “Türk Bankacılık Sektöründe Krizler”, **Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi**, Araştırma Raporu, Mart.
- Akan, Yusuf ve diğerleri (2008), “Türkiye’de Ekonomik İstikrarı Sağlamada Maliye Politikası Uygulamaları (Bir Ampirik Çalışma: 1980-2006)”, **Sosyo-Ekonomi**, 107-116.
- Akbulut, Ramazan ve Albayrak, Ali Sait (2009), “Mevduat Bankalarında Performansın Mülkiyet Yapısına Göre Finansal Göstergelerle İncelenmesi”, **Finans Politik&Ekonomik Yorumlar**, 46(530), 27-40.
- Akdiş, Muhammed (2001), **Para Teorisi ve Politikası**, İstanbul: Beta Yayınları.
- Akın, Fahamet (2009), **Sosyal Bilimlerde İstatistik**, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Akın, Faruk ve Ece, Nalan (2009), “Küresel Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörü İstihdamı Üzerindeki Etkileri”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 27(2), 153-168.
- Alkinoğlu, Lale (2000), “Parasal İstikrarı Sağlamada Merkez Bankasının Bağımsızlığı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 5(1), 75-86.
- Altay, N.Oğuzhan (2004), “Türk Ekonomisindeki İstikrarsızlığın Bankacılık Sektörüne Etkileri“, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 45. Seri, 13-31.

- Altınışık, İsa, akmak, Yavuz ve Usta, Sefa (2006), “Enflasyon Hedeflemesi Politikası ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**, 9(11), 89-103.
- Altıntaş, Halil ve Taban, Sami (2002), “Gelişmekte Olan lkelerde Merkez Bankası Bağımsızlığı: Karşılaşılan Güçlükler ve Sınırlamalar”, **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, 12(2), 27-45.
- Arslan, Ramazan ve Hotamışlı, Mustafa (2007), “Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal evrenin Bankaların Yapı ve Uygulamaları zerinde Oluşturduğu Teşvik ve Kısıtlamalar”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 14(1), 195-208.
- Arslan, İbrahim ve Yapraklı, Sevda (2008), “Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye zerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, (7), 88-103.
- Artar, Okşan Kibritçi ve Sarıdoğan, Ayşe Atılđan (2012), “ Küresel Finansal Krizin Türkiye’de Bankacılık Sektörü Mali Yapısına Etkileri”, **Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (2), 1-17.
- Ayanoğlu, Yıldız ve diğerleri (2013), **Bankaların Yönetimi ve Denetimi**, Yayın no: 2746, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, Nurhan ve diğerleri (2012), **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, Yayın No: 2478, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Barışık, Salih (2010), “Türkiye’de Finansal Serbestleşme Sürecinde Mali Baskınlığın Bankacılık Sektörüne Etkisi (1989-2007 dönemi ekonometrik analiz)”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, **Journal of World of Turks**, Vol. 2, No. 1, 429-447.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2009), **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**, Çalışma Tebliği, 29 Aralık.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2011), **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Sayı: 6, Aralık.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2013), **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**, Sayı: 2013/2.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2014), **Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri**, Haziran.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2014), **Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri**, Aralık.

Bilir, Aybegüm (2010), “Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boyacıoğlu, Melek Acar (2003), “1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler”, **Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi**, (9), 523-538.

Büker, Semih ve diğerleri (1997), **Finansal Yönetim**, Eskişehir: Sakarya Matbaası.

Bülbül, Duran (2003), “Devlet Borçlanmasının Sosyal ve Ekonomik Etkileri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 44-46(1), 121-140.

Cebeci, Kemal (2005), “Devletin Fiyat İstikrarı Amacına Yönelik Bir Politika Olarak Enflasyon Hedeflemesi Yaklaşımı”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 47. Seri, 253-272.

- Coates, Kenneth ve Rivera, Edwin (2004), Fiscal Dominance and Foreign Debt: Five Decades of Latin American Experience, **Money Affairs**, 84-103.
- Çakar, Vesile (2003), “Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Çatalca, Hasan ve diğerleri (2008), **Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelik, Tuncay ve Ürünveren, Çiğdem (2009), “Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Rekabet Etkisi: 2002-2007”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2(2), 42-59.
- Çevik, Nüket Kırıcı ve Cural, Mehmet (2013), “İç Borçlanma, Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: 1989-2012 Dönemi Türkiye Örneği”, **Maliye Dergisi**, (165), 115-139.
- Çolak, Ömer Faruk (2007), **Finansal Piyasalar ve Para Politikası**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çolakoğlu, Bayram (2002), “Enflasyon Hedeflemesi Stratejisine Geçiş Bağlamında TC Merkez Bankası Bağımsızlığının Fonksiyonelliği”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4(2), 17-31.
- Çondur, Funda ve Bölükbaş, Mehmet (2013), “TCMB’nin Finansal İstikrar Araçları ve Çıkış Stratejisi Olarak Uygulamaları”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, 175-193.
- Dağlı, Hüseyin ve Demir, Mustafa (1994), “Kalkınma Bankacılığının Fonksiyonel Gelişimi: TSKB Örneği”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 49(1), 41-46.

- Danişoğlu, Ayşe Çelikel (2007), “Para Krizleri: Türkiye’de yaşanmış Krizlerin Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (2), 1-11.
- Dinçer, Ahmet (2006),”Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler”, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2697.
- Demir, Murat ve diğerleri (2005), “Kamu Kesimi Finansman Açıklarının Ekonomik Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 20(1), 247-267.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2003), **Mali Piyasalarda Gelişmeler Şubat 2003**.
- Doğru, Cengiz (2011), “Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması”, **Maliye Finans Yazıları**, (91), 47-75.
- Erdem, Ekrem ve diğerleri (2011), “Finansal İstikrarın Bankacılık Sisteminin Borç Verme Politikaları Üzerindeki Etkisi: 2008 Küresel Krizi Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar**, 5(1), 9-34.
- Erdönmez, Pelin Ataman (2009), “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, **Bankacılar Dergisi**, (68), 85-101.
- Erkan, Çisil ve diğerleri (2012), “Türkiye’nin Dış Borçlarının Analizi (1980-2012), **International Conference on Eurasian Economies**, Session 3C, 312-318.
- Erkekoğlu, Hatice ve Bilgili, Emine (2005), “Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, (24), 15-36.
- Eroğlu, İlhan (2007), “Açık Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Türkiye Deneyimi”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, (Aralık Sayısı), 1-28.

- Ersel, Hasan ve Özatay, Fatih (2008), “Fiscal Dominance and Inflation Targeting: Lessons From Türkiye”, **Emerging Markets Finance & Trade**, November-December, Vol. 44, No. 6, 38-51.
- Ersin, Özgür Ömer (2011), “Türkiye’de Mali Sürdürülebilirliğin Doğrusal Olmayan Bir Analizi: MLSTAR Çoklu Lojistik Yumuşak Geçişli Oto regresif Modeli”, **Ege Akademik Bakış**, 11(Özel Sayı), 41-58.
- Ertunga, Evrim İmer (2013), “Avrupa’da Para Politikası ve Maliye Politikaları İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 50(585), 81-83.
- Gök, Aydan (2011), “Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Küresel Mali Krizin Banka Sektörüne Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gruben, William C. ve Welch, John H. (2010), “Is Tighter Fiscal Policy Expansionary Under Fiscal Dominance?: Hypercrowding Out in Latin America”, **Contemporary Economic Policy**, Vol. 28, No. 2, 171-187.
- Hiç, Mükerrerem (2009), **Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye**, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.
- Işık, Sayım ve diğerleri (2004), “Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması”, **D.E.Ü. İİBF Dergisi**, 19(1), 45-69.
- İpeker, Melih (2002), “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Finansal Sistem İstikrarının Sağlanmasındaki Rolü”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

- İskenderoğlu, Ömer ve diğerleri (2012), “Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7(1), 291-311.
- Kandemir, Ahmet (2002), “Dünyada ve Türkiye’de Kalkınma Bankacılığı ve Kalkınmanın Finansmanı”, **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü**, GA – 02-3-10, Ankara.
- Kara, Hakan ve Orak, Musa (2008), “Enflasyon Hedeflemesi”, **Ekonomik Tartışmalar Konferansı**, İstanbul.
- Kartal, Fikret (2013), “Merkez Bankası Bilançosu ve Parasal Büyüklüklerin Gelişimi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 27(3), 185-204.
- Koyuncu, Murat ve Şenses, Fikret (2004), “Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri”, **ERC Working Papers in Economics**, 04/13.
- Küçükbaşakçı, Ramazan (2004), “Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Mışkın, Frederic S. (2011), **Para, Bankacılık, ve Finansal Piyasalar İktisadı**, (çev: Nazım Engin, Serçin Şahin, Serkan Çiçek ve Çiğdem Boz), Akademi Yayıncılık.
- Mutlu, Abdullah ve Polat, Efdal (2012), “2007 Küresel Finansal Krizin Türkiye’nin Maliye Politikalarına Yansıması”, **Turgut Özal Uluslar Arası Ekonomi ve Siyaset Kongresi**, 12 Nisan 2012, 48-67.

- Ok, Sinan (2008), “Ekonomik Büyüme İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Zayıflama Nedenleri ve Bu İlişkinin Güçlendirilmesinde İşkur’un Rolü”, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Okumuş, Abdullah ve diğerleri (2010), “Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (36), 89-111.
- Onur, Sara (2008), “Türkiye Ekonomisi’nde Faiz Oranları-Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Model Denemesi (1980-2005)”, **Journal of Qafqaz University**, Number 24, 123-145.
- Oskay, Cansel ve Kubar, Yeşim (2010), “Küresel Mali Krizde Türk Bankacılık Sektörü”, **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), 70-83.
- Özgen, Ferhat Başkan (1999), “Türkiye’de İç Borç Sorunu ve İç Borçların Sınırlandırılması”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Türk Ekonomisi Özel Sayısı, Yıl: 5, (27), 353-373.
- Özten, Sezayi ve Karğın, Sibel (2012), “Bankacılıkta İç Kontrol Faaliyetleri Kapsamında Krediler Kontrolü ve Muhasebeleştirme Süreci”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14(2), 119-136.
- Öztürk, Serdar ve Gövdere, Bekir (2010), “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15(1), 377-397.
- Parasız, İlker (2000), **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

- Pusti, Müge (2013), “Krizlerin Anatomisi ve Türkiye’de 2001 – 2008 Finansal-Ekonomik Krizleri Üzerine Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saldanlı, Arif (2013), “Türk Bankacılık Sektörüne Genel Bakış: 2000-2012 Yılları arası Rasyo Analizi”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (10), 40-52.
- SAS, 1989. SAS Institute, Inc.SAS/STAT User’s Guide: Version 6.0 Ed., SAS Institute Inc., Cary, NC.
- Selçuk, Bora (2010), “Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, 2(2), 21-27.
- Serçemeli, Murat ve Ağırman, Ensar (2012), “2008 Dünya Ekonomik Krizi ve Finansal Krizleri Önlemede Kullanılabilecek Kriz Rasyolarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **16. Finans Sempozyumu**, 10-13 Ekim 2012, Erzurum, 219-234.
- SPSS, 1968. SPSS Inc., User’s Guide: Version 11.5 Ed., SPSS Institute Inc.
- Şanlı, Bahar (2006), “Enflasyon Hedeflemesi Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, (16), 37-56.
- Şahin, Hüseyin (2002), **Türkiye Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Şiriner, İsmail ve Turgay, Timur (2007), “Parasal İstikrarın Sağlanmasında Enflasyon Hedeflemesi Rejimi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Etkinliği Sorunu”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 44(509), 68-80.
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, (2014), **2013 Faaliyet Raporu**, Mart.

- Taşkın, F.Dilvin (2011), “Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler”, **Ege Akademik Bakış**, 11(2), 289-298.
- Tekin, Abdullah (2012), **Temel İstatistik Dersleri**, Eğitim Yayınevi: Ankara.
- Tiryaki, Göksel ve Yılmaz, Ahmet (2012), “Bankacılık Düzenlemeleri ile Finansal İstikrar İlişkisi: 1990 -2010 Türkiye Deneyimi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 32(1), 69-94.
- Toprak, Metin ve Demir, Osman (2001), “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar”, **Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2(2), 1-26.
- Turgut, Ahmet (2007), “Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 20(4-5), 35-46.
- Turner, Philip (2011), “Fiscal Dominance, The Long-Term Interest Rate and Central Banks”, **Norges Bank Occasional**, Papers No: 42, 87-160.
- Tutar, Eser (2005), “Enflasyon Hedeflemesinin Önkoşulları: Türkiye’de Para Politikası Araçları ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Türkiye Bankalar Birliği, (2008), **Türkiye’de Yabancı Bankaların Vergilendirilmesi**, Yayın No:261.
- Türkiye Bankalar Birliği, (2008), **50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”**, Yayın No: 262.
- Türkiye Bankalar Birliği, (2012), **Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**, Yayın No:280.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2002), **Türkiye’de Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Bankacılık Sektörü Bilançolarına ve Risklerine Olan Etkileri**, Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği, No: 13.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2008), **Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**.

Uçarkaya, Sinem (2006), “Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluslar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Ural, Mert (2003), “Finansal Krizler ve Türkiye”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, 18(1), 11-28.

Ünver, Özkan ve Gamgam, Hamza (1999), **Uygulamalı İstatistik Yöntemler**, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Yağcılar, Gamze Göçmen (2011), **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, BDDK Kitapları, No: 10, Ankara.

Yazıcı, Resül ve Yazıcı, Ayla (2013), “Bağımsız Düzenleyici Denetleyici Kurumların Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılanmasında Önemi: Türkiye Örneğinden Geçiş Ekonomilerinin Alabileceği Dersler”, **International Conference on Eurasian Economies**, 589-597.

Yıldırım, Kemal ve diğerleri (2013), **Makro Ekonomi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, Sebahattin (2010), “İşletme Performansının Ölçümü Üzerine Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, (36), 179-193.

Yılmaz, Binhan Elif (2005), “Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye’de Enflasyon Hedeflemesine Geçiş Bağlamında Kamu Dinamikleri Baskısı”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, (32), 81-109.

Yiğitbaş, Şehnaz Bakır (2009), “Gelişen Piyasa Ekonomilerinde Alternatif Para Politikası Stratejileri, Türkiye Ekonomisi Açısından Bir Değerlendirme”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 16(1), 207-225.

ÖZGEÇMİŞ

09.04.1981 tarihinde Trabzon'un Araklı İlçesinde doğmuştur. İlkokulu 1987-1992 yılları arasında Trabzon Araklı Atatürk İlköğretim Okulunda, Ortaokul ve Liseyi 1992-1999 yılları arasında Trabzon Araklı İmam-Hatip Lisesinde tamamlamıştır.

2000-2004 yılları arasında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nü başarı ile tamamlamıştır. 2010-2012 yılları arasında Açıköğretim Fakültesi İlahiyat Programı ön lisansını başarı ile bitirmiştir.

2013 yılında Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başlamıştır.

Evli ve iki çocuk annesidir.

Ayşegül FİDAN